

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1925.

Andra kammaren.

Nr 18.

Fredagen den 6 mars.

Kl. 3.30 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 27 och den 28 nästlidna februari.

§ 2.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 77, med förslag till lag om ändrad lydelse av 193, 194, 195 och 212 §§ utsökningslagen m. m.; och

nr 78, med förslag till lag om ändrad lydelse av 11 kap. 2 och 4 §§ vattenlagen;

till bankoutskottet propositionen, nr 64, angående vissa understöd och pensioner, att utgå av postmedel m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 69, angående anslag för utvidgning av länsstyrelsens i Västerbottens län ämbetslokaler; och

nr 70, angående överlåtelse till lantförsvaret av vissa statens järnvägar tillhöriga markområden.

Vid härfå punktvis skedd föredragning av propositionen, nr 72, angående avskrivning av förfallen del av statslån till Slite—Roma järnvägsaktiebolag m. m. överlämnades punkten 1 till statsutskottet samt punkterna 2 och 3 till bankoutskottet.

Vidare remitterades:

till statsutskottet propositionerna:

nr 79, angående efterskänkande i vissa fall av återbetalningsskyldigheten beträffande till kontrolltjänstemän oriktigt utbetalta dyrtidstillägg; och

nr 73, angående anordnande av fortsättningsskola med endast en årskurs;

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 74, angående försäljning av visst område, tillhörande klockarbostället i Kopparbergs församling; och

nr 75, angående försäljning av ett inom Vetlanda stad beläget, klockaren och organisten i Vetlanda församling på lön anslaget jordområde;

till bankoutskottet propositionen, nr 76, angående tilläggspension åt lärarinnan Laura Ida Charlotta Liedholm;

till statsutskottet propositionen, nr 68, angående anordnande av oljeeldning å jagarna Wrangel och Wachtmeister; samt

Andra kammarens protokoll 1925. Nr 18.

till jordbruksutskottet propositionerna:
nr 65, angående disponerande av avkastningen av statens hästavelsfond; och
nr 66, angående garanti för ett obligationslån, avsett att upptagas av Torne
och Muonio gränsälvars flottningsförening.

§ 3.

Vidare föredrogos var för sig och remitterades till särskilda utskottet de på
kammarens bord liggande motionerna nr 279 av herr *Carlström* och nr 280 av
herr *Andersson* i Rasjön *m. fl.*

§ 4.

Härefter föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr
4, statsutskottets utlåtanden nr 27 och 28, bevillningsutskottets betänkanden nr
13 och 14, bankoutskottets utlåtanden nr 15—20, första lagutskottets utlåtande
nr 13 samt andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 1.

§ 5.

Ordet lämnades nu till herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr tal-
man! Jag får hemställa, att kammaren måtte besluta, att första lagutskottets
utlåtande, nr 13, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag
till lag om ändrad lydelse av 2, 3, 8 och 9 §§ i lagen den 25 maj 1894 an-
gående jordfästning, dels ock i ämnet väckta motioner, skall uppföras främst
å föredragningslistan bland två gånger bordlagda ärenden vid morgondagens
plenium.

Denna hemställan bifölles.

§ 6.

Interpellation. Herr **Jeppsson**, som härefter på begäran erhöi ordet, anförde: Herr talman!
I regel torde det vara så, att de personer, som arbeta i statens tjänst, hava sig
tillförsäkrad pension, när de en gång efter viss tjänstetid lämna tjänsten. Men
det finns dock grupper av i statens tjänst arbetande personer, som inte ännu fått
sin pensionsfråga ordnad.

En sådan grupp äro månadslönare vid marinen.

Flertalet av dessa kunna nämligen enligt gällande reglemente icke vinna del-
ägarskap i flottans pensionskassa. Och hava ej heller på annat sätt sig till-
försäkrad pension vid tjänstetidens slut. Att detta är ett missförhållande fram-
står så mycket tydligare om man tager i betraktande, att en daglönare, som
eventuellt blir befordrad till månadslönare, därigenom mister rätten till pen-
sion.

Detta missförhållande, att ej månadslönarens pensionering blivit på ett till-
fredsställande sätt ordnad, har också tidigare observerats och påtalats.

Så uttalar riksdagen i sin skrivelse (nr 213) den 1 juni 1917, att »det synts
riksdagen, som om nuvarande bestämmelser rörande anställande, avlöning och
pensionering av personal, tillhörande månadslönarestaten vid flottan, knappast
kunna anses vara fullt tillfredsställande».

Den 23 november 1917 bemyndigar Kungl. Maj:t statsrådet och chefen för
kungl. sjöförsvarsdepartementet tillkalla högst fyra sakkunniga personer för
att inom departementet biträda med verkställande av utredning och uppgörande
av förslag i fråga om erforderliga bestämmelser beträffande månadslönarnas vid
marinen anställande, avlöning och pensionering.

De på grund av ovannämnda bemyndigande tillkallade sakkunniga överlämnade den 21 oktober 1918 betänkande och förslag rörande anställande, avlöning och pensionering av månadslönare vid marinen, men ännu har inte frågan förts fram till lösning. *Interpellation.*
(Forts.)

Fortfarande är frågan om månadslönarnas vid marinen pensionering olöst.

Nu kunde ju tänkas, att avsikten varit att taga upp denna fråga i samband med ordnandet av försvarsväsendet, men i Kungl. Maj:ts proposition nr 50 angående försvarsväsendets ordnande finnes ovanberörda fråga ej upptagen. Då så är förhållandet och när jag dessutom erfarit, att 1921 års pensionskommittés i dagarna framlagda förslag till förbättrade pensioner för befattningshavare vid armén och marinen ej heller upptar pension för månadslönare vid marinen, anhåller jag om kammarens tillstånd att framställa följande fråga till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet:

Är det herr statsrådets avsikt att för årets riksdag framlägga förslag till pensionering av månadslönare inom marinen?

Ifrågavarande framställning blev av kammaren bifallen.

§ 7.

Herr *Gustafsson* i Kasenberg avlämnade en motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 57, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendommar.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 281, bordlades.

§ 8.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 63, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående ordnandet av kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden jämte i ämnet väckta motioner.

§ 9.

Till bordläggning anmäldes:

bevillningsutskottets betänkande, nr 15, i anledning av väckt motion om obligatoriskt upptagande av särskild avgift för vissa offentliga nöjestillställningar; och

andra lagutskottets utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i förordningen den 21 december 1857 om ägors fredande emot skada av annans hemdjur samt om stängselskyldighet.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Upplästes två till kammaren inkomna sjukbetyg, så lydande:

Att statsrådet F. W. Thorsson under pågående konvalescens efter genomgången operation är oförmögen att under ytterligare en månad delta i riksdagens arbete, intygar på heder och samvete.

Stockholm den 5 mars 1925.

John Sjöqvist,
med. d.r, professor.

Riksdagsman Nils Johansson från Brånalt är på grund av luftrörskatarr tills vidare oförmögen att deltaga i riksdagens arbete, intygar
Stockholm den 6 mars 1925.

J. Kjellberg,
leg. läkare,
stadsdistriktsläkare.

§ 12.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:
herr *Johansson* i Sollefteå under 5 dagar fr. o. m. den 7 mars och
» *Lithander* » 3 » » » 8 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.54 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 7 mars f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:
Att riksdagsmannen docenten Georg Andréén på grund av sjukdom, influensa, är förhindrad att deltaga i riksdagsgöromål 7—14 mars, intygas härmed.
Uppsala den 6 mars 1925.

G. Bergmark,
leg. läkare.

§ 2.

På förslag av herr talmannen, som förmälde sig hava om tiden för valet samrätt med första kammarens talman, beslöt kammaren att onsdagen den 11 innevarande mars företaga val av dels sex revisorer för granskning av statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning, dels ock sex suppleanter för samma revisorer.

§ 3.

Herr *Gustafsons* i Kasenberg på kammarens bord liggande motion nr 281, som nu föredrogs, hänvisades till jordbruksutskottet.

§ 4.

Härpå föredrogs, men bordlades åter bevillningsutskottets betänkande nr 15 och andra lagutskottets utlåtande nr 8.

§ 5.

Till avgörande förelåg nu första lagutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 3, 8 och 9 §§ i lagen den 25 mars 1894 angående jordfästning, dels ock i ämnet väckta motioner. Om ändring i lagen angående jordfästning.

Genom en den 31 december 1924 dagtecknad, till lagutskott-hänvisad proposition, nr 8, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

om ändrad lydelse av 2, 3, 8 och 9 §§ i lagen den 25 maj 1894 (nr 36 s. 2) angående jordfästning.

Häri genom förordnas, att 2, 3, 8 och 9 §§ i lagen den 25 maj 1894 angående jordfästning skola erhålla följande ändrade lydelse:

2 §.

Den avlidne skall utom i fall, varom i 8 § 1 mom. förmäles, jordfästas på sätt i denna lag sägs av präst i svenska kyrkan. Endast sådan förrättning (jordfästning i svenska kyrkans ordning) avses i denna lag med jordfästning.

3 §.

Jordfästningen skall verkställas inom sex veckor efter dödsfallet, där icke giltiga orsaker till längre uppskov äro för handen. Den skall äga rum i den församling, där dödsfallet timat; dock må den kunna förrättas i annan församling, om vederbörande det åstunda.

Jordfästning verkställs å församlingens kyrkogård eller annan begravningsplats eller ock å rum, som församlingen för jordfästning anvisat. I kyrka må sådan jordfästning, varom i 5 och 6 §§ sägs, icke äga rum.

Huruvida den, som avlidit i fängelse, å sjukhus eller å annat därmed jämförligt ställe, må därstädes kunna jordfästas, ankommer på Konungens prövning.

8 §.

1 mom. Har den avlidne efter uppnådd ålder av aderton år skriftligen förordnat om begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning, lände det till efterrättelse.

Är sådant förordnande ej givet, skall den avlidne ändock begravas utan jordfästning i svenska kyrkans ordning, där det begäres av den avlidnes närmaste anhöriga eller av dem, som eljest stodo den avlidne nära; dock icke om den avlidne efter uppnådd ålder av aderton år skriftligen förordnat om jordfästning i svenska kyrkans ordning.

Framställning att begravning må äga rum utan jordfästning i svenska kyrkans ordning göres hos präst, som för kyrkoböckerna i den församling, vilken är rätt inskrivningsort för dödsfallet.

2 mom. Vid begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning skall klockringning, om det begäres, äga rum i vanlig ordning.

9 §.

1 mom. Den avlidne må, såvida ej annat föranledes av stadgandet i 2 mom. av denna paragraf, icke begravas annorstädes än å kyrkogård eller annan plats, som blivit för sådant ändamål behörigen invigd. Vid begravningen må intet förekomma, som strider mot förrättningens helgd och allvarliga innebörd.

Om ändring i lagen angående jordfästning. (Forts.)

2 mom. På Konungens prövning ankommer huruvida och under vilka villkor enskild begravningsplats må anläggas.

3 mom. Kyrkogårdar och andra begravningsplatser skola städse hållas i ordnat och värdigt skick.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1926.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehåft nednämnda inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 77 av herr *Bergqvist*,

nr 78 av herr *Karl Johan Ekman* och

nr 79 av herrar *Oscar Olsson* och *Pauli*; ävensom

inom andra kammaren:

nr 235 av herr *Hallén* och

nr 236 av herr *Pehrsson* i Göteborg *m. fl.*

I den av herr *Karl Johan Ekman* väckta motionen hade yrkats, att riksdagen måtte avslå det genom Kungl. Maj:ts proposition framlagda lagförslaget.

Övriga motioner avsågo ändringar i särskilda paragrafer i lagförslaget.

Utskottet hemställde,

1) att ifrågavarande proposition måtte av riksdagen bifallas; och

2) att de i anledning av propositionen väckta motionerna måtte av riksdagen lämnas utan bifall.

Reservationer hade likväl avgivits:

vid 3 §:

av herr *Hederstierna*, som, med instämmande av herrar *Ernst W. Svenson*, *af Ekenstam* och *Johansson* i Brånalt, föreslagit att riksdagen måtte på det sätt bifalla herrar *Bergqvists* samt *Pehrssons* i Göteborg *m. fl.* ovanberörda motioner, att andra stycket i 3 § skulle få följande lydelse:

»Jordfästning verkställes å församlingens kyrkogård eller annan begravningsplats eller ock å rum, som församlingen för jordfästning anvisat. I kyrka må ej annan jordfästning äga rum än sådan, som förrättas i svenska kyrkans ordning; ej heller sådan jordfästning, varom i 5 och 6 §§ sägs.»; samt

av herrar *Rogberg* och *Johanson* i Huskvarna;

vid 8 § 1 mom. 2 stycket:

av herr *Hederstierna*, som föreslagit, att riksdagen måtte besluta, att andra stycket i 1 mom. av 8 § i den av Kungl. Maj:ts föreslagna lagen, skulle utgå;

av herr *af Ekenstam*, som, med instämmande av herrar *Rogberg*, *Ernst W. Svenson* och *Johansson* i Brånalt föreslagit, att 8 § 1 mom. andra stycket måtte erhålla följande ändrade lydelse:

»Är sådant förordnande ej givet, skall den avlidne ändock begravas utan jordfästning i svenska kyrkans ordning, när hans närmaste efterlevande det begära och därvid, utan gensägelse från någon av dem, skriftligen intyga, att detta överensstämmer med hans i livstiden uttryckta önskan.»; samt

av herr *Lyberg*, som förklarar, att han inom utskottet hemställt, att 8 § 1 mom. andra stycket skulle, i huvudsaklig överensstämmelse med motionerna

nr 77 och 79 inom första kammaren och nr 235 inom andra kammaren, erhålla följande lydelse: Om ändring i lagen angående jordfästning. (Forts.)

»Är sådant förordnande ej givet, skall den avlidne ändock begravas utan jordfästning i svenska kyrkans ordning, där närmaste efterlevande det begära och, om den avlidne fyllt femton år, därjämte, utan gensägelse från annan av dem, intyga, att detta ej skulle strida mot den avlidnes i livstiden hysta önskan.»;

i anslutning till 8 § 1 mom. 3 stycket

av herr *Hederstierna*, som, med instämmande av herrar *Rogberg*, *Ernst W. Svenson*, *af Ekenstam* och *Johansson* i Brånalt föreslagit, att riksdagen måtte på det sätt bifalla de av herrar *Bergqvist* samt *Pehrsson* i Göteborg m. fl. väckta motionerna, att till 1 mom. av 8 § skulle fogas ett fjärde stycke av följande innehåll:

»Tid för begravningen skall bestämmas efter överenskommelse med präst eller annan myndighet i begravningsorten, som äger bestämma över begravningsplatsen.»; samt

vid 9 §

av herr *Lyberg*, som förklarar, att han inom utskottet hemställt, att 9 § i huvudsaklig överensstämmelse med motionen nr 79 inom första kammaren skulle erhålla följande lydelse:

»1 mom. Den avlidne — — — behörigen invigd (= Kungl. Maj:ts förslag). Jordfästning, som ej sker i svenska kyrkans ordning, må ändock äga rum i kyrka, då intet annat tjänligt rum finnes för ändamålet tillgängligt. Vid begravningen och jordfästningen må intet förekomma, som strider mot förrättningens helgd och allvarliga innebörd.

2 mom. På konungens — — — anläggas (= Kungl. Maj:ts förslag).

3 mom. Kyrkogårdar — — — skick (= Kungl. Maj:ts förslag).»

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, yttrade

Herr *Lindqvist* i Halmstad: Herr talman! I avseende å föredragningen av första lagutskottets utlåtande nr 13 vill jag hemställa, att först må föredragas Kungl. Maj:ts i utlåtandet behandlade lagförslag, paragrafvis, därvid början göres med 8 §, samt ingress och rubrik sist, att lagtexten ej må behöva uppläsas, att vid föredragningen av 8 § i lagförslaget, överläggningen må omfatta förslaget i dess helhet, samt att sedan förslaget blivit i sin helhet behandlat, utskottets hemställan må föredragas.

Denna hemställan bifölls.

Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta lagförslag.

I enlighet med kammarens angående föredragningsordningen fattade beslut föredrogs först 8 §; och yttrade därvid:

Herr *af Ekenstam*: Herr talman! Då riksdagens kamrar nu stå i begrepp att fatta ställning till Kungl. Maj:ts proposition angående borgerlig begravning, kan det måhända vara anledning att erinra om, att denna proposition icke utgör svar på en fråga, som riksdagen förut genom någon hemställan riktat till Kungl. Maj:t. Visserligen har detta spörsmål varit uppe åtskilliga gånger förut, men riksdagens kamrar ha icke kunna ena sig om att avlåta någon skrivelse i ämnet, rätt naturligt för övrigt, då mycken tveksamhet i detta ämne varit rådande både ute i landet och inom riksdagen. Emellertid torde man kunna konstatera, att i närvarande ögonblick mycket av denna tveksamhet gi-

*Om ändring i
lagrn
angående
jordfästning.
(Forts.)*

vit sig, och i fråga om själva huvudsaken, nämligen att borgerlig begravning överhuvud må kunna ske, får man väl säga, att folk i allmänhet numera äro färdiga att gå med därpå. Men om man nu också är med om själva huvudsaken, så är det å andra sidan alldeles visst, att man också kräver, att anhän-garna av denna reform icke skola kräva alltför mycket eller inkräkta på de områden, som få anses vara statskyrkans lagliga. Dessutom böra utan allt tvivel bestämmelserna om borgerlig begravning vara så avfattade, att de icke lämna i tvivelsmål, huru i ena eller andra fallet skall förfaras.

Den fråga, som då i första hand bör ställas, är denna: När kan överhuvud borgerlig jordfästning ifrågakomma? Det är denna fråga, som kommer under behandling i lagförslaget 8 §. Det lider väl intet tvivel, att icke en sådan begravning skall förekomma, då den avlidne själv skriftligen därom förordnat, men har icke så skett, kan man väl med fog fråga sig, om det icke bör vara några särskilda bestämmelser angående huru då skall förfaras. Kungl. Maj:t har ansett att det skulle vara de, som stått den avlidne »nära», som skulle få göra hemställan därom. Reservanterna ha i huvudsak icke avvikit därifrån, men de ha begagnat ett annat uttryck nämligen »närmaste efterlevande» och förmenat, att det är dessa, som skulle ha rättighet att i detta fall få göra framställning om den borgerliga begravningen. Men därtill ha reservanterna fogat något annat, som visserligen kanske kan anses ligga inneslutet i Kungl. Maj:ts proposition, men som där icke blivit klart utsagt. De ha nämligen ansett, att det böra vara klart och otvetydigt utsagt, att den begäran, som så-lunda framställes ifrån de närmaste, skall vara enhällig, så att icke dessa per-soner sinsemellan äro splittrade och ha olika uppfattningar om hur den av-lidne möjligen velat, att begravningen skulle ske. Det är av denna anledning, som revervanterna i första momentet av åttonde paragrafen ha föreslagit, att framställningen skall ske från någon av dem, som äro den avlidnes närmaste. Men dessutom bör fordras, att denna begäran icke får vara beledsagad av in-vändning eller protest från någon annan av dessa närmaste anhöriga. För ord-ningens skull, och för att den pastor eller den prästman, som i allmänhet skall ha med saken att göra, icke må sväva i någon ovisshet, om hur han skall för-fara, utan må kunna redovisa anledningen till att han i detta hänseende för-farit på förekommet sätt, ha vi slutligen ansett, att begäran om borgerlig be-gravning skall skriftligen framställas. I den avfattning, som denna lagpara-graf har fått, låter detta kanske något allvarligare än vad det i själva verket är. Utan allt tvivel kommer denna föreskrift att betyda, att på pastorsexpeditio-nen tillhandahållas blanketter för ändamålet, så att den som kommer för att anmäla dödsfallet och göra framställning om borgerlig begravning, bara har att teckna sitt namn under en sådan blankett. Härigenom blir således till full evidens klarlagt, att den framställning, som avsett borgerlig begravning, fak-tiskt har skett.

Vi ha också ansett, att det i samma paragraf borde göras ett tillägg, som man visserligen skulle kunna anse snart sagt självklart, men det kan i varje fall icke skada att det finnes där, nämligen att i samband med denna fram-ställning om borgerlig begravning också skall träffas överenskommelse med pastor eller med den, som överhuvud har med begravningsplatsen att göra, an-gående tidpunkten, då denna borgerliga begravning skall äga rum.

Det är ju alldeles klart, att så som det i allmänhet är ordnat här i vårt land, där begravningsplatsen vanligen ligger antingen runtomkring kyrkan eller också ganska nära densamma, det är klart, säger jag, att det icke är lämpligt, att det blir någon slags konkurrens eller något sammanträffande mellan sven-ska statskyrkans gudstjänster och begravningar och den borgerliga be-gravningen. Den som har uppsikt över begravningsplatsen, skall därför kunna överenskomma med den person, som gör framställning om borgerlig begrav-

ning, att sådan tid väljes för denna, att densamma icke på något sätt stör eller kommer i kollision med den svenska statskyrkans gudstjänstakter.

Detta som nu i åttonde paragrafen reservationsvis blivit framställt, är utan allt tvivel ur ordningens och redans synpunkt ganska viktigt, men tyngdpunkten i de reservationer, vartill jag anslutit mig, ligger dock i den tredje paragrafen, där reservanterna ha velat göra ett bestämt uttalande om, att den borgerliga begravningen icke skall få försiggå i svenska statens kyrkor.

Uti den av Kungl. Maj:t föreslagna formuleringen finnes icke med ett ord omnämnt, huruvida i detta fall må kunna ordnas på ena eller andra sättet. Emellertid ser man av motiven, att Kungl. Maj:t icke på något sätt förbisett denna sak, utan tvärtom upptagit frågan till behandling, men frågan har lämnats öppen och lämnats så öppen, att det i varje särskilt fall skulle bli kyrkoherde eller pastor, som skulle ha i sin hand att avgöra, huruvida kyrkan skulle få nyttjas för den borgerliga begravningen eller icke. Det blir helt visst på detta sätt en stor svårighet för pastor att träffa detta avgörande, men Kungl. Maj:t har försökt att bortförklara den svårigheten genom att förklara, att det ju icke är så ovanligt, att i svenska statskyrkans tempel förekomma konserter, föreläsningar etc., och att det därför borde kunna tänkas, att även borgerlig begravning skulle kunna försiggå där. Nu kan jag icke förstå annat än att Kungl. Maj:t, då Kungl. Maj:t åberopar dessa exempel för att styrka sin åsikt att en borgerlig begravning må kunna försiggå i kyrkan, kommit litet på sidan om saken. Ty vad är egentligen en begravning? Utan tvivel måste vi väl alla, som ha reda på saken, anse den som en kultakt. Och vad är svenska statskyrkans tempel? Jo, det är ett rum, som är invigt just till att vara platsen för svenska statskyrkans kultakter. Om vi således skulle gå så långt, att vi skulle tillåta kultakter att ske uti den svenska statskyrkans tempel under helt andra former än dem, som svenska statskyrkan själv föreskriver, då ha vi i och med detsamma faktiskt lossat på ett av de allra starkaste banden, som statskyrkan har. Vad är det sedan som hindrar, om vi på detta sätt upplåta kyrkan för en kultakt, som icke sker efter statskyrkans ordning, att vi också kunna upplåta den för kultändamål av helt annat slag än statskyrkans. En annan gång blir det kanske fråga om att kyrkan skall kunna upplåtas för dop efter en ritual, helt annan än den, som svenska statskyrkan erkänner, kanske det till och med kan bli fråga om att altarrunden skall upplåtas för nattvardsgång av helt annan art än den, som är föreskriven i svenska statskyrkan.

Jag anser därför, att det är av ytterligt stor vikt i detta fall, att det blir klarhet om, att kyrkan icke skall eller får upplåtas för en borgerlig begravning, och likaså att man icke utsätter pastor för den svårighet, som utan allt tvivel i många fall skulle drabba honom, om avgörandet skulle läggas i hans hand. Jag vill visst icke kritisera pastors omdömesförmåga och självständighet, varom det talas i den kungl. propositionen, men nog är det bra mycket lyckligare, om lagen själv är sådan, att avgöranden, varom här kan vara fråga, icke alls behöva ifrågakomma.

Man har i pressen talat om, att ett införande av denna borgerliga begravning kommer att bli en akt av samvetsfrihet och religionsfrihet. Om nu så är, därom jag icke vill tvista, så vill jag dock säga det, att skall detta ske på sådant sätt att denna akt tränger sig in i svenska statskyrkans tempel, så kommer den religionsfrihet och den samvetsfrihet, som svenska statskyrkans medlemmar lika såväl ha rätt att kräva, att läderas, att skadas och inkräktas. För den, som har litet grand kontakt med folket ute i bygderna, kan det väl inte vara okänt, att det för tusen sinom tusen skulle kännas som ett synnerligen svårt slag, om den svenska statskyrkan skulle tillåta att sådana akter, som här avses, må förekomma i dess tempel. Varför bör man inte lika såväl skydda alla dessa människors samveten lika-

Om ändring i lagen angående jordfästning.
(Forts.)

Om ändring i
lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)

väl som man, och det är ju det, som är meningen här, vill hjälpa och skydda samvetet hos dem, som påyrka den borgerliga begravningen? Jag kan inte tro att de frireligiösa, om de sätta sig in i saken, på något sätt skulle vilja, att sådana här akter skulle få förekomma i deras tempel. Jag tror, att sådant skulle strida mot deras uppfattning. Men förhåller det sig så, kan jag inte heller tänka mig, att de skulle vilja vara med om att påtvinga den svenska statskyrkans medlemmar någonting, som de icke själva vilja underkasta sig.

Med dessa få ord tror jag, att jag i huvudsak har klargjort den ställning, som reservanterna inom utskottet till största delen ha intagit, och jag ber att få avsluta mitt anförande med att yrka bifall till den reservation, däri jag deltagit, och som rör ifrågakvarande § 8.

I detta anförande instämde herrar *Lindman* och *Lindskog*.

Herr *Lindqvist* i Halmstad: Herr talman, mina damer och herrar! Den nu föreliggande frågan är ju mycket gammal. Det har gått många år nu, sedan det, såväl ute i landet, som i riksdagen, restes krav på, att man skulle söka komma till andra förhållanden på det här föreliggande området, än vi hittills ha haft. Den nu föreliggande propositionen är ju, kan man säga, resultatet av det arbete, som den s. k. religionsfrihetskommittén har utfört. Det är detta arbete, som ligger till grund för den kungl. proposition, vilken vi nu ha att behandla. Denna proposition vilar på följande principer: Den enda formen av lagligen reglerad jordfästning skall, liksom hittills, vara jordfästning i svenska kyrkans ordning. Sådan jordfästning skall emellertid icke längre vara obligatorisk för svenska kyrkans medlemmar, utan under vissa förutsättningar skall begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning få äga rum, ändå att den avlidne tillhörde kyrkan. Frågan, huruvida kyrkan må upplåtas till jordfästning, som icke förrättas i svenska kyrkans ordning, lämnar propositionen öppen. Vid begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning skall klockringning, om det begäres, ske i vanlig ordning. Den avlidne skall, även om jordfästning i svenska kyrkans ordning icke äger rum, begravas å kyrkogård eller annan plats, som blivit för sådant ändamål behörigen invigd, där ej med Konungens tillstånd enskild begravningsplats inrättats. I stort sett torde enighet nu råda om önskvärdheten av detta kyrkliga jordfästningstvångs upphävande.

När man tar del av de uttalanden, som kommit ifrån myndigheter och olika sammanslutningar, som beretts tillfälle att yttra sig över de sakkunnigas förslag, finna vi, att de i princip hava uttalat sig för en lagstiftning i den riktning, varom här är fråga. När utskottet haft att pröva den kungl. propositionen, har det också inom utskottet rått en enig uppfattning därom, att Kungl. Maj:ts proposition är sådan, att den bör tillstyrkas, fastän det inom utskottet varit delade meningar om vissa detaljer i densamma. Det har ju här i riksdagen icke höjts mer än en enda röst för rent avslag å propositionen. Det är herr *Ekman* från Jönköping i första kammaren, som har yrkat avslag på hela förslaget, men hans motion har icke vunnit någon anslutning. Det vill sålunda förefalla, som om de bästa utsikter förefinnas för att en lagstiftning kommer till stånd kanske i enlighet med vad Kungl. Maj:t föreslagit, eventuellt med någon ändring i formuleringen beträffande en eller annan paragraf, som kan föranledas av kamrarnas behandling av propositionen.

Det har ju rätt delade meningar om, hur den nu föredragna § 8 skall formuleras, och vi ha nu hört, huru en av reservanterna, herr af *Ekenstam*, här varit uppe och talat för en annan formulering än den, som Kungl. Maj:t har föreslagit, och vilken utskottets majoritet givit sin tillstyrkan. För min personliga

del tror jag emellertid, att den formulering, som Kungl. Maj:t har givit 8 §, är bättre ur flera synpunkter, än den formulering, som herr af Ekenstam har velat giva åt paragrafen, varför jag vill förordna Kungl. Maj:ts förslag, d. v. s. utskottets förslag.

Om ändring i lagen angående jordfästning.
(Forts.)

Den fråga, beträffande vilken striden kanske blir störst, av pressutalanden och andra uttalanden att döma, är väl frågan om kyrkas upplåtande för jordfästning även i annan ordning än den svenska kyrkans ordning. Jag förstår till fullo väl, att detta är en mycket ömtålig och grannliga fråga. Frågan om kyrkas upplåtande för annan än kyrklig jordfästning har ju också i andra länder, där den frågan har behandlats, föranlett beslut, som gått än i den ena och än i den andra riktningen. Det har icke varit någon enhetlighet härutinnan. Den kommitté, som har haft att framlägga förslag i saken, har också uttalat, att frågan om kyrkas upplåtande är av en ganska ömtålig natur. Men efter att ha resonerat om denna fråga, säga de till slut, att de hålla före, »att frågan om kyrkas upplåtande i anslutning till begravning må avgöras efter prövning i de särskilda fallen på samma sätt, som eljest vid kyrkas upplåtande sker. Det torde kunna förväntas, att i flertalet fall genom ömsesidigt tillmötesgående och hänsynstagande den ömtåliga frågan kommer att tillfredsställande ordnas. Den alltmer utpräglade toleransen i vårt land mellan olika tänkande på det religiösa området synes innebära ett varsel av att svårigheterna icke böra bliva alltför stora.» Ja, denna fråga har i propositionen lämnats öppen. Om propositionen bleve antagen här, skulle sålunda pastorn eller kyrkoherden avgöra, om kyrka må upplåtas för jordfästning varom här är fråga, eller icke. Vi, som ha utgjort utskottets majoritet, ha icke funnit annat än att fullt tillräckliga och fullgoda skäl hava anförts för den uppfattning, som kommit till uttryck hos de sakkunniga och i propositionen. Pastor eller kyrkoherde hava ju redan nu, när det gäller helt andra ändamål, rätt att upplåta kyrkan, och då skulle det icke vara riktigt, om samma prästmän skulle förvägras rätt att upplåta kyrkan, när det gäller en jordfästning. Det är möjligt, att man tar fel, när man talar om den tolerans, som man tror är tillfinnandes. Nog skulle jag personligen vilja säga, att man ibland varit vittne till saker från prästerligt håll, som icke varit sådana, att man kunnat säga, att de burit vittne om tillbörlig tolerans. Men om man ser på prästerskapet i dess helhet, torde man kunna förlita sig på, att dess tolerans skall kunna vara tillräcklig för att kunna komma till ett lyckligt resultat i detta fall.

Nu har man här från visst håll sökt komma fram på en mellanlinje så att säga. Herrar Olsson och Pauli hava motionsvis framfört förslag om, att kyrka under vissa förutsättningar skall få upplåtas för jordfästning. Ingen i utskottet har emellertid tagit upp och tillstyrkt den motionen, och den formulering av lagtexten, som de givit densamma. Men det finnes en reservant, nämligen herr Lyberg i första kammaren, som framkommit med ett förslag, som ansluter sig till herrar Olssons och Paulis motion. Herr Lyberg säger däri, att han vill ha paragrafen formulerad så att »jordfästning, som ej sker i svenska kyrkans ordning, må ändock äga rum i kyrka, då intet annat tjänligt rum finnes för ändamålet tillgängligt». Om en sådan paragraf skulle inskrivas i lagen, har man anledning att tro, att man därmed ändå icke tar bort eventuella tvistigheter, som skulle kunna uppstå med ett antagande av Kungl. Maj:ts förslag. Ty tydligt är, att när man här skall gå in för en tolkning av den bestämmelsen: »då intet annat tjänligt rum finnes för ändamålet tillgängligt», kan det bli mycket delade meningar, om det eller det rummet, den eller den lokalen är »tjänlig» för ändamålet eller icke. Vi ha sålunda inte kunnat tro, att detta förslag innebär en bättre lösning av denna fråga, än det förslag, som Kungl. Maj:t har föreslagit.

Om ändring i
lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)

I övriga punkter, där kritik har riktats mot Kungl. Maj:ts förslag, hava vi icke ansett denna kritik vara sådan, att den har behövt föranleda förslag från utskottets sida om förändring av den kungl. propositionen.

Jag har sålunda den uppfattningen, herr talman, att en lagstiftning på det här ifrågavarande området är av behovet påkallad, och jag tror, att denna lagstiftning blir bäst och lyckligast, om den blir sådan, som Kungl. Maj:t har föreslagit, varför jag hemställer om bifall till utskottets förslag i den nu föredragna paragrafen.

Herr Johanson i Huskvarna: Herr talman! Då jag vid detta betänkande har fogat en blank reservation, skall jag be att få yttra några ord.

Såsom första lagutskottet yttrat, råder numera så gott som fullständig enighet därom, att det kyrkliga jordfästningstvånget bör upphävas. De kyrkliga myndigheterna, som haft att yttra sig om det nu föreliggande lagförslaget, hava också i huvudsak uttalat sig för, att en lösning av frågan bör komma till stånd, fastän åtskilliga erinringar framställts mot vissa delar av förslaget.

Kyrkans uppgift är icke att påtvinga människor religiösa ceremonier utan att i stället erbjuda dem sin tjänst. Så till exempel råder frihet i fråga om dop, nattvard och även fritt val i fråga om kyrklig eller borgerlig vigsel. I överensstämmelse därmed bör då lämnas frihet i fråga om statskyrklig eller borgerlig jordfästning.

Ett önskemål är, att om frågan nu blir avgjord, lösningen av densamma blir sådan, att de konflikter mellan olika tänkande, som understundom förspotts, i möjligaste mån förekommas. Mera samförstånd mellan stats- och frikyrka är i högsta grad önskvärt. Dock vill jag i förbigående nämna, att jag vid ett närmare studium av denna grannliga fråga har bibringats den uppfattningen, att denna angelägenhet bort behandlas i sammanhang med en annan närstående fråga. År 1909 avlät riksdagen en skrivelse till Kungl. Maj:t, vari riksdagen bland annat uttalade, att den ansåge att rätt borde beredas för varje till mogen ålder kommen svensk undersåte, som sådant önskade, att utträda ur statskyrkan utan att därvid nödgas uppgiva som sin avsikt att övergå till annat trossamfund. Denna fråga hade enligt min mening bort upptagas till prövning i sammanhang med den nu föreliggande. Som frågan nu ligger till, står detta icke till buds, varför man nödgas taga ställning till de nu framlagda förslagen.

Jag står då inför följande alternativ:

a) Bifall till propositionen. Denna är emellertid enligt min mening otillfredsställande därutinnan, att den åt vederbörande präst, eventuellt i samråd med kyrkorådet, överlämnar det vanskliga avgörandet, huruvida kyrka i visst fall får upplåtas för jordfästning i annan än svenska kyrkans ordning eller ej. Härigenom kommer prästen i en obehaglig mellanställning.

b) Herrar Oscar Olssons och Paulis förslag. Med dessa motionärer kan jag icke gå, enär de vilja tvinga de kyrkliga myndigheterna att i vissa fall tillhandahålla kyrkan även för icke kristliga, t. o. m. rent antireligiösa jordfästningsakter.

c) Detta fel undviker däremot herr Hederstierna m. fl. I allo är jag emellertid icke tillfreds ens med detta förslag, då jag helst skulle vilja, att en viss möjlighet öppnades att i kyrka förrätta även annan kristligt religiös jordfästning än sådan, som sker i svenska kyrkans ordning.

Vad jag nu anfört skulle närmast leda till ett yrkande om sådan ändring i 3 §, att i fråga om kyrkas upplåtande för icke statskyrklig jordfästning en skillnad gjordes mellan å ena sidan kristna jordfästningsakter och å andra sidan jordfästningsakter av icke kristen karaktär. Då emellertid en sådan uppdelning av jordfästningsakterna genomgående är främmande för det före-

liggande förslaget, har jag ansett, att en ändring i denna speciella punkt skulle förutsätta en utredning av den omfattning, att jag på den korta tid, som stått mig till buds, icke kunnat verkställa densamma. Jag var följaktligen till en början benägen på yrka en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om närmare utredning av den föreliggande frågan enligt de av mig nu angivna riktlinjerna, men då jag varken med stöd av propositionen, vilken härutinnan är alldeles negativ, eller med stöd av motionernas innehåll fann mig äga fog att framställa ett sådant skrivelseförslag, har jag avstått därifrån. Det skulle då för mig endast återstå att, om jag skulle göra något yrkande, yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Hederstierna m. fl. Men som jag redan uttalat, är även innehållet i den reservationen sådant, att jag icke helt och fullt kan ansluta mig till densamma. Jag anser nämligen, som sagt, att frågan om borgerlig begravning hade bort behandlas i samband med frågan om rätt för varje svensk undersåte, som så önskar, att utträda ur svenska kyrkan utan angivande av annat trossamfund och i samband därmed befrias från att betala skatt till kyrkan. Jag anser, att om dessa båda frågor hade upptagits till prövning i ett sammanhang, så skulle vi fått mera ordning och reda i det hela, en viss form för de icke kyrkliga begravningsakterna hade varit önskelig, vilken sak helt och hållet lämnats åsido i den kungl. propositionen.

Jag har, herr talman, ansett mig böra i korthet säga min uppfattning, men avstår från att göra något yrkande i frågan.

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet **Nothin**: Herr talman! Kyrklig begravning av avlidne medlem av svenska kyrkan är den sista kult-handling, vars iakttagande ännu föreskrives såsom ett tvång. Jag vill med tacksamhet taga fasta på de förklaringar, som här lämnats, att man nu är ense om att i princip uppgiva detta tvång. Vi behöva då icke tvista om själva principfrågan, utan jag kan direkt gå över till spörsmålet om de linjer, efter vilka reformen bör genomföras.

Meningsbrytningarna ha företrädesvis rört sig om två punkter. Den ena är frågan om förutsättningarna för att borgerlig begravning skall få äga rum. Alla äro ense om, att därest den avlidne uttryckligen har förordnat i den ena eller andra riktningen, angående sin begravning, så skall detta förordnande respekteras. Alla äro också ense därom, att därest något sådant uttryckligt förordnande icke finnes, så bör huvudregeln vara kyrklig begravning. Meningskiljaktigheterna gälla undantagen från denna huvudregel. Man har från reservanternas sida velat göra gällande, att, för att borgerlig begravning skall få äga rum, de närmaste efterlevande skola hava lämnat en skriftlig förklaring, antingen att detta överensstämmer med den avlidnes i livstiden uttryckta önskan eller, som en reservant formulerat det, att det icke strider mot hans önskan i sådant avseende. Hur träffar man bäst vad den avlidne skulle hava velat? Jag tror, att det i verkligheten skall visa sig, att utskottets förslag i de allra flesta fall är det bättre och riktigare. Det är icke många, som ha direkt tänkt på att lämna ett förordnande, om hur de skola begravas, och det är icke heller många, som tänkt på att eljest uttryckligen tillkännagiva sin mening. Jag tror, att de efterlevande lätt skola kunna säga sig, vad som skulle överensstämma med den dödes uppfattning, men de skola många gånger ha mycket svårt att säga, om den avlidne uttryckligen framställt en önskan i ena eller andra riktningen. Det är icke att befara, att vid ett dödsfall de närmaste efterlevande skola vilja sabotera den dödes önskingar och intentioner. Den risken är så ringa, att jag icke tror, att vi behöva räkna med den, men skulle i något fall så bliva förhållandet, så innebär icke heller fordran på en skriftlig förklaring av de efterlevande någon som helst trygghet för respekterandet av den avlidnes önskingar. Ty vilja de efterlevande sabotera vad de veta hava

Om ändring i lagen angående jordfästning.
(Forts.)

Om ändring i
lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)

varit den dödes intentioner, så tror jag, att de icke heller skola draga sig för att lämna en oriktig förklaring. Däremot skulle kravet på en förklaring rörande den dödes uttalade önskan många gånger ställa de efterlevande i pinsamma konflikter, enär de hade att välja mellan å ena sidan fullgörandet av vad de veta varit den dödes verkliga önskningar och å andra sidan avgivandet av en formellt riktig förklaring om hans uttalade önskan i sådant avseende.

Den andra tvistefrågan är, huruvida kyrkorna skola få användas vid borgerlig begravning eller icke. Det med propositionen avgivna lagförslaget lämnar denna fråga öppen. Vi ha icke heller i någon annan författning några bestämmelser rörande användning av kyrkorna. De få användas och de ha använts vid begravningar av personer, som icke varit medlemmar av svenska kyrkan och som icke begravts i svenska kyrkans ordning. De ha använts för många andra icke kyrkliga ändamål, såsom föredrag, konserter och dylikt. Ifall kyrkorna få, såsom hittills kunnat ske, upplåtas för begravning av personer, som icke varit medlemmar av svenska kyrkan, skulle det då vara befogat att stänga dem, när det blir tal om begravning av medlemmar av svenska kyrkan ehuru i annan än den fastställda kyrkliga ordningen? Den förste ärade talaren sade, att det skulle kränka många människors känslor, om kyrkorna öppnades för dylikt fall, och han gjorde gällande, att parallellen med föredrag och konserter icke var hållbar, därför att det i nu föreliggande fall gällde en kulthandling utanför svenska kyrkan. Ja, jag vet nu inte, om man kan säga, att en begravning utan någon fastställd ritual är en kulthandling. Jag kan till försvar för parallellen med föredrag erinra om, att kyrkorna ofta ha upplåtits för religiösa föredrag av icke statskyrkopräster. Och vad angår påståendet, att människorna skulle känna sina religiösa känslor kränkta genom kyrkans upplåtande, så undrar jag, om inte fler personers samveten skulle kränkas, ifall kyrkorna bryskt stängdes för begravningar av nu avsett slag. Någon risk kan ej gärna vara förbunden med kyrkans upplåtande. Vid dylika tillfällen äro människorna minst av allt böjda att uppträda pietetslöst eller illojalt. Lika väl som en kyrka kan upplåtas för ett föredrag, ehuru upplåtaren icke i förväg kunnat bestämt förvissa sig om vad där skall förekomma, lika väl bör den med full trygghet efter prövning i de särskilda fallen kunna upplåtas för borgerlig begravning.

Detta var de två huvudspörsmål, om vilka meningsskiljaktigheter rått. Emellertid har man även dragit fram åtskilliga betänkligheter av mera formell art. Jag skall nu inte dröja vid detaljer, utan hänvisar till att lagrådet icke haft några betänkligheter att anföra.

Man har velat göra gällande, att ett bifall till propositionen skulle vara ägnat att medföra dels meningsskiljaktigheter mellan de anhöriga och dels stridigheter mellan dem och prästerna. Jag tror icke, att så blir fallet. Vad först angår frågan om meningsskiljaktigheter mellan de efterlevande, så undrar jag, om inte den frågan rullas upp mycket mera, ifall av de efterlevande skall fördras intyg i ena eller andra riktningen. De kunna nog, som jag nyss framhöll, veta, huru den avlidne skulle önskat i fråga om sin begravning, men gäller det att utfärda intyg om vad han sagt, så kan den ene hava hört ett yttrande, som är obekant för den andre. Hur skall det gå, om då den ene lämnar ett intyg men den andre icke anser sig kunna lämna ett dylikt? Det blir mera oklarhet på denna punkt med reservanternas förslag än med propositionen. I fråga om de stridigheter, som befaras mellan de efterlevande och prästerskapet, vill jag framhålla, att vi ha haft precis samma möjlighet till konfliktanledningar hittills, som det skulle bli i framtiden, därest propositionen bifalles. Kyrkorna ha, som jag nämnde, kunnat upplåtas för borgerlig begravning. Beträffande tiden för sådana begravningar liksom beträffande tiden för föredrag och dylikt i eller i närheten av kyrkorna finns intet reglerat i lag, men saken

har ordnat sig ändå. Beträffande frågan om prästs medverkan vid begravning av annan än medlem av svenska kyrkan finns heller ingen föreskrift i lag, men även den saken har ordnat sig. Och vad slutligen angår det i reservationen nu upptagna spörsmålet angående beskaffenheten av gravvårdar och inskrifter å desamma, så har detta spörsmål icke i någon mån aktualiserats genom föreliggande förslag. Man kan icke lagstifta för alla eventualiteter och jag tror, att det särskilt litet är av behovet påkallat i denna fråga. Det gäller ju här att reglera förhållanden, i fråga om vilka, såsom jag nyss sade, människorna torde vara föga böjda för att vålla stridigheter eller uppträda pietetslöst. I lag torde endast behöva angivas de allmänna normer, som ligga till grund för lagstiftarens tanke. Jag tror, att vi sedan kunna med förtroende till både den ene och den andre överlämna åt vederbörande att ordna detaljerna i praktiken.

Om ändring i lagen angående jordfästning.
(Forts)

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Det som jag kommer att säga i denna debatt är helt naturligt sett från frikyrklig synpunkt. Jag förstår förvisso även dem, som, utan att tillhöra de frikyrkliga grupperna, dock i enlighet med religionsfrihetens princip, förena sig i kravet på en reform på detta område, men jag kommer dock som sagt att här närmast yttra mig på grund av den kännedom jag har om hur man ser detta förslag från frikyrkligt håll. Det är mig först angeläget att frambära ett tack till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, för att han så välvilligt upptagit de önskemål, som den frikyrkliga samarbetskommittén framburit till Kungl. Maj:t och vilka också vunnit beaktande i propositionen. Två större frikyrkomöten i landet ha ju också under det sista årtiondet kraftigt uttalat sig för att denna reform måtte komma till stånd.

Nu är det egentligen i fråga om två paragrafer i lagförslaget, som meningarna äro delade, nämligen 3 § och 8 §. Innan jag går in på dessa, ber jag att få göra en liten allmän reflexion. Jordfästningar, förrättade av lekmän, voro förr ganska sällsynta, även om de någon gång kunde förekomma. Men under särskilt det sista årtiondet ha de blivit så pass allmänna, att det knappast går någon vecka, utan att en frikyrklig jordfästning äger rum här i huvudstaden. Detta växande bruk härrör säkerligen därifrån att den på vårt håll högt aktade lektor Waldenström under sin livstid förordnade för egen del om frikyrklig jordfästning. Varför önska nu de frikyrkliga en sådan jordfästning? Ja, detta är väl inte så underligt, om man söker sätta sig in i deras tankevärld. En person blir omvänd, avgör sig för Jesus Kristus och sluter sig så till ett frikyrkligt samfund eller en friförsamling, där han får sina andliga behov tillfredsställda både vid predikan av församlingens pastor och i övrigt vid möten söndag och vardag. Han deltar i verksamheten, i offer och bön för den inre och yttre missionen. Denna församlingsmedlem låter sin frikyrkliga pastor döpa sina barn, om han håller på barndop, eller äldre, där sådant förekommer. Pastorn tjänar vid nattvardens utdelande. Han går ut och in i familjerna och är själv såsom en familjemedlem i många hem. De bindas med förtroliga syskonband tillsammans under årens lopp. Då bör man inte undra på att denne församlingsmedlem också önskar, att hans egen pastor skall göra honom eller de sina den sista tjänst, som en människa kan göra en annan i denna värld. Jag tycker, att man skall försöka förstå oss i detta fall. Något orimligt är alls icke begärt.

Glädjande nog har förhållandet mellan stats- och frikyrkan under de sista årtiondena väsentligt förbättrats, men man blir ofta förebrådd, om man offentligt eller enskilt börjar röra vid förföljelserna på 1800-talet. Det invändes då: Det där hör till en förgången tid; då förstodo inte prästerna bättre än att de förföljde de frikyrkliga, vi leva nu i helt andra tider. — Detta är ju också riktigt, men det är dock så, att vi ha tum för tum och steg för steg kämpat

Om ändring i lagen angående jordfästning.
(Forts.)

oss fram till varje reform på detta område, och när det gäller begravningsreformen, tycker man på statskyrkokåll, att det icke är nödvändigt att stifta en sådan lag, som rättar till förhållandena utan söker hellre omintetgöra hela förslaget.

Vad nu angår 8 §, där meningarna äro delade, så är det ju känt för oss litet var, att när ett barn skall döpas, det är föräldrarna som bestämma, om dopet skall verkställas av präst eller av lekman. När det gäller vigsel, är det ju brudparet, då de kommit till myndig ålder, som bestämmer om det skall vara kyrklig eller borgerlig sådan. Det fordras ingen skriftlig avgiven önskan i något av dessa fall, om handlingen skall förrättas av lekman, utan blott ett muntligt uttalande från i det ena fallet föräldrarna, i det andra brudparet. Men när det är fråga om begravning, så har man icke förtroende för de anhörigas muntliga uttalanden, vilka ju bäst böra känna den dödes i livstiden hysta åskådning och önskan i fråga om jordfästning, frikyrklig eller i svenska kyrkans ordning. Med de tankar, som vid ett dödsfall röra sig i de anhörigas sinnen, torde det inte vara svårt för dem att komma överens om vilken slags jordfästning som skall förekomma. Då äro de nog tämligen eniga. Tvistefrågorna bruka komma någon tid senare, när arvet skall skiftas, men då kan det lätt bliva slut med enigheten.

Jag anser sålunda, att man här inte behöver vara på något sätt orolig. Man är i alla fall på statskyrkligt och frikyrkligt håll överens om att prästen skall befrias från skyldighet att bestämma, vilket jordfästningssätt, som skall tillämpas. Det är ju väl, att man kommit så långt. Men jag kan inte fatta, att man då är så angelägen att det skall vara ett skriftligt förordnande i form av testamente. Hur kommer det sig att man börjat få en sådan respekt för den dödes vilja? En sådan har icke försports tidigare. Jag talade nyss om lektor Waldenström. Hur var det i fråga om hans jordfästning? Han hade lämnat förordnande om sin frikyrkliga jordfästning. Detta visste prästen, och det var allmänt känt genom tidningspressen. Men det hindrade icke, att efter det jordfästningen skett i enlighet med Waldenströms uttalade önskan, prästen måste senare verkställa ny jordfästning. Detta ådagalade tydligen ingen respekt för den dödes vilja men väl för de kyrkliga formerna. Nu har man på det hållet kommit på andra tankar och håller på den dödes skriftliga uttalanden men vill ej respektera de efterlevande familjemedlemmarnas vilja, därest dessa icke samtliga äro eniga.

Vill man åstadkomma trassel, vill man ha tvistigheter och ledsamheter ute i församlingarna, då skall man ställa till med sådant här, som folk inte förstår sig på. Det är väl så i allmänhet med människan, att hon tänker icke så mycket, inte ens då hon blir gammal, på att hon kanske snart skall dö, och därför blir det inte något ordnande om på vilket sätt, då döden kommer, som jordfästningen skall ske. Om i en avlidens familj det finnes, låt mig säga, åtta medlemmar och den döde icke efterlämnat något skriftligt förordnande, så skola de efterlevande, om de önska jordfästning, icke i svenska kyrkans ordning, samtliga skriftligen intyga, att den dödes vilja varit att få icke statskyrklig jordfästning. Jag tycker det är nästan orimligt att begära något sådant. Ty om någon av de åtta personerna i ovisshet motsätter sig jordfästning, som icke sker i svenska kyrkans ordning, så skola de sju medlemmarnas mening fullständigt undertryckas. Mycket har jag sett av maktfullkomlighet men något sådant vet jag mig knappast ha varit med om i lagstiftningsväg.

Ifråga om kyrkornas upplåtande så har det ifrån frikyrkligt håll icke, varken av frikyrkomötet eller den frikyrkliga samarbetskommittén, uttalats någon önskan därom. Vi hava nämligen den uppfattningen, att det finns intet härligare tempel för en jordfästning än under Guds klara blå himmel på den stilla

kyrkogården, omgärdad av lövträd. Här blir säkerligen begravningsakten mest stämmingsfull; bättre plats kan man inte finna. Av de flera hundra frikyrkliga jordfästningar, som ägt rum i vårt land, vet jag icke om något fall där det krävts upplåtelse av en statskyrka. Men skall det bliva förbud mot sådan upplåtelse, så undrar jag, om man tillräckligt satt sig in i en dylik situation. Det nämndes av den förste talaren, som är reservant, att det till och med kunde hända, att man ville tränga sig in i kyrkan. Jag är förvissad om att på det frikyrkliga hållet man har respekt för och ger erkännande åt det intresse, som vill bevara kyrkan för de kyrkliga. Antag emellertid, att en jordfästning icke i svenska kyrkans ordning skall äga rum och det kommer ett häftigt regnväder, eller en stark köld är rådande i vilken begravningsgästerna ha rest mildtals väg och många av dessa skulle kunna riskera sin hälsa genom att nu stå på kyrkogården. Om då prästen, som bor i närheten av kyrkan, säger: För all del, jag skulle gärna upplåta kyrkan, när det nu inte finns något annat rum i närheten, som är lämpligt och som rymmer begravningsfolket, *men lagen förbjuder mig att öppna kyrkan* — kan det vara möjligt att det svenska prästerskapet och de präster, som hava säte och stämma i riksdagen, skulle vilja vara med om att stifta en lag, som stadgar ett förbud för en barmhärtig präst att få visa ett sådant tillmötesgående? Prästen har ju makt att säga nej. Ingen har rätt att med framgång begära kyrkans öppnande, om prästen säger nej. Det är förbudet, som vi icke kunna vara med om. Varför gå tillbaka? Nu finnes ingenting som hindrar en präst att kunna öppna kyrkan, varför då hädanefter, om han anser, att det icke sker någonting som på något sätt vanhelgar templet eller profanerar de heliga tingen. Detta så mycket mera, som prästen har rätt att för andra ändamål upplåta kyrkan, icke blott för föreläsningar och föredrag utan till och med för skioptikonföreläsningar. Jag minns, hurusom vid ett tillfälle, då vid en väl besökt kyrkostämma deltagarna icke fingo plats i kommunalsalen, stämman fick avhållas i kyrkan. Därvid debatterades försäljning av ett vattenfall tillhörande kyrkan. Meningarna voro mycket delade, och ganska kraftiga hugg skiftades. Vid en kommunalstämma en annan gång i en kyrka behandlades en framställning från systembolagsstyrelsen i närmaste stad, i vilken begärdes kommunalstämmans hörande, huruvida en, två eller flera liter sprit i månaden skulle tillhandahållas. Kommunalstugan hade den gången befunnits för liten för stämman, kyrkan hade öppnats, och i densamma debatterades nu detta profana ämne. När sådant tillåts, finnes det då rimlig anledning att vägra upplåtelse av en kyrka för medborgare tillhörande svenska kyrkan, frikyrkliga eller icke frikyrkliga för jordfästning i annan ordning än den svenska kyrkan föreskriver, när jordfästningen sker med kontroll över att icke någon profanering av kyrkan äger rum? Vi behöva i dessa tider litet tolerans. Det är högt på tiden, att man börjar visa litet tillmötesgående och litet förståelse. Man talar från unglyrkligt håll om den »fria folkkyrkan». Det skulle vara intressant att få spåra litet av den frihet, som man berömmar sig av på det hållet.

Försök, senast i går i en huvudstadstidning, har gjorts att skrämman med att om det kungl. förslaget tages, kyrkomötet avslår propositionen. Det är inte första gången man hör de tonerna. Är det fråga om ett förslag, åtminstone något av betydelse, där förutom riksdagen kyrkomötet har avgörandet, så hör man alltid i diskussionen den varningen: Tag icke detta förslag oförändrat, ty då blir det avslaget av kyrkomötet! — Jag tror ej på det skrämskottet. Vill kyrkomötet avslå ett så moderat förslag som det här ifrågavarande, så var viss på att det kommer igen, men det är icke säkert, att kyrkomötet då bjudes samma förslag som nu. Ingen skall tro, ingen i riksdagen, i kyrkomötet eller i tidningspressen, att om förslaget avslås av kyrkomötet, de frikyrkliga skola upphöra att ha frikyrkliga jordfästningar. Vill icke lagstiftningen ordna det så,

Om ändring i
lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)

att denna sak blir med lag överensstämmande, så få vi komma ihåg att det finnes något som heter samvetets bud och de som neka respekten för samvetets bud få stå sitt kast för ett överskridande av lagen. Det är många som äro beredda att taga de konsekvenserna, ifall en lag skulle tillämpas mot de frikyrkliga på detta område.

Vi skola icke glömma, att när det gäller underhåll av kyrkor och avlöning till prästerskapet, är det lika skyldigheter för fri- som statskyrkliga. Utgifterna utdebiteras och ingen slipper undan. Skulle det då vara för mycket begärt, att man också får litet rättigheter. Detta låter kanske hårt men det är en av de stötestenar, som äro tillfinnandes, därför att stat och kyrka äro förenade. Staten skall svara för att kostnaderna för löner och byggen tagas ut, om det så skall ske exekutivt.

Herr talman! Jag vill sluta med att erinra om, att vid sista kyrkomötet föll det uttrycket av en talare: »att kyrkan skall räcka ut handen, sedan beror det på om de frikyrkliga vilja fatta den eller stöta bort den». Det var mycket vackert sagt. Jag har tänkt på de orden många gånger. Men det vore också bra, om man visade i handling, att det ligger något bakom de orden, ty »handling talar alltid bättre än ord». Här är ett tillfälle, då kyrkan kan få göra detta genom att icke motsätta sig detta förslag, som är av stort intresse för oss frikyrkliga.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag, vilket överensstämmer med Kungl. Maj:ts.

Herr **Pehrsson** i Göteborg: Herr talman! Jag skulle gärna vilja knyta vid, där den siste ärade talaren slutade. Han talade om, att det hade sagts i kyrkomötet, att kyrkan skall räcka handen till samarbete, till samförstånd med de frireligiösa, och han önskade, att nu skulle i handling visas, att det ligger någonting bakom dessa vänliga ord. Jag vill då säga honom, att bakom det, som här förehaves, ligger verkligen en sådan utsträckt hand. Här finnes nämligen icke någon som helst meningsskiljaktighet. Alla vilja lämna full frihet åt de frikyrkliga att själva förrätta jordfästning. Det finns ingen, som från någon sida har satt i fråga, att detta icke skulle ske, och jag vill särskilt säga, att ifrån prästerligt håll, om talaren fäster sig därvid, finnes icke mer än en mening om, att man icke vill bibehålla något som helst tvång. Han talade också om, att man borde få se något av den frihet, som folkkyrkotanken — om vilken det talas så mycket i denna tid, sade han — gör gällande, verkligen finnes. Jag vill då säga honom, att denna folkkyrkotanke visar sig däruti, att kyrkan står till tjänst för alla, att den öppnar sin famn för alla, och vid döden vill den inte heller annat än taga emot den som vill ha dess ord med vid den sista färden. Men å andra sidan vill kyrkan icke, att någon mot sin vilja skall påtvingas någon kyrkans kultakt. Religionsfrihetens grundsats erkännes tillfullo i det stycket. Därmed följer emellertid icke, att detta förslag kan tagas sådant det av Kungl. Maj:t är framlagt. Den samvetsfrihet, som från de frireligiösa sida här kräves, den ha vi på andra sidan också rätt att kräva och skäl att kräva i vissa fall.

Först vill jag frambära ett tack, jag såväl som den föregående talaren, för alla de vänliga ord, som här äro sagda av utskottet, av utskottets ordförande, av herr statsrådet, både i den kungl. propositionen och här i dag, om det förtroende man i denna fråga hyser till det svenska prästerskapet. Men det är ju förunderligt, att detta dock skjuter ifrån sig detta förtroende, för vilket man känt sig tacksam, och säger: Vi önska icke få en sådan vidsträckt maktbefogenhet, som genom lagen skulle läggas i prästernas händer, därför finnas åtskilliga skäl, som jag sedan återkommer till.

Det är två grundsatser, som i den kungl. propositionen fastslagits, de ha ock-

så knäsatts av utskottet, nämligen den ena, att *det är den avlidnes vilja, som skall här vara det avgörande*. Den har starkt betonats, om man ock å andra sidan velat överlämna åt de efterlevande en viss bestämningsrätt i denna sak. Den andra grundsats, som man här velat hävda, är den, att prästen skall i dessa saker endast ha en *formell* prövning. Han skall sålunda icke ingå i någon diskretionär prövning. Dessa båda grundprinciper äro mycket klart och tydligt uttalade, och jag kan icke annat än helt och hållet fullt ansluta mig därtill. Men jag kan ej finna, att dessa båda synpunkter blivit på tillfredsställande sätt i den kungl. propositionen tillvaratagna. Det synes mig, att man i vissa hänseenden viker ifrån dem, och att man skjuter undan de svårigheter, som uppkomma och som borde genom lagstiftning regleras, genom att likväl lägga ansvaret på den enskilde prästen och överlämna till honom denna diskretionära prövning, som man förutsätter att han borde vara befriad ifrån. Nu vill jag genast säga, att jag hoppas, att denna fråga skall komma att lösas. Jag är alldeles viss om, att tiden är inne därför. Den borde ha blivit löst för länge sedan.

Om ändring i lagen angående jordfästning.
(Forts.)

I den siste ärade talarens yttrande, tror jag, att ett missförstånd gjort sig gällande. För närvarande finns det verkligen ingenting, som kan vålla svårigheter för de efterlevande, som låta en avliden få en civil begravning av det ena eller andra slaget. Det finns nämligen därför ingen som helst straffbestämelse. Det visade sig, för ett tjugutal år sedan, då i Småland ett sådant ärende gick genom alla instanserna; justitiekanslern förklarade detta med största bestämdhet, och Kungl. Maj:t gick med därpå. Den ärade talaren behöver sålunda icke vara rädd för att någon förföljelse från myndigheter eller kyrkan kan komma att inträffa. Ehuru jag icke tycker riktigt bra om den ärade talarens ord, att »om vi icke få gå *med* lagen, så gå vi *mot* lagen», kan jag lugna herr Bengtsson med nämnda tydliga och klara prejudikat.

Däremot, mina herrar, ställer det sig annorlunda för prästen. Han är bunden av kyrkolagen, och han är tvungen att verkställa jordfästning, så länge lagen icke känner någon annan form för begravning än jordfästning i svenska kyrkans ordning. Därför får man också se sådana förhållanden, som den ärade talaren erinrade om, att prästmannen får lov att fullgöra sin plikt och att, om han icke gör det, han utsätter sig för en anklagelse för tjänstefel och kan komma att bestraffas. Han är genom sin tjänsteplikt bunden, även om det kan kännas svårt och obehagligt att fullgöra denna uppgift.

Jag vill tillägga, att jag många gånger personligen haft tillfälle att vara med om frireligiösa personers begravning, och jag vill alldeles bestämt förklara, att icke en enda gång under min över trettioåriga ämbets tid en skugga av missämja förekommit mellan mig som tjänstförrättande präst och de frireligiösa, som vid tillfället ha medverkat, och jag tror, att likadant är det på de flesta håll.

Emellertid kan det bli elakartat på sina håll, och därför är det nyttigt, om frågan blir löst, och jag hoppas, att riksdagen skall gå med på de ändringsförslag, som framlagts. Jag tror för min enskilda del, däri ligger ingen som helst hotelse, jag tror, att sedan så gott som alla kyrkliga myndigheter med bestämdhet ha pekat på den särskilda punkten om kyrkornas användande, få vederbörande ämbetsinnehavare mycket svårt att gå ifrån sin ståndpunkt vid ett blivande kyrkomöte. Där bakom stå mycket stora grupper av vårt folk, och det finnes skäl för denna ståndpunkt, som jag skall återkomma till senare.

Jag nödgas gå in i detaljfrågor, ty det är detaljfrågor, som det rör sig om i 8 § och de ändringar, som där äro föreslagna. Jag tror, att därvid både herr statsrådet och herr Bengtsson i Norup ha gjort alldeles för mycket affär av saken. Det är icke fråga om stort annat — jag skall strax visa det — än en ordningsfråga och en ordningsfråga, som för dem, som känna arbetet på en

Om ändring i
lagen
angående
ordfästning.
(Forts.)

pastorsexpedition, ter sig i annat ljus än för den, som ser det ovanifrån, från ett ämbetsverk, med ett ämbetsverks syn på hur det tillgår vid dess underordnades handläggning av sådana ärenden. Någon väsentlig åtskillnad mellan vad propositionen föreslår i enlighet med utskottets uppfattning därav och vad som avses i motionerna och herr af Ekenstams m. fl. reservation föreligger i verkligheten icke. Det gäller endast ett par detaljer.

Propositionen använder uttrycket: »närmaste anhöriga eller de som eljest stodo den avlidne nära». Vi vilja ha orden: »närmast efterlevande». Det senare uttrycket ger större klarhet över vilka, som åsyftas utan att medföra någon egentlig åtskillnad. Det står också i närmaste överensstämmelser med jämförliga bestämmelser. Jag erinrar t. ex. om att Sv. Likbränningsföreningen använder detta uttryck i ett nyss avgivet förslag till likartade bestämmelser.

Så kommer jag till frågan om att man skall kräva ett *skriftligt* förordnande om i vilken ordning jordfäsning skall ske. Herr Bengtsson i Norup vände sig emot sådant förordnande i samma ordning som för testamente. Det föreligger också en reservation i sådant syfte av herr Hederstierna. Jag har i det utlåtande från Allm. Sv. Prästföreningen, som finnes såsom bilaga vidfogat Kungl. Maj:ts proposition, själv gått på samma linje, men jag har avstått ifrån den, och det har jag gjort av det skälet, att därmed skulle i verkligheten prästen föras in på ett diskretionärt bedömande, om sådant förordnande i laga ordning föreläge, och det gör, att jag lämnat denna ståndpunkt, och i stället i den av mig m. fl. avgivna motionen, som överensstämmer med herr Halléns och med herr af Ekenstams m. fl. reservation, yrkat att de närmast efterlevande skola »skriftligen intyga, att detta överensstämmer med den avlidnes i livstiden uttryckta önskan».

Jag ber om ursäkt, mina herrar, att jag nödgas ytterligare gå in på en del detaljer. Jag är övertygad om att, när herr statsrådet fått höra, hur det går till på en pastorsexpedition, han skall förstå varför vi kräva, att det skall ske skriftlig anmälan, och jag är övertygad om att även herr Bengtsson i Norup skall inse det.

Det går nämligen så till, att när en person in finner sig på en pastorsexpedition och begär ett betyg — jag talar om en stor expedition; jag t. ex. har en expedition, som omfattar nära 30,000 människor, — så kunna vi naturligtvis icke kräva någon som helst identifiering. Jag får kanske i annat sammanhang tillfälle att närmare beröra denna sak vid behandlingen av en motion i denna kammare. Det kommer kanske ett bud från en begravningsbyrå med en hälsning från vederbörande, att den prästen och den tiden för begravningen vilja de ha och så och så vilja de ha det ordnat. Men kunna vi nu tänka oss, att det vore riktigt att dessa ovidkommande personer, som ordna med begravningen, skulle få bestämma i så grannliga saker? Det är därför jag tillåtit mig kräva en skriftlig anmälan. Vi behöva detta stöd i lagen, ty man kan icke kräva något sådant för närvarande, om det icke står i lagen. Vårt folk är hederligt och ömtåligt, säger man till en person, som i sådant ärende in finner sig på pastorsexpeditionen, att man vill ha ett skriftligt besked, så känner han sig förolämpad och man får gärna till svar: »Tror icke pastorn på vad jag säger, tror ni, att jag står och ljuger?» Det betraktas som trakasserier. Annat blir förhållandet, om prästen till stöd för en sådan fordran kan åberopa sig på en lagbestämelse. Han lämnar då en blankett åt vederbörande att fylla i och skriva under och saken är klar. Så är det t. ex. i fråga om utflyttning till Amerika. Detsamma gäller, när människor skola gifta sig och dessförinnan skola avge försäkran, att de icke lida av vissa sjukdomar o. s. v. Skulle prästen fråga: lider ni av viss sjukdom i smittsamt skede o. s. v.? så undrar jag, vart det toge vägen! Nu lägga vi fram blanketten och säga, att det är föreskrivet, att de skola besvara dessa frågor, och så är den saken klar. Handlingen blir sedan

liggande i pastorexpeditionens arkiv. Vi behöva ha den liggande där både för kontrahenters och prästs trygghet. I förevarande fall är icke fråga om att höra vittnen, och det är icke fråga om annat än att *låta de efterlevande taga ansvaret*. Det är icke fråga om annan prövning, än att namnet skall stå under blanketten, som angiver att för den och den personen begärs borgerlig begravning, och att det är en samfäll önskan hos de efterlevande. Det kan icke ge möjlighet till något trakasseri.

Jag kan tillägga, att vårt folk är ganska okunnigt i fråga om vad lagen innehåller. Det är för övrigt prästerna också ibland. Det är ofta oerhörda krav, som ställas på vårt tillmötesgående. Jag vill t. ex. nämna ett fall, som förekommer ofta. Här går ett fartyg under med man och allt. Man vet, att det har avgått från en viss plats, och att den och den personen varit ombord, men att fartyget icke kommit fram. Ingen tvekan föreligger om dödsfallet. Så kommer änkan efter en omkommen och säger: jag vill ha tacksägelse efter min man och vill ha dödsattest för att kunna få ut hans livförsäkring. Prästen har icke rätt att dödförklara honom, det tillkommer härads- eller rådhusrätten. Jag försäkrar herrarna, att om ni finge se, hur svårt det är att då klargöra lagens bestämmelser, skulle ni förstå, hur vi behöva lagens stöd åtminstone för att kunna få den ordning och klarhet, som också här behövs. Det är nödvändigt, ty det kan långt efteråt komma upp tvist om vad som skett vid ett dödsfall eller rent av misstanke, att brott är begånget. I dagarna är det ju ett 17 år gammalt fall, som tagits upp till prövning. Hur skall man få klarhet om vem som ordnat med begravningen och på vilken ansvaret vilar, om det icke ligger något papper om den saken kvar i pastorexpeditionens arkiv, som man kan gå tillbaka till? Vi vilja, att den, som får taga bestämmandet på sitt ansvar, den skall också stå för det och att detta skall framgå av arkivhandlingarna. Tycker någon verkligen, att det är ett otillbörligt krav? Jag är förvånad, att man anser detta såsom ett försök att sabotera denna sak. Meningen är endast att efterlevande få sinsemellan själva avgöra hur begravningen skall ske. Prästen skall icke avgöra saken, om arvingarna ha olika mening. En av dem skriver under, att det är en samfäll önskan. Så är prästen ifrån saken. Det är alldeles icke fråga om att lägga något krokben för den borgerliga begravningen, utan det är endast en ordningsfråga.

Detsamma gäller om tredje stycket i samma moment. Det är även därvidlag lika självklart, att man behöver få klarhet på expeditionen. Eljest kan det inträffa, som inträffat i dagarna i Stockholm eller rättare i en angränsande församling, att en sådan jordfästning av icke präst i svenska kyrkan icke har blivit anmäld till död- och begravningsboken. Pastor är alldeles okunnig om hela saken. Ärendet är anmält till domkapitlet och leder väl icke till någonting, men det har dock upptäckts, att föreskrivna uppgifter icke inkommit. *Vi vilja således för ordningens skull endast, att dessa nya fall skola ställas under samma ordningsbestämmelser, som gälla för jordfästningar efter kyrkans ordning.*

Något annat ligger icke i reservationen i denna paragraf med ett betydelsefullt undantag. Det har av både herr statsrådet och herr Bengtsson i Norup påpekats, att här gäller det, att de efterlevande skulle, även om den döde icke uttalat någon önskan eller mening i frågan, ha bestämmanderätten i fråga om hur jordfästningen skall ske. Då undrar jag, om icke den rättsgrund kränkes, som här med styrka betonats, att den avlidnes vilja skall vara avgörande. Jag vill säga herrarna, att när man fått vara med åtskilliga år och lära känna människorna i livets allvarligaste ögonblick, finner man många gånger, att till och med ord skall man icke lägga för stor vikt vid. Det kan hända, att det föreligger en helt annan önskan än man kan antaga vara den naturliga för en människa i fråga om hennes sista färd. Jag vill erinra om hur det var en man i

Om ändring i
lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)

Om ändring i
lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)

detta land, som talade hårda ord mot kristen tro men nu vilar under korset där ute på kyrkogården, och att på det korset stå orden: unica spes. Man påtager sig ett stort ansvar, om man säger det eller det var den avlidnes önskan, om den icke på något sätt kommit till uttryck. Men det betyder icke, att den avlidne skall hava gjort ett *förordnande* i testamentarisk ordning utan endast att han skall ha givit uttryck åt en önskan. Detta krav måste anses stå i överensstämmelse med de principer, som finnas uttalade i propositionen.

Härmed har jag, herr talman, försökt angiva den syn, som ligger bakom motionärernas förslag. Det förefaller, som om det icke behöfde vara så åtskilda meningar om dessa ordningsfrågor.

Däremot stå vi mycket åtskilda, när det gäller frågan om 3 §, om kyrkornas upplåtande. Jag har redan betygat herr statsrådet och utskottet och även den siste ärade talaren den tacksamhet, som Sveriges präster känna för det förtroende de visat det svenska prästerskapet, och jag är övertygad om att det är uppriktigt känt och menat, men lika väl som domkapitlen med ett enda undantag säga: nej, vi kunna icke vara med om denna ordning, så ha prästerna med så gott som en mun sagt detsamma. Det har kunnat vara något skiftande åskådningar i riktning mot herr Johansons i Huskvarna tankegång, men däremot finnes mig veterligt icke en enda meningsskiljaktighet i fråga om att upplåta de svenska kyrkorna till jordfästningar utan religiös karaktär. Hur skall det svenska kyrkomötet då kunna gå med på att giva möjlighet till öppnande av kyrkorna därför? Då säges av den siste ärade talaren, att man får icke tro något sådant, som att icke prästerna skulle försäkra sig om att icke kyrkorna upplåtes i olämpliga fall. Men så talade den siste ärade talaren också om att det finnes präster, som icke ha haft bättre förstånd än att de öppnat kyrkorna för olämpliga föredrag, för skioptikonföreställningar och annat dylikt. Det visar just, att med allt det förtroende jag lika väl som herr statsrådet hyser till det svenska prästerskapets omdömesförmåga, det dock finnes en del, om vilka jag icke är säker, att de icke under hårt tryck skulle kunna drivas till åtgärder i detta avseende, som skulle kännas som bitter kränkning för hela vårt egentliga kyrkofolk i hela landet.

Jag kan icke neka mig nöjet att referera till det sakkunnigutlåtande, på vilket propositionen är byggd, även om de sakkunniga icke själva ha dragit ut konsekvenserna därav. De säga: »Men ett religionssamfund tillhörig kyrka är avsedd för gudstjänster och andra kulthandlingar, förrättade enligt samfundets ritual och av dess prästerskap. Det måste under sådana förhållanden naturligen väcka betänkligheter att stadga ovillkorlig rätt för andra än kyrkosamfundets eget prästerskap att i kyrka i anslutning till begravning anordna ceremonier, vilka kanske giva uttryck åt åskådningssätt och livsideal, som starkt kontrastera mot kyrkosamfundets egen förkunnelse och ritual.»

Nu har jag icke förbisett uttrycket »ovillkorlig», men även om man tar hänsyn till detta, ligger tanken fullt klar och tydlig. I Danmark var det ingen, som ville gå på denna linje. I Norge föll frågan 1918 på denna tuva, och jag vet icke något lands kyrka, som skulle vara villigt att gå med på denna punkt. Jag vill erinra om, att det dock vore en oerhörd påfrestning, som under bittra och svåra jäsande orostider skulle komma att vila på prästerskapet i detta hänseende. Det finnes ingen möjlighet att på förhand förvissa sig om att intet »kommer att försiggå, som skulle kunna på något sätt kränka rummets helgd». Ingen bestämd ritual är föreskriven vid civilbegravning. Det finnes inga straffbestämmelser i samband med detta för olämpligt uppträdande. Och jag är övertygad om, att det bleve ganska svårt att kunna göra den åtskillnad, som kunde bliva nödvändig. Man kan med detta förslag komma till, att här öppnar en präst kyrkan efter sitt samvete, och där i en grannförsamling säger en annan nej under likartade förhållanden. Där är kyrkoherde och komminister i samma

församling, som stå i motsats till varandra. Kyrkoherde vägrar icke en komminister fri ställning i sin tjänstutövning.

Jag skulle kunna fortsätta och tala även om väderleksförhållandena. De äro dock icke att räkna till sådana omständigheter, som få vara avgörande i en så ömtålig sak som denna. Jag tror sålunda, att om man vill ha saken fram, får man gå den väg motionärerna anvisa. Och jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till den av herr Hederstierna vid 3 § avgivna reservationen samt till den vid 8 § 1 mom. 2 och 3 styckena av herr Ekenstam m. fl. avgivna reservationen. Men jag vill också tillägga redan på detta stadium, att skulle situationen ställa sig så, att gäller det att välja mellan Kungl. Maj:ts förslag och avslag, så kommer jag att i den sista voteringen rösta för avslag. Jag anser nämligen icke, att Kungl. Maj:ts proposition kan antagas i sitt föreliggande skick, särskilt i vad som gäller den 3 §.

Herr **Mosesson**: Herr talman! Jag vill för den svenska kyrkans skull hoppas, att det ej förhåller sig så, som herr af Ekenstam sade, att om riksdagen fattar beslut i överensstämmelse med denna proposition, därigenom ett det allra starkaste band, som nu håller svenska kyrkan uppe, skulle ha brustit. Jag ber att få säga detta såsom frikyrkoman. När det nu gäller den föreliggande propositionen och det, som har föranlett denna, så kanhända att icke alla av kammarens ledamöter hunnit att läsa igenom vad de olika domkapitlen, som blivit hörda, haft att säga. Men det förhåller sig icke precis så, som herr Pehrsson i Göteborg sade, att från kyrkans sida det har kommit i dagen en otvetydig välvilja. Man kan ej säga, att något som helst initiativ till en reform i detta hänseende har utgått från henne. En händelse inträffade för åtta år sedan, som väsentligen gav fart åt det gamla kravet på att man skulle få välja, antingen man ville statskyrkans eller icke kyrklig jordfästning — jag syftar nämligen på lektor Waldenströms begravning, där jag hade en hand med — Waldenström hade skrivit i tidningarna, att så och så skulle denna ske. Jag var på en resa, när jag läste den artikeln. Då träffade jag en av den svenska kyrkans yngre män, som var min studiekamrat, vilken sade: »Du tänker väl icke fullgöra, vad Waldenström bett dig.» »Jo, det kan du vara förvissad om», svarade jag naturligtvis. Det fann han upprörande, att jag som religiös personlighet ville bryta gällande lag. Mitt svar var givetvis, att man respekterar gällande lag, men då kräves också, att denna lag icke står på något sätt emot, vad man kan kalla förnuftiga anordningar, eller ock kräver man, att lagen ändras i den mån, som så är påkallat. Jag menar, att den omständigheten, att vi i dag äro i tillfälle att pröva den proposition, som här föreligger, beror icke på någon önskan från svenska kyrkans eller dess prästerskaps sida, utan på att Sveriges frikyrkliga gått fram konsekvent efter de linjer, som de ansett vara riktiga. Det har icke varit för oss — jag ber att få säga det till herr Pehrsson och vem det gäller — det har icke varit för Sveriges frikyrkliga angenämt att härvidlag se prästerna i en ytterligt prekär situation. Men det är icke vårt fel, att de gjort om en akt, som redan har blivit utförd. Här i Stockholm — herr Bengtsson i Norup alluderade därpå — äro förhållandena f. n. sådana, att någon lagändring alls icke kräves. Ty här gäller på grund av kyrkogårdsnämndens beslut, att när en jordfästning i icke kyrklig ordning utförts, är saken därmed klar. Prästen går icke till graven och gör om, vad som blivit utfört. Skälet till, att det nu är så i Stockholm, är, att kyrkogårdsbetjäningen fann det vara omöjligt att komma till rätta med hur det skulle förfaras när präst uraktlät att komma och göra om den förrättning, som en frikyrkoman utfört. Andra präster och de flesta avvaktade första lämpliga tillfälle att utföra en ny jordfästning. Det vart ovisshet bland betjäningen på kyrkogården, när de skulle skotta igen graven. Kyrkogårds-

Om ändring i lagen angående jordfästning.
(Forts.)

Om ändring i
lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)

nämnden resolverade, att när liket var nedsatt, betjäningen fick skotta igen graven. Och så var här i Stockholm saken ordnad. Detta berodde på, att kyrkomyndigheterna icke hade inflytande i kyrkogårdsnämnden. I dylikt fall hade de säkerligen icke velat vara med om en så snabb lösning av frågan. Jag dömer icke alls över, vad i det hänseendet den ene eller den andre prästen anser vara sin plikt. Jag hänvisar blott till, att vissa av svenska kyrkans präster, på vilkas trohet, skicklighet och nit man icke har rätt att tvivla, förklarat, att de för sin del voro oförhindrade att låta bero vid den jordfästning, som redan vore förrättad. Andra, säkerligen lika samvetsgranna och nitiska, ha förklarat, att de ej kunna uraktlåta att göra om akten. Detta dokument med domkapitelsutlåtande, som jag hänvisat till, visar, att visst icke alla äro glada åt att få visa största tillmötesgående mot dem, som önska en jordfästning i icke kyrklig ordning. Pendeln svänger härvidlag emellan, att man vill vägra de, på detta sätt jordfästa, klockringning, och önskan, att de icke skola begravas i vigd jord. Det ena lilla eller det andra stora vittnar dock om, att tillmötesgåendet från vissa kyrkomyndigheter icke är så stort, som man har velat göra gällande. I tidningarna har man ju även förklarat, att det här egentligen icke är något allmänt krav, utan att det är ett fåtal, som nu äntligen skall försöka genomdriva något till de frikyrkliga predikanternas gagn. Herr Pehrsson sade, och jag ber att få instämma däri, att det icke är något religiöst intresse att påtvinga personer religiösa former mot deras vilja. Det är icke något frikyrkligt intresse att på något sätt kränka svenska kyrkans prästerskap. Om än herr Pehrsson eller någon annan tycker, att vad jag kommer att säga är bra hårt, vill jag försäkra, att jag har för svenska kyrkans präster såsom kår den allra djupaste högaktning. Jag tänker, att det icke finnes någon kår av statstjänare, som är överlägsen dem i fråga om trohet och plikt-uppfyllelse.

Här möter nu spørsmålet: vem är det, som skall bestämma, när begravning skall äga rum i icke kyrklig ordning? Jag skulle kunna formulera frågan så: Vem äger bättre rätt till en avliden persons kropp? Det kan synas orimligt att ställa upp den frågan, men jag menar, att den frågan måste resas, och att svar härpå måste avgivas. Utskottet och, jag tänker, vi alla äro eniga därom, att om en person i livstiden gjort ett förordnande rörande sitt stoft, så skall detta också gälla, därest hans förordnande icke på något sätt kan tänkas strida mot allmän samhällshygien eller god sed. Således, om en person vill stadga, att hans kropp skall överlämnas till ett anatomiskt institut för undersökning, så har han rätt därtill. Vill han förordna, att hans kropp skall brännas, så har han rätt därtill, o. s. v. Sedan kommer den andra frågan: Om man icke har gjort något sådant förordnande, vem är det väl då, som närmast skall ha rätt att bestämma om kroppen? Nu gör man gällande, att det skall vara svenska kyrkan, eller att det skall vara samhället, på det sättet, att begravning måste äga rum i kyrklig ordning, om den döde icke själv har gjort något annat förordnande. Eller också kräver man, att om de närmast efterlevande giva sin önskan till känna om jordfästning i icke-kyrklig ordning, så skola de dock intyga, att detta icke skulle strida mot den dödes uttryckta önskan. Efter vad jag förstår, böra de personer få bestämma, som ha vårdat en människa under hennes sjukdom och tagit hand om hennes kropp sedan hon dött, och som bekosta hennes begravning och vilka, som här är sagt, väl kunna tänkas handla på ett pietetsfullt sätt mot den avlidne, bestämma, hur det skall förfaras, om icke den bestämmelse, som de vilja göra, eljest skulle strida mot den dödes eget förordnande. Således svarar jag på frågan om, vem som har rätt i det angivna fallet: i första hand personen själv, i andra hand de närmaste efterlevande. Deras ord skall härvidlag respekteras. Är det nu säkert, att en sådan deklaration av de efterlevande verkligen respekteras? Jag skall

nämna ett fall. Nu vet jag väl, vad herr Pehrsson eller andra skola gemäla, nämligen att det fallet ju avser nu gällande förhållanden. Jag skall taga ett fall från en kyrkoförsamling, minst lika stor som den, herr Pehrsson förestår. belägen icke så långt från huvudstaden. Där hade en person dött, och hans änka gick till missionsförsamlingens pastor och sade: »Jag önskar, att pastorn skall jordfästa min mans stoft.» »Ja, det skall ske», lovade han. »Gjorde han något förordnande därom, innan han dog?» frågade han. »Nej», sade hon sanningsenligt, »det gjorde han icke, men *min* önskan är, att så skall ske.» Och så blev det bestämt, att jordfästningen skulle äga rum i stadens missionskyrka. Bjudningsbrev utsändes om jordfästning i denna lokal. Då nu denna frikyrkobegravning anmäldes för den tjänstgörande prästen, frågade denne: »Är detta i överensstämmelse med den dödes förordnande?» »Nej, han avgav icke något förordnande.» Ehuru, som herr Pehrsson sade, de expeditiönsförande på pastorsexpeditionerna i allmänhet ha mycket att göra, så gick dock prästen direkt till änkan, och just därför att intet förordnande av den döde var givet, fick vederbörande präst henne att giva efter, och de utsända breven om begravningen fingo återkallas. Ty mot den pressning, för vilken hon utsattes från prästens sida, ville hon icke vidbliva sin egen mening. Jag menar, att man icke skall blunda för att ett kyrkligt nit kan komma att göra sig gällande på denna punkt. Man skall icke blunda för, att det finnes många präktiga präster i detta rike, som fatta det som nära nog en personlig förolämpning, som om de hade varit ovänner till den döde eller till hans familj, om man begär jordfästning i icke kyrklig ordning. Vad skall nu vederbörande präst — härvidlag är jag visst enig med herr Pehrsson — vad skall vederbörande präst ha att hålla sig till, när det gäller en förklaring, avgiven av en stärbhusets representant eller ombud? Prästen bör icke beredas tillfälle, om han så skulle det vilja, att komma in i familjens egna inre förhållanden, utan han bör kunna falla tillbaka på en avgiven deklaration om det sedan är en son eller en annan efterlevande, som kommer och säger: »Så och så vilja vi, att det skall vara.» Men det hör icke givas möjlighet för den präst, som vill det, att försöka spela ut den ovilja mot en icke-kyrklig begravning, som till äventyrs kan finnas hos någon av de efterlevande. Och jag menar, att den möjligheten kan föreligga, om det står, att det skall utan gensägelse av någon efterlevande förklaras, att vad man begär är i överensstämmelse med den avlidnes önskan eller åtminstone icke står i strid mot hans önskan.

Mina ord skola icke bli många, herr talman, i vad det gäller frågan om kyrkans öppnande. Jag tror, att beträffande de frikyrkliga, dem jag bäst känner i detta fall, så kommer det att bli ett mycket litet antal, som begär att få hålla begravning i statskyrkan. Mångenstädes finnes det gravkor. Mångenstädes ha de frikyrkliga egna samlingslokaler. Ofta kommer säkerligen jordfästningen att äga rum i sorgehuset och gravsättning därefter på kyrkogården. Men vad jag icke kan finna vara rätt är, att man härvidlag vill komma med en stadga, som stämplar en religiös akt, en frikyrklig akt, som mindervärdig i religiöst hänseende, vilket jag menar skulle vara fallet, om det lagstadgades. att en sådan förrättning icke får äga rum i kyrkan. Jag tror, att man därvid skulle komma till den orimligheten, att i en socken en av de mest kända kristliga personerna icke skulle kunna få jordfästas i kyrkan, om den döde ock varit kyrkoherdens vän, i fall den döde eller hans närmaste uttryckt önskan om begravning i icke kyrklig ordning. medan, som faktiskt ofta äger rum, kyrkan öppnas för begravningar, där prästen får rulla orden inom läpparna ganska grundligt, innan de uttalas, för att icke alltför mycket såra den allmänna känslan, som vet att den person, som ligger död, icke precis var något mönster i religiöst avseende, utan tvärtom. Om dessa mina ord kunna synas vara mycket hårda, skall jag be att få nämna, att här i huvudstaden inträffade för

Om ändring i
lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)

Om ändring i
lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)

några år sedan, att en man, vilken, om han hade levat, kanhända varit svenska kyrkans högste ämbetsman, fann sig föranlåten att i en tidning rikta ett öppet brev till en här i Stockholm tjänstgörande präst och fråga honom, hur det var möjligt för honom att såsom präst vid en viss begravning säga vad han där sade. Den döde var känd för att vara en av Stockholms främsta vivörer. Inför ett sådant förhållande menar jag, att man bör reagera mera ur religiös synpunkt — låt nu vara, att ett sådant förhållande är mycket enstaka — än man reagerar mot att en begravning skall äga rum i en kyrka, varvid kanhända en icke av svenska kyrkan vigd tjänare officierar, eller man reagerar mot att en begravning äger rum utan markerat religiösa moment.

Jag ber att få säga till herr Johanson i Huskvarna, att det väl var en felsägning av honom, då han talade om antireligiösa begravningar. Herr Johanson menade, förmodar jag, begravningar av icke religiös prägel. Jag tror, att vårt folk i allmänhet, även de som icke precis kunna räknas till de religiösa, står på en sådan kulturell ståndpunkt, att om en, låt mig tänka, arbetareledare eller någon person, som icke precis vore känd för att vara en religiös man, dött samt hans anhöriga eller andra närstående önskade en begravning, som icke hade religiös prägel och om kyrkoherden eller den, som eljest bestämde över kyrkan, förklarade med den kännedom, han hade om arrangörerna, att en sådan begravning finge äga rum i kyrkan, jag tror, säger jag, att vårt folk besitter en sådan kultur, en sådan takt och en sådan pietet, att det icke skulle förekomma — annat än i ytterst sällsynta undantagsfall — något som skulle behöva betraktas som för kyrkorummet vanhelgande. Jag har denna tillit till vårt folk och blygs icke för att säga, att jag hyser den tilliten.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i varje avseende.

Herr Holmdahl: Herr talman, mina damer och herrar! Om det förslag till lag om ändrad lydelse av lagen angående jordfästning, som Kungl. Maj:ts proposition nr 8 innehåller, råder i själva huvudfrågan stor enighet. Jag tillåter mig att, i likhet med flera föregående talare här i dag, börja med att understryka detta förhållande, därför att de många reservanterna inom utskottet liksom också den förda debatten och den debatt, som kommer att föras, måhända kunna bidra till att fördunkla detta sakförhållande. Jag kan icke annat än finna, att både tonen och delvis också argumentationen i den föregående talarens anförande göra det synnerligen tjänligt att ånyo understryka, att i själva huvudfrågan råder enighet. Om önskvärdheten av en lagändring i den av Kungl. Maj:t här föreslagna riktningen äro praktiskt taget alla eniga. Däri ger jag utskottet rätt. Utskottet uttalar nämligen detta i sitt utlåtande. Om ändringsförslagets nödvändighet samt om omfattningen och styrkan av det behov, som denna lag vill tillmötesgå, därom ha emellertid olika meningar gjort sig gällande, och därom kan man för visso ha olika uppfattning. Men knappast kan man enligt min mening ha olika uppfattning om riktigheten av den princip, som lagförslaget hävdar, nämligen den principen, att envar medlem av svenska kyrkan bör ha full frihet i förhållande till kyrkliga kulthandlingar, och under sådana förhållanden, mina herrar, blir lagens antagande en principiell vinst alldeles oavsett omfattningen av dess praktiska konsekvenser.

Det är för mig en glädje att kunna konstatera, att under samverkan mellan riksdag och Kungl. Maj:t framkommit ett lagförslag, som i själva huvudfrågan otvivelaktigt kan sägas ge ett klart uttryck för ett alltmera stadgat kyrkligt medvetande på denna punkt, detta kyrkliga medvetande, som kan uttryckas sålunda: varje form av tvång på områdena för kyrkans rent religiösa verksamhet är ett hinder för denna och strider mot hela denna verksamhets art och syften. De över lagförslaget avgivna yttrandena från kyrkliga myndigheter bekräfta

vad jag sagt, praktiskt taget, ifråga om enigheten i huvudfrågan, och i de till utlåtandet fogade reservationerna yppas ingen meningsskiljaktighet ifråga om riktigheten uti huvudtanken i detta lagförslag. Jag kan icke yttra mig om den reservation, som är avgiven in blanco. Herr Johansons i Huskvarna anförande visar emellertid, att han icke har något att invända mot huvudtanken i lagförslaget.

Om ändring i lagen angående jordfästning.
(Forts.)

Sättet, varpå nu denna huvudtanke, denna grundprincip har genomförts, har däremot i vissa punkter blivit föremål för kritik och givit anledning till de i reservationerna framförda ändringsförslagen. Det viktigaste härutinnan, det som jag för min del vill taga kammarens uppmärksamhet några minuter i anspråk för, är frågan om kyrkornas upplåtelse för jordfästning i annan ordning än den svenska kyrkans. Utskottets talesman, herr Lindqvist i Halmstad, har ju också givit mig rätt i att det är en fråga av betydelse och en fråga av ömmande innebörd, som man väl förstår kan ha väckt diskussion och, om jag fattade honom rätt, om vilken man kunde ha olika meningar. Lagförslaget berör ju icke denna fråga med ett ord. Det är alltså i lagförslaget icke fråga om någon föreskrift därom att kyrkorna under vissa förhållanden må stå öppna även för en icke kyrklig jordfästning. Lagförslaget lämnar hela denna fråga oreglerad, och i motiveringen till förslaget hänvisas till att i fråga om kyrkans upplåtande göres ingen ändring i gällande lag och praxis. Man torde kunna uttrycka lagförslagets innehåll i denna del så, att lagen håller möjligheten öppen beträffande kyrkans upplåtande för icke kyrkliga jordfästningar, och av den motivering, som departementschefen låtit åtfölja lagförslaget, framgår, att han för sin del icke tänker, att denna möjlighet blott skall vara en tänkt möjlighet, utan att denna i vissa fall skall kunna realiserars, men att han lägger avgörandet i pastors händer.

När min uppfattning om lagens innebörd på denna punkt är den nu angivna, kan jag icke finna det fullt riktigt att, såsom herr statsrådet gör i Kungl. Maj:ts proposition sid. 21, på följande sätt sammanfatta lagförslagets innebörd uti ifrågavarande punkt. Statsrådet säger här: »Det är således icke fråga om kyrkornas öppnande för jordfästningsakter av icke kyrklig karaktär.» Jo, mina herrar, det är det verkliga fråga om, ifall lagen antages oförändrad. Om man icke direkt kan utläsa detta ur lagtexten, står det mycket tydligt i den omedelbara fortsättningen av departementschefens egen motivering. Han ansluter sig där till de sakkunnigas mening, att ett införande av ett generell förbud emot kyrkorummets användande vid icke kyrklig begravning icke anses påkallat, men han gör detta icke på den grund, att förbudet skulle vara onödigt och kyrkornas öppnande i vissa fall uteslutet, utan han gör det tvärt om på den grund, att denna möjlighet bör hållas öppen.

I och med detta lagförslag är det alltså bland annat fråga om kyrkornas öppnande för jordfästningar av icke kyrklig karaktär. Ett antagande av lagen i oförändrat skick betyder enligt min mening en anslutning i princip till departementschefens av mig nyss refererade tankegång. Det föreligger därför skäl att undersöka frågan, om denna princip, denna tankegång är i och för sig riktig, och om verkligt bärande skäl kunna förebringas för densamma. Det är därför, som jag, mina herrar, begärt ordet. Jag vill försöka att här framlägga några synpunkter, som belysa frågan, om denna princip, som kan sägas ligga i lagförslaget, när det lämnar frågan öppen, är sakligt berättigad och riktig.

Den frihet i förhållande till den kyrkliga jordfästningsakten, som lagen avser att trygga, kan komma att utnyttjas i tvenne vitt skilda fall eller rättare i tvenne särskilda grupper av fall, som i själva verket äro väsentligen olika. Från en sida kommer man att bruka den frihet, lagen ger, beroende på ett principiellt avståndstagande från religiösa ceremonier och gudstjänsthandlingar överhuvud. När man reagerar mot den religiösa akten i en begravning, torde

Om ändring i lagen angående jordfästning. (Ports.)

detta i allmänhet bottna i ett principiellt avståndstagande från det religiösa känslö- och föreställningskomplexet överhuvud, och man torde med vissa skäl kunna förmoda, att det föreligger ett alldeles särskilt kvalificerat och alldeles särskilt betonat avståndstagande i sådant fall. I alla dylika fall borde man därför på mycket goda grunder kunna förutsätta, att en begäran om kyrkans upplåtelse för begravning icke kommer att framställas. Jag tror emellertid icke, att man får förbise, att denna begäran likväl kan komma att framställas — på grund av olika anledningar — av den avlidnes anhöriga. Under alla förhållanden måste enligt min mening lagstiftningen räkna med att det kan bli fallet.

Redan den avlidnes önskan om borgerlig begravning borde i alla dylika fall utesluta tanken på den kristna gudstjänsten. Ser man åter, såsom man i billighetens och rättvisans namn bör göra, också saken ifrån kyrkans synpunkt, är det verkligen omöjligt att godtaga statsrådets resonemang i motiveringen till lagförslaget, när statsrådet på samma nyss anförda sida till försvar för tanken, att borgerliga jordfästningar i vissa fall borde kunna äga rum i kyrkan, anför: »Kyrkobyggnaderna upplåtas för närvarande stundom till konserter, föreläsningar och andra liknande ändamål.» Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet har i dag här i kammaren ytterligare understrukt denna tankegång och herr Bengtsson i Norup har också pekat på fall, då stämmor hållas i kyrkan. Den parallell, som alltså här framdrages, är emellertid, mina herrar, i vissa hänseenden missvisande och detta därför att — för att närmast hålla mig till de fall, som justitieministern anført — programmet för en kyrkokonsert och ämnet för en föreläsning i kyrkan väljas och prövas med hänsyn till rummets helgd och därför i flertalet fall hava rent kyrklig eller religiös karaktär. Under alla förhållanden är detta bruk av kyrkan likaväl som det av herr Bengtsson i Norup antydda i religiöst hänseende fullkomligt indifferent och neutralt, under det att detta icke kan sägas om en borgerlig begravningsakt i de fall, som jag nu tänker på, vilken form och vilket innehåll ceremonien än får, avgjort är ju att den icke kan få något religiöst innehåll. En dylik borgerlig begravningsakt kan aldrig sägas vara indifferent och neutral i förhållande till kristna känslor och åskådningar. En sådan borgerlig begravningsakt innebär i själva verket i handling ett öppet avståndstagande till vad kristna traditioner och känslor bjuda. Jag vill blott konstatera detta såsom ett faktum. Det innebär icke någon som helst dom över enskildas övertygelse och uppfattningar i detta fall. Men är så förhållandet, är saken icke hjälpt med att departementschefen på samma sida tillägger: »Givetvis bör kyrkan icke upplåtas för icke kyrklig begravning utan att vederbörande kyrkoherde förvissat sig om att intet kommer att försiggå, som skulle kunna på något sätt kränka rummets helgd.»

Jag tillåter mig här en parentes och frågar: På vad sätt skall pastor loci i ett dylikt fall kunna förvissa sig därom, och vilka garantier kan han få? Man svarar då måhända: Jo, genom den personliga kännedom, han äger om de i ett sådant fall uppträdande personerna. Näväl, om vi alltså tänka på att i en större stadsförsamling vederbörande pastor på grund av personlig bekantskap i ett bestämt fall öppnat kyrkan för en icke kyrklig jordfästning, men det så kommer kort därefter ett fullständigt liknande fall, där han emellertid saknar varje personlig anknytning med de ifrågavarande personerna, och han alltså måste neka, kan jag icke finna annat än att det måste te sig såsom en mycket stor godtycklighet och orättvisa. Bifaller han åter deras begäran beroende på ett redan givet prejudikat, står han där till sist utan varje garanti.

Jag har parentetiskt velat göra denna anmärkning i fråga om departementschefens resonemang. Såsom jag redan antytt, kan jag icke i det fall, som jag nu uppehåller mig vid, godtaga vare sig hans utgångspunkter eller slutsatser. I alla de fall, där borgerlig begravning i egentlig mening, där alltså begrav-

ningen icke innesluter en religiös akt, i alla de fall, där på grund av en allvarlig övertygelse och samvetsbetänkligheter mot att ge begravningsakten något religiöst, för att icke säga kyrkligt och kristligt innehåll, man begär en borgerlig begravning, i alla dessa fall borde gudstjänstrummet icke upplåtas. Från vilken synpunkt man än ser frågan, kommer jag till det resultatet, att det borde i dessa fall vara uteslutet, att kyrkan öppnas. Det framgår i själva verket såsom en självklar och nödvändig konsekvens redan av den avlidnes uttalade önskan, och billighet och rättvisa kräva, att man icke i detta fall bortser från kyrkans berättigade krav och intressen.

Mot detta mitt resonemang väntar jag den invändningen från herr statsrådets sida, att i de fall, där det är uppenbart, — jag förutsätter nästan, att herr statsrådet i det hänseendet delar min mening, — att kyrkan icke bör upplåtas ens i undantagsfall, där kommer icke heller en begäran därom att framställas. Jag har redan antytt svaret på den invändningen, nämligen att man väl borde kunna förvänta, att en dylik framställning icke kommer att göras, men det finns ingen som helst garanti för att det icke kan ske från de närmast anhörigas sida. Jag vill här blott på en enda punkt utföra min tankegång något närmare. Vi kunna återigen få uppleva tider, då de religiösa motsättningarna bliva starkare än de nu glädjande nog äro — vi ha ju haft sådana tider för en femton å tjugu år sedan — och man kan då tänka sig, att trots att det här, som herr statsrådet med full rätt sade, gäller förhållanden, där människor minst av allt kunna förväntas ha lust att tvista, kan man i rent demonstrationssyfte vilja utnyttja den möjlighet, som lagen erbjuder för kyrkans öppnande, för en begravningsakt av direkt irreligiös prägel. Jag hänvisar därvid till vad jag förut sade om omöjligheten för pastor att, om isen blir bruten, skaffa tillräckliga garantier, och framför allt blir detta omöjligt under sådana tider.

Den andra grupp av fall, där det kan tänkas, att man kommer att utnyttja den frihet, lagförslaget vill skänka, är av en helt annan art än den nu nämnda. I dessa fall vänder man sig icke mot den religiösa karaktär i och för sig, som jordfästningen enligt svenska kyrkans ordning ger åt begravningsakten, utan man vänder sig mot dess kyrkliga karaktär. Lagförslaget tillmötesgår, som vi veta och enligt mitt sätt att se på synnerligen goda grunder, en önskan hos våra dissenter och frikyrkliga, vilka i religiöst om också icke i juridiskt hänseende ha separerat från kyrkan, att få förrätta jordfästningen efter egen ritual och genom samfundets egna representanter. Här ligger ju, mina herrar, frågan till på ett helt annat sätt i fråga om kyrkans upplåtande än i förra fallet. Mot att öppna kyrkan för icke kyrkliga men religiöst kristliga begravningsakter synas icke så starka principiella betänkligheter kunna resas, och jag kan därför mycket väl förstå, att man vid bedömande av denna fråga kan komma in på den linje, som herr Johanson i Huskvarna var inne på. Låt vara att i dessa fall frågan från principiell synpunkt ligger till på ett helt annat och gynnsammare sätt, tillåter jag mig verkligen att fråga: Kan det dock anses riktigt från den yttre ordningens synpunkt? Svenska kyrkans präster få icke förrätta en jordfästningsakt efter självvald ritual. Alla måste förrätta den enligt av Kungl. Maj:t fastställd ritual. Genom den nya lagen skulle möjligheten hållas öppen för vilken annan medlem som helst av denna kyrka, som icke godtager kyrkans egen ordning i fråga om jordfästningar, att i kyrkan få förrätta en jordfästning efter alldeles självvald ordning. Jag hemställer till kammarens medlemmar, om verkligen ens ett primärt krav på ordning iakttagas, om ett samfund godtager en sådan anordning. Det är dock ett mycket primärt krav på yttre ordning, att ett religiöst samfunds gudstjänstlokaler endast hållas öppna för detta samfunds kulthandlingar. Leder icke ett motsatt förfaringsätt i själva verket till ren anarki? Kan det för övrigt vidare sägas vara principiellt likgiltigt, att ett religiöst samfund icke skulle få rå om sina

Om ändring i lagen angående jordfästning.
(Forts.)

Om ändring i
lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)

egna gudstjänstrum, som användas och böra användas för dess gudstjänst-handlingar?

Fästän jag erkänner, att frågan principiellt här ligger gynnsammare till, tillåter jag mig verkligen att från dessa synpunkter vädja till dissenter och frikyrkliga och deras känsla för billighet och rättvisa, om icke samma rätt, som de självklart förbehålla sig beträffande sina egna gudstjänstlokaler, också bör tillerkännas det statskyrkliga samfundet och dess gudstjänstlokaler. Det glädde mig mycket att höra, att herr Bengtsson i Norup påpekade, som jag tror med full rätt, att man från frikyrkligt håll i själva verket respekterar denna tankegång. Det föreligger icke, som herr Bengtsson sade, något önskemål från detta håll om kyrkans upplåtande för religiösa akter, som de frikyrkliga vilja förätta med egna representanter.

Jag kan därför icke finna annat än att även i fråga om denna grupp av fall bör jordfästningslagen icke öppna möjlighet för kyrkans öppnande för icke kyrklig jordfästning. Det är alltså av rent principiella och sakliga skäl, som jag finner, att en sådan möjlighet borde vara utesluten. Därutav framgår också, att även om man kan gå med på att i vissa enskilda fall ömmande omständigheter kunna föreligga, kan man icke skriva lagen på grundval av sådana säkerligen synnerligen fåtaliga fall. Det skulle man kunna göra, om man icke hade att anföra principiella och sakliga betänkligheter mot saken. Då kunde man lämna frågan öppen i lagen, men icke, om man som här är fallet, åtminstone från mina utgångspunkter, måste säga, att det i och för sig är principiellt och sakligt oriktigt, att denna möjlighet hålles öppen.

Med anledning av vad herr Bengtsson i Norup anförde, då han för kammaren skildrade ett sådant ömmande fall, vill jag endast framhålla, att för närvarande förekomma ju frikyrkliga jordfästningar, vilket han också antydde, och dessa jordfästningar försiggå ju icke i kyrkan. När nu de frikyrkliga bli av med tvånget att underkasta sig den kyrkliga jordfästningsakten, finns det väl icke någon anledning för dem att ändra sitt jordfästningsförfarande därhän, att de nu skaffa sig rätt att i vissa fall förrätta denna akt i kyrkan. Jag får verkligen säga, att jag icke kan finna, att det föreligger några som helst skäl just från de frikyrkligas egen ståndpunkt att i samma ögonblick, som de betona, att de i många, många år haft denna frikyrkliga jordfästningsakt, vilja så att säga öppna en möjlighet till en ny form och en ny plats för denna.

Jag skall därefter till sist, mina herrar, tillåta mig att komma med ytterligare några randanmärkningar till herr statsrådets och chefens för justitiedepartementet uttalanden i dag. Det var framför allt ett uttalande, vars riktighet jag i all vördsamhet måste starkt ifrågasätta. Då herr statsrådet vädjade till kammaren mot införandet av ett förbud, gjorde han det i den formen, att »kyrkan bör icke stängas för medlemmar av svenska kyrkan». Nej, herr statsråd, det finns ingen kyrka i detta land, som stänges för någon medlem av svenska kyrkan, men ur detta förhållande får och bör icke den slutsatsen dragas, att vilken medlem som helst av svenska kyrkan får rätt att använda en svensk kyrka på ett sätt vid sidan om och kanske i strid mot den svenska kyrkans egen ordning. Härom blott ett par ord. Jag ser nämligen denna sak på det sättet, att de personer, som det här kan vara fråga om, ha dock tagit avstånd från den svenska kyrkans ordning i religiöst hänseende. De ha just i fråga om det väsentliga i kyrkans verksamhet, liksom i fråga om kyrkans religiösa verksamhetsformer och ordningar, tagit ett bestämt avstånd. Jag menar då, att den omständigheten att de i formellt juridiskt hänseende höra samman med denna kyrka verkligen icke kan anföras som argument för att de skulle så att säga få tränga in på området för kyrkans egen religiösa verksamhet. Jag tycker, att det ligger i öppen dag, att man icke i detta sammanhang kan argumentera med den juridiska och formella tillhörigheten till svenska kyrkan.

Vidare vill jag även med några ord rikta mig till herr Bengtsson i Norup. Han antydde, att det har skett en glädjande utveckling i fråga om tolerans mellan statskyrkan och frikyrkogrupperna i landet. Jag understryker detta faktum, och jag kan fullkomligt instämma i att det är av synnerligen glädjande art. Då han emellertid framhöll, att kyrkan också i detta fall skall sträcka ut handen och verkligen visa detta sinnelag i handling på denna punkt, vill jag dock påpeka, att detta samförstånd och denna tolerans, som jag är övertygad om kommer att växa och bli allt mer och mer rådande i vårt land, innebär dock icke, mina herrar, att man icke skall respektera de olika samfundens religiösa egenart och religiösa ordningar. Jag är övertygad om att herr Bengtsson i Norup lika litet som ledningen och representanterna för den svenska statskyrkan vill veta av en tolerans i den meningen, att de icke skulle respektera varandra på det sättet. Tvärtom, toleransen och det vidgade och ökade samförståndet och framför allt en ökad samverkan skola byggas på en ovillkorlig och äkta respekt för de samfundens religiösa egenart och egna gudstjänstanordningar, så att man icke vill bryta dem eller tränga in på varandras områden.

Herr talman! På dessa av mig anförda skäl och även på många andra, som jag nu icke kan anföra, därför att jag icke längre vågar taga kammarens uppmärksamhet i anspråk, skall jag sluta med att yrka bifall till den av herr Hederstierna avgivna reservationen vid § 3 i lagförslaget.

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet **Nothin**: Herr talman, mina herrar! Vad angår frågan om begränsning av rätten till borgerlig begravning så ville herr Pehrsson i Göteborg till stöd för reservanternas förslag framhålla de svårigheter, som kunde yppa sig å de större pastorsexpeditionerna att få klarlagt, huruvida de närmast efterlevandes vilja verkligen stode bakom en framställd begäran om borgerlig begravning. Han redogjorde för alla de vanskligheter, som därvid kunde uppkomma, och jag skall icke här polemisera i den delen. Det förvånade mig emellertid, att herr Pehrsson med sitt anförande ansåg sig motivera reservanternas förslag. Man hade ju kunnat nå precis vad herr Pehrsson önskade endast genom att i lagtexten inskjuta »där det *skriftligen* begäres av den avlidnes närmaste anhöriga». Nu står det nämligen »där det begäres av den avlidnes närmaste anhöriga». Jag vill nämna, att frågan om en sådan formulering var under övervägande vid lagförslagets utarbetande. Jag hade klart för mig, att vid de större pastorsexpeditionerna kunde uppkomma vissa svårigheter, men jag hade också klart för mig, att vid det stora antalet pastorsexpeditioner i landssocknarna, där prästen väl känner till de personliga förhållandena, skulle det te sig som en onödig formalism att fordra en skriftlig begäran. Lagtexten har därför fått den avfattning som skett, vilket naturligtvis icke hindrar, att man i sådana fall, där tvekan råder huruvida det verkligen föreligger en önskan från de efterlevandes sida, kan begära ett formligt yttrande från dem.

Det var nog så, att herr Pehrsson med en motivering, som föreföll nog så bärande, närmast ville tala för något annat, som av honom berördes mycket kort, nämligen kravet på intyg att den begäran, som framställes, överensstämmer med den avlidnes uttalade önskan.

Beträffande frågan om kyrkans upplåtande nämnde den siste ärade talaren, att det icke vore berättigat att göra jämförelser med konserter i kyrkorna, därför att därvid följdes ett i förväg fastställt program. Om kyrkan emellertid upplåtes till ett föredrag, blir ju förhållandet precis detsamma som i det nu diskuterade fallet. Här kan ej i förväg utövas någon verklig prövning, utan man får lita till ömsesidigt förtroende. Jag skall dock icke närmare polemisera mot den föregående ärade talaren. Han lade nämligen själv svaret i min mun, då

*Om ändring i lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)*

Om ändring i
lagen
angående
jordafästning.
(Forts.)

han framhöll, att i de fall, där man icke vill begagna kyrklig begravning, det också blir mycket sällsynt, att man kommer att begära att få använda kyrkan. Och då så sker, kommer det mycket sällan att möta några svårigheter för vederbörande pastor att träffa ett avgörande, som ter sig rätt och riktigt för dem, det gäller.

Frågan gäller icke här, som herr Pehrsson sade, om man tror, att kyrkomötet vill gå med på kyrkornas öppnande, utan frågan gäller, om riksdagen här skall gå in för kyrkornas stängande, ty nu kan dock begravning av den, som icke tillhör svenska kyrkan, få ske i kyrka.

Det har sagts, att kyrkas användande för annat än rent kyrkliga kulthandlingar skulle kränka känslan. Vad som under vissa omständigheter i en landsdel kan te sig som ett olämpligt användande av kyrkan, ter sig icke på samma sätt i en annan landsdel, där lämpliga samlingslokaler icke finnas, och där befolkningens sätt att resonera delvis är ett annat. Därför är det icke riktigt att nu i lag stadga förbud mot kyrkornas användande på det ena eller det andra sättet, utan det är bättre att låta dessa frågor lösas efter prövning i de särskilda fallen.

Det har här några gånger talats om kyrkomötet. Jag har förut icke velat beröra den saken, men jag kan icke underlåta en reflexion. Erinringar om att kyrkomötet kommer att sätta sig emot det föreliggande förslaget ha framkommit just från dem, som säga, att de i princip äro med om reformen men att de måste avstyrka ett antagande av förslaget i oförändrat skick bl. a. därför att kyrkomötet annars icke kan gå med på det. Jag skulle gentemot dem vilja framhålla, att detta bör vara ett skäl för riksdagen att samla sig om utskottets mening; ty det finns säkerligen ingen risk, att kyrkomötet vill motsätta sig en tämligen samstämmig uppfattning hos riksdagen.

Slutligen ber jag att med tacksamhet få erkänna de uttalanden, som från olika håll hava gjorts därom, att man i princip är med om förslaget. Jag vill konstatera, att dessa uttalanden helt avvika från den uppfattning, som man i en del tidningar velat bibringa allmänheten, nämligen att förslaget skulle innebära något slags angrepp mot statskyrkan som sådan. Detta är icke sant. Vad här är fråga om är att avlägsna det sista tvånget till kyrkliga kulthandlingar, och jag vill vädja till kammaren att för sin del besluta denna längesedan påbörjade reform.

Herr Olsson i Berg: Herr talman! Jag anser, att man bör inte riva sönder den kyrkliga ordningen på det sättet som den kungl. propositionen föreslår. De, som icke kunna finna sig uti de bestämmelser, som denna ritual innehåller, kunna ju utträda ur statskyrkan. Vilja de ej att statskyrkans präster skola göra dem den sista tjänsten då de lämna denna världen, så kunna de genom ett sådant utträde slippa detta tvång.

Ingalunda böra kyrkorna upplätas för andra begravningar än dem, som förrättas i enlighet med den kyrkliga ritualen. Kyrkorna äro både byggda och invigda för endast kyrkliga förrättningar, och det verkliga kyrkofolket vill ha dessa kyrkor fredade för andra saker, som icke höra dit, även om de ha en religiös prägel över sig. Får det ena religiösa samfundet tillträde till kyrkan så kräva också allesammans mer eller mindre religiösa, ja, t. o. m. alls icke religiösa sammanslutningar rätt att begagna kyrkorna, och då man vet huru många olika slag av sådana sammanslutningar här finnas, och huru många olika fasoner och tillvägagångssätt de ha, så kan man vara viss om att det bleve icke längre någon ordning och stillhet i dessa fridens boningar. Kyrkan bleve då icke längre ett Guds hus.

Jag undrar också vad de frireligiösa skulle säga, om de som höra till statskyrkan ville tvinga sig till att använda deras samlingslokaler till varjehanda ändamål.

Det är heller intet folkkrav, detta att få den borgerliga jordfästningen. Det uppbares säkerligen av en mycket liten del av Sveriges folk, egentligen Svenska Morgonbladets folk. Jag hoppas, att det också bleve mycket få, som komme att begagna sig av den okyrkliga begravningen, som jag vill kalla den. Herr Bengtsson i Norup varnade för att ej nu antaga det nu föreliggande kungl. förslaget, och han nästan hotade med att det kan komma ett mindre moderat eller mindre tilltalande förslag en annan gång. Jag skall inte framkasta något hot i det fall att lagförslaget vinner riksdagens bifall, men jag är förvissad om, att jag har största delen av svenska folket med mig, då jag yrkar avslag på detta förslag, ty det är dock största delen av Sveriges folk, som vill behålla statskyrkan och denna kyrkas ordning.

Herr talman, jag yrkar avslag på den kungl. propositionen.

Om ändring i lagen angående jordfästning.
(Forts.)

Herr Hallén: Herr talman! Såsom medlem av den s. k. religionsfrihetskommittén, eller de sakkunniga som utarbetat det betänkande, varpå denna kungl. proposition är byggd, har jag dristat mig att för ett ögonblick ta kammarens uppmärksamhet i anspråk för att belysa ett par sidor i förslaget.

Det är, som vi alla ha hört under den långa debatten, särskilt på två punkter som meningarna ha brutit sig. Den första har gällt att rätt avväga förhållandet mellan den dödes och de efterlevandes vilja i valet av begravningsform. Jag har visserligen tillåtit mig att i det stycket väcka en motion, som avsåg en ändring i Kungl. Maj:ts förslag, därför att vi bland de sakkunniga menat, att det kräves ganska starka skydd och restriktioner för att tillbörlig respekt skulle garanteras den dödes vilja. Justitieministern har emellertid på grund av de inkomna remisserna funnit, att detta skydd eller dessa restriktioner kunde en smula lättas. Flera stycken av oss svävade dock vid riksdagens början i tvivelsmål om, huruvida detta var den bästa vägen.

Jag skall emellertid inte ta upp någon debatt på den punkten, och inte heller ställa något annat yrkande än ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag, därför nämligen att man gärna kan medge — och debatterna äro väl till för att man skall taga intryck av framförda sakskaäl — att det kan tänkas, att många av de farhågor, som hysts för otillbörlig propaganda och dylikt vid dödsbäddarna eller i sorgehusen till stor del äro uppkonstruerade. Man får väl nämligen förutsätta, att om också några icke i hemmen och i familjerna alltid råder en andlig enhet — man ser tvärtom t. ex. mellan barn och föräldrar ofta en stark motsättning särskilt när det gäller livsåskådningen — så vill man väl i alla fall som människa gärna räkna med, att när det gäller att välja formen eller ceremonien för de sörjandes avsked ifrån den döde så gör man ingenting, som man känner stå i motsägelse och konflikt emot honom och hans grundsyn. Någon kan invända, att detta är en alldeles för välvillig och optimistisk uppfattning, men man bör i det längsta tro så pass gott om sina medmänniskor. Endast om det skulle visa sig, att man har överskattat den goda avsikten och viljan, tillhör det framtiden att här göra erforderliga korrigeringar.

Den fråga, som emellertid har uppkallat mig här, är den mera omstridda angående kyrkornas upplåtande. Vad vi som sakkunniga där ha anfört har upprepade gånger här i debatten erinrats om. Det har av den ena gruppen tagits till intäkt för att låta, som vi ha tänkt oss, status quo bliva bestående, under det att andra talare ha menat, att drar man ut konsekvenserna av vårt resonemang, skulle lagen kompletteras med ett förbud för kyrkornas upplåtande, i stil alltså med herr Hederstiernas reservation. Jag tror, att det vore ganska hälsosamt för denna fråga, om vi sökte reducera den till sina rätta proportioner. Det gäller, det tillåter jag mig verkligen att säga, inte blott frågan om kyrkornas upplåtande eller ej, utan även frågan om den borgerliga begravningen över-

Om ändring i lagen angående jordfästning.
(Forts.)

huvud taget. Jag har för min ringa del aldrig stuckit under stol med, att under de senare åren har detta otvetydiga religionsfrihetskrav lokaliserat sig till en viss medborgargrupp. Jag tror att en del aktade medlemmar av denna kammare inte tycka illa vara om jag erinrar därom, att det nog huvudsakligen är Svenska Missionsförbundet, eventuellt även baptistsamfundet, som inom sina ledande kretsar känt det vara högst angeläget att få fram detta önskemål. Särskilt är Missionsförbundet vad man skulle vilja kalla den kyrkligt bildande riktningen, den, som i motsättning mot den gamla lekmanriktningen strävar efter att ge både fastare och så att säga mera konstitutionella former åt denna form av svensk frikyrkorörelse, och de ha därvid också helt naturligt — jag säger det inte som någon kritik utan som ett erinrande om vad som faktiskt föreligger — ibland vid sina frikyrkliga konferenser skickat ut paroller till sina missionsföreningar, att i görligaste mån sabotera statskyrkans kulthandlingar och undvika att anlita dess prästerskap både vid dop och vigslar. Jag säger detta alltså inte som en kritik, utan jag bara konstaterar ett faktum. Det är en rent spontan utveckling inom frikyrkorörelsen, och detta, menar jag, kan vara nyttigt att erinra om, därför att det onekligen är från speciellt den sidan som detta krav uppbares. Detta förringar inte kravet. Det är i alla fall ett religionsfrihetskrav, och det är just genom att en minoritet i regel bär upp ett sådant krav, som det blir ett religionsfrihetskrav. Jag har velat påpeka detta, därför att också det så småningom reducerar frågan till dess rätta proportioner.

Jag menar, med dessa utgångspunkter, att man får räkna med i framtiden, att den icke kyrkliga begravningsformen ingalunda kommer att bli så allmänt förekommande som man på en hel del håll tror.

Nå, men i de fall där den ifrågasättes, och därvidlag tanken på att få begagna kyrkan kommer upp, kan man, om vi nu närmast tänka på människor som vilja ha en alldeles konfessionslös begravningsakt eller vad vi mena med borgerlig i ordets trängre mening, förutsätta en sådan psykologisk orimlighet som att människor, vilka vid en sådan begravningsakt, eller låt oss kalla det högtidligt avsked från den döde, samvetsgrant ha velat gallra bort allting som erinrar om en religiös livssyn, trots detta skulle vara angelägna om att få tillgodogöra sig den yttre solennitet, som användandet av ett kyrkorum ger? Om man tänker sig, för att begagna ett slagord, en »kulturradikal» begravning, förstär jag inte vad det skulle vara för människor, som skulle vara så angelägna att till allt pris få låna från den kyrka, med vilken de på inga punkter vilja ha någon förbindelse, den stegring i helgd och högtidlighet som kyrkorummet kan skänka.

Jag framförde en dag till en arbetarrepresentant här i kammaren kyrkomännens och domkapitlens farhågor för, att man kanske kommer att pocka på att få ha stora konfessionslösa arbetarbegravningar i kyrkorna. »Tänk dig», sade jag, »om t. ex. i ett radikaliserat samhälle såsom Domnarvet eller Gällivare människorna pocka på detta och där står en stor majoritet bakom kravet». Jag är alldeles övertygad om att han hade rätt då han svarade: »Tror inte du, att inom arbetarkretsarna kommer, såvitt intet särskilt inträffar, bruket med dessa konfessionslösa och borgerliga begravningar att bli ganska sparsamt förekommande?» Det är också min starka övertygelse. Om man sedan frågar sig, huruvida inte de frireligiösa i alla fall komma att ställa detta krav, så måste jag säga att även här uppressa sig samma betänkligheter. Man måste väl säga sig, att har det gått så långt i en församling, att mellan missionsföreningen eller friförsamlingen och den därstädes lokalt stationerade statskyrkoprästen all förbindelse är bruten, så att alltså de frikyrkliga vid begravning av en trosfrände inte ha någon beröring med statskyrkoprästen utan det blir så att säga en frireligiös begravningsakt, kunna de väl inte i alla fall förmå sig till

att på ett eller annat sätt trotsa sig till eller poeka sig till rätten att därvid få använda kyrkan. Det har bestämt betonats, jag tror av herr Bengtsson i Nörup och flera, att detta krav, som ju inte är ett religionsfrihetskrav, från frikyrkligt håll helt säkert inte kommer att resas. Och frånsett alla löften och utfästelser i det stycket tycker jag att vårt sunda förnuft säger oss, att det vore opsykologiskt att tänka sig en sådan inkonsekvens som att de, som inte vid en begravning vilja ha någon förbindelse med kyrkan, ändå vilja i kyrkorummet och lokalen i sista stund etablera en jordfästning. Det är opsykologiskt att tänka sig något sådant. Och för de fall, där otjänlig väderlek eller andra stora svårigheter kunna göra det synnerligen behjärtansvärt, att den frireligiösa begravningsakten äger rum i en kyrka, är det väl också svårt att tänka sig en situation så prekärr och pinsam, att man bara liksom mötte hårt mot hårt, så att när begravningsföljet och arrangörerna i sista stund vädja till prästen att få förrätta akten i kyrkan så svarar denne: »Det få ni inte. Jag får ju själv inte förrätta akten och då stänger jag kyrkan.» Jag tror att det i stället kommer att ske på det mycket naturligare sättet, att man gör den lilla obetydliga ändringen i ceremonielet att man låter honom som den ansvarige för kyrkorummet bidraga med sin lagenliga andel i jordfästningsakten. Det är jag övertygad om, särskilt om man visste, att det var en förutsättning för att få kyrkorummet.

Om ändring i lagen angående jordfästning.
(Forts.)

Nu säges det också, att det inte går an att lämna denna sak åt prästerskapets eget beprövande. Det kommer att sättas i en mycket delikat och svår situation. Jag vill till detta säga, att vi präster äro inte så ovana vid att ofta få stå i sådana delikata situationer, mången gång kanske emot vår egen vilja. Utan allt skryt vill jag bara erinra om en sådan sak, som att det nuvarande prästerskapet exempelvis beträffande skolorna och upplysningsarbetet i kommunerna ofta ställas i betydligt mera odiösa och stridbara ställningar, kanske alldeles emot deras vilja. De ha sannerligen fått vänja sig vid att inte vara alltför ömkänsliga när det gällt att följa en övertygelse. Jag tycker för min del att det ligger någonting nedsättande i misstron mot det nutida, eller kanske ännu mer det kommande prästerskapet, att det skulle sakna takt och urskillningsförmåga.

Jag är alldeles övertygad om, att först och främst kommer, som jag antydde, rätten att använda kyrkorummet så gott som aldrig att ifrågasättas. Och i de sällsynta fall en sådan begäran framställes kommer naturligtvis prästen, där han anser att både rimlighet och sunt förnuft kräva det att följa sin övertygelse: att stänga kyrkorummet eller att för något enstaka fall ge sitt tillstånd. Någon har skrivit i en tidning: Tänk om någonting så oerhört som en romersk-katolsk jordfästningsakt skulle ifrågakomma i en av våra luterska kyrkor! Jag tror inte att de romersk-katolska i detta land komma att ifrågasätta en sådan sak. Men man kan hellre ta ett annat exempel: att metodist-episkopalkyrkan i vårt land skulle i en alldeles säregen situation se sig föranlåten att i en församling anhålla om att i kyrkan få förrätta en begravningsakt. Om vi nu följa herr Hederstiernas reservation, så skulle detta vara omöjligt, och jag frågar: vilka kyrkliga, religiösa eller allmänt kulturella intressen bleve tillvaratagna genom ett sådant bryskt stängande? Jag menar, att för de helt säkert sällsynta fall, där avgörande skäl tala för det, där bör åtminstone en möjlighet finnas till användande av kyrkorummet.

Jag skulle vilja sluta, herr talman, med att säga, att denna fråga måhända på sätt och vis inte är så stor, men sedd i ett större sammanhang har den dock sin genomgripande betydelse. Detta är, som herr statsrådet för en stund sedan erinrade om, på sätt och vis en märkesstund i religionsfrihetsstridens historia i vårt land, såtillvida att i och med det att den sista karaktären av tvång vid begravningarna försvinner, intet drag återstår av ofrihet och tvång i de kult-

*Om ändring i
lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)*

handlingar, med vilka svenska kyrkan vill betjäna samtliga sina medlemmar. Jag har för min ringa del alltid sökt förena en fast kyrklig åskådning med en ivrig åstundan att också tillmötesgå alla religionsfrihetens krav, inte minst därför att jag är övertygad om, att ingenting konsoliderar i själva verket en folkkyrka som just det, att den får röra sig fullständigt i frihetens luft. Vi minnas vilka farhågor som restes när det gällde den borgerliga vigseln, och vi veta alla hur det har gått. När väl människorna hade fått friheten dröjde det inte länge förrän man ganska allmänt började känna, att hur det var, så förmådde ändå den kyrkliga vigseln att genom sin högtidlighet och sin solennitet övertvå vid taget ge en större helgd, även för många som förut varit indifferent och tveksamma, åt denna högtidsstund i livet. Givetvis är den kyrkliga vigseln starkare i folkmedvetandet nu, när den är absolut fri. Jag vill knappast säga vad jag har för tankar om den borgerliga begravningens framtid i det avseendet. Jag är alldeles övertygad om att när religionsfriheten är fullt genomförd komma människorna att sätta ett ännu större värde på, om jag så må säga, den samhällets representation, som i alla fall svenska kyrkan utövar i bredd med sin själasörjande verksamhet. Detta gör, att denna frihet alls inte kommer att verka sönderbrytande eller nedbrytande på kyrkan, utan i motsatt riktning.

När denna fråga sist var före i riksdagen i dess första kammare, yttrade en dåvarande prästerlig ledamot, kyrkoherde Stadener, att det på sätt och vis var vemodigt att tänka sig, att den andliga splittringen i vårt land gått så långt, att inte ens i framtiden svenskar, som skola vila i samma jord, kunna få vigas till sin vila under samma yttre former. Han tyckte, att det låg ett vemod över denna slutakt över folkets sönderfallande i olika grundsyner under livet. Men han ansåg i alla fall, liksom vi alla, att sanningens och frihetens krav äro de högsta, och att de alltid måste dominera. Och detta sker genom att ge en ytterligare tillsats till religionsfrihetens och den personliga sanningsfrihetens krav. Vi ge denna tillsats genom att biträda det föreliggande lagförslaget, och det är därför som jag, herr talman, med glädje och tillfredsställelse ber att få anmäla min anslutning till Kungl. Maj:ts förslag, d. v. s. utskottets, och ber att få yrka bifall till detsamma.

Herr Mogård: Herr talman! Även för mig är det föreliggande lagförslaget i synnerhet glädjande därigenom, att det förutsätter en befrielse från den tvångsreglering, som förut har åvilat kyrkliga förhållanden. Jag vill gärna instämma i ett yttrande av herr Johanson i Huskvarna, som uttryckte, att han för sin del helst skulle ha sett, att det föreliggande reformförslaget framställts i samband med en allmän undersökning och förslag till fritt utträde ur den svenska statskyrkan. Det föreliggande förslaget till jordfästningsreform är dock i varje fall ett steg framåt i den riktning, jag funnit vara den bästa och mest anbefallningsvärda. Förhållandet mellan den enskilde och kyrkan har ju under de senaste årtiondena förvandlats i betydlig grad. Förut rådande doptvång, nattvardstväng och vigseltvång hava avlösts, och i stället råder på dessa områden en bestämd frihet. Man kan ju gott säga att för inga berättigade intressen hava härigenom några vådor visat sig. Varken för religion eller sedlighet eller ens för kyrkan själv har någon fara uppkommit med anledning av denna utsträckta frihet.

Gäller det sedan det föreliggande förslaget till jordfästningsreform och de båda tvistepunkter, varom debatten egentligen rört sig, och då först den som finnes formulerad i 8 § i förslaget och som åsyftar att bestämma, vilka som skola vara närmast till att avgöra, vilken jordfästningsform som skall anlitas, vill jag för min del gärna medgiva, att den långa formuleringen i paragrafen nog verkar en smula tunn och obestämd och kanske möjligen skulle kunna förändras i riktning mot större klarhet; men då förslag om någon omformule-

ring icke kunnat framställas, synes det mig i alla fall, som om Kungl. Maj:ts förslag i den punkten visade den bästa vägen härvidlag.

I fråga om den tvistepunkt, varom debatten mest rört sig, nämligen den, som gäller kyrkornas upplåtande för jordfästningar av icke kyrklig karaktär, vill jag för min del redan från början bekänna, att jag därvidlag helt och fullt delar de synpunkter, som herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet gav uttryck åt. Jag hörde nyss min högt värderade vän, herr Pehrsson i Göteborg, därvidlag hota med att kyrkomötet eventuellt skulle finna sig föranlåtet att helt och hållet stjälpå den föreliggande reformen. För att ett godkännande i denna instans skulle kunna erhållas, fordrade han en sådan ändring av förslaget, att kyrkornas upplåtande skulle förbjudas vid icke kyrklig jordfästning. Jag måste säga, att därigenom åstadkommer man, att frågan blir en maktfråga, medan den alljämt bör vara en samvetssak. Ty vad är det, man egentligen fruktar beträffande en upplåtelse av en kyrkolokal för en icke kyrklig jordfästning? Man fruktar, att kyrkorummet skall profaneras. Man menar, att denna profanering skulle ske, om det vore en frikyrklig jordfästning, som ägde rum i kyrkolokalen eller en icke religiös jordfästningsakt, som där förrättades. Nu äro alla lagar bristfälliga. En lag måste ju anses avsedd huvudsakligen för de normala fallen. Jag tror för min del och med den erfarenhet, som jag har av samarbete med frikyrkliga kretsar, att därvidlag ingen fara hotar, för att kyrkorummen icke skulle hållas i helgd, även om en frikyrklig begravning där skulle förrättas. Ingen torde heller behöva befara, att vid jordfästning av icke kristna kyrkorummet det oaktat i regel skulle påfordras för aktens förrättande. Jag är viss om, att man icke skulle behöva befara, att ett sådant upplåtande av kyrkorummet ens skulle påfordras; och om det skulle påfordras, skulle man tro mycket lågt om vår svenska folkkaraktär, om man menade, att man överhuvud vid det sista avskedet från en anförvant vid jordfästningen skulle vilja demonstrera på sådant sätt, att det skulle störa eller stöta andra människors religiösa känslor. Jag vill visserligen mycket gärna medge, att för en hel del präster kan en sådan upplåtelse av kyrkorummet för en icke kyrklig jordfästning stundom vara mycket pinsam. Det kan bliva ett mycket svårt val för präster, som tillägga kyrkorummet så att säga en heligare karaktär än andra göra, och som därför vilja vara sparsamma med upplåtelser för andra ändamål än direkt kyrkliga. Nu säger emellertid förslaget till lagtext uttryckligen, att förrättningens helgd och allvarliga innebörd icke må hotas och icke må sättas i fara vid en dylik upplåtelse. Prövningsrätt härvidlag har prästen själv; den ålägges honom rent av som en plikt. Den naturliga pieteten inför döden, därom är jag övertygad, skall icke då göra hans ställning svårare. En ärlig övertygelse vinner dock gehör, även när det gäller präster. Vidare förekomma redan nu konserter och stämmor i kyrkorna, ja, de ganska okristliga tillställningar, som prästval stundom utgöra, äga rum inom kyrkans murar. Jag tror, att här måste prästernas anspråk vika för ett berättigat samhällskrav. Samvetet kan härvidlag inte vara lika ömtåligt som exempelvis inför en sådan sak, som debatterades i riksdagen för en del år sedan, nämligen prästs ovillkorliga skyldighet att förrätta vigsel med frånskilda inom sin egen församling. Samvetsömtåligheten, när det gäller kyrkornas upplåtelse, kan icke heller hämta stöd ur Guds ord. Ingenstädes kan man där finna något, som strider mot, att man så bevisar en avliden den sista tjänsten, att man upplåter en kyrkolokal för hans begravning, därest man för övrigt är viss om, att intet anstötligt eller för begravningens helgd störande skall inträffa. Tvärtom finnes det ett ord i bibeln, som säger: Älsken edra ovänner. Jag tror, att det ordet inför döden och inför en jordfästning av en icke kyrkokristen inom en kyrka säger något även i detta fall.

Om ändring i lagen angående jordfästning.
(Forts.)

Om ändring i
lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)

Jag är kättare, när det gäller ett ovillkorligt och omedelbart förverkligande av mitt partis programpunkt i fråga om statskyrkan. Min naturliga kärlek till svenska kyrkan bestämmer min ståndpunkt även nu. Jag tror på en framtid för den svenska kyrkan, en sådan kyrka där inga onaturliga tvångsband reglera hennes medlemmars ställning till varandra eller till institutionen. Jag tror på henne som en kyrka, vilken har friheten boende inom sig, en sådan frihet, som även kan giva utrymme åt olika uppfattningar, när det gäller en jordfästning. Jag vill därför för min del helt och oreserverat yrka bifall till vad Kungl. Maj:t föreslagit och utskottet för sin del godtagit.

Herr Wallerius: Herr talman, mina damer och herrar! Jag vill börja med att ansluta mig till tanken på att reducera denna fråga, något som den näst föregående talaren också var inne på. Jag vill därvid anknyta till vad utskottet här säger om de faktiska förhållandena, och jag vill också återropa, vad jag utav egen erfarenhet känner till.

I utskottets utlåtande talas ju om att jordfästning efter främmande trosbekännares ritual lär vara tillåten i kraft av dem tillerkänd rätt till fri utövning av deras religion; vidare talas det om skillnaden mellan dem, som höra under dissenterlagen och dem, som icke göra det, men det står ock att berörda skillnad torde uti ifrågavarande avseende icke ha mycket att betyda. Till detta ber jag att få foga vad vi under dagens debatt hört angående hur saken utan all lagstiftning låtit sig ordna här i själva huvudstaden, genom åtgärder från kyrkogårdsnämndens sida. Och jag vill till detta lägga, att jag har beträffande de frikyrkliga begravningarna ingen erfarenhet av några konflikter. Hos oss brukar det gå till så, att den kyrkliga akten sker först, alltså i motsatt ordning mot vad det i något utlåtande talas om, och sedan sker det övriga. Jag har den förhoppningen, att mycket här skall låta ordna sig i godo, med de föresatser till en sådan ställning inbördes, som vi hört uttalas i dag.

Jag tror, att frågan knappast kan sägas vara trängande, utan att de fall, som man har återoplat, äro till stor del enstaka.

Men då säger man: Vi hava grupper eller personer, som tillhöra kyrkan, och som icke vilja ha den kyrkliga jordfästningsakten. Här stöta vi på den springande punkten — såvitt jag förstår. Något, varifrån det faller ett blixtljus över hela detta ärende, har förut berörts, men mera i förbigående av ett par talare, först och främst av herr Johanson i Huskvarna: det intima sammanhang, som finnes emellan frågan om utträde ur statskyrkan och denna fråga, angående den borgerliga begravningen. Om, som man talade om det i dag och som man har tillförne framhållit, det är meningen att föra fram frågan angående utträde ur statskyrkan, och om vi tänka oss, att denna sak har blivit ordnad, då måste jag fråga er, mina damer och herrar, huru många röster som komma att höjas från dem, som *vilja* tillhöra kyrkan, för att de skola komma i åtnjutande av en icke kyrklig jordfästningsakt. Må vi tänka oss vidare in i den situationen — jag tror, att det är hälsosamt — skulle då någon enda röst hava höjts, såsom nu faktiskt skett, för att kyrkan skulle få användas för icke religiösa begravningar? Sakkunnigbetänkandet meddelar ju den märkliga upplysningen, att i Danmark ingen sådan röst höjts. Skulle icke också den bestämmelsen, som handlar om förordnandet, den avlidnes vilja, komma i ett annat sammanhang och kanske skulle det rentav krävas en omformulering, därest man hade denna lag antagen och sedan får den förstnämnda lagen genomförd? Jag vill i alla händelser hänvisa till den finländska religionsfrihetslagens bestämmelser på denna punkt, som börjar så: »Den, som vid sin död icke tillhör den evangelisk-luterska kyrkan», varefter det talas om borgerlig begravning. En annan sak, om vi tänka oss in i detta läge, är den, att då skulle icke den frikyrkliga jordfästningen så att säga kommit under samma

hatt som den icke religiösa, och då skulle det väl icke kunnat inträffa, att dessa till ståndpunkten olika tendenser mötts i att vilja ha statskyrkans tempel upplåtna för ett sådant ändamål, som det här ifrågasatta. Jag skall icke gå längre in på konsekvensernas väg. De hava icke, synes det mig, kommit till ett sådant beaktande, som de förtjäna.

Om ändring i lagen angående jordfästning.
(Forts.)

När jag nu talar om detaljerna, så måste jag nämna en sak, som här, såvitt jag hört, icke blivit nämnd, och som jag icke kommit att observera, förrän motionstiden var utgången. Säsom denna lag är avfattad beträffande *förordnandet*, så kan jag icke läsa den annorlunda, än att vår konfirmerade ungdom med ett slag degraderas från den kyrkliga myndighet, som vi hava tillerkänt dem redan vid femtonårsåldern — då de också, som vi veta, få vara vittnen vid domstolarna — till att i denna viktiga fråga, nämligen huru de skola jordfästas, få beslutanderätt först vid 18 års ålder. Till dess komma de att vara beroende av andras vilja. Jag vill icke gå in på de konflikter, som man kan tänka sig härav, men det må väl vara en nog så stor brist, om jag nu har tolkat det rätt, att en sådan omtydighetsförklaring eller låt mig säga ett sådant tvång är förenat med denna frihetslagstiftning. Det har redan nått mig förstämning från den krets av ungdom, som står varmt hängiven sin kyrka, på grund av denna bestämmelse.

Jag vill också tala ett ord beträffande församlingarna och deras rätt och deras känslor. Det är bekant, antager jag, hurusom, när man i Norge i denna fråga lät en omröstning ske, 78 % av kyrkoförsamlingarna röstade för ett bibehållande av den nuvarande ordningen och endast 18 % för att få en ändring, vilken enligt den kungl. propositionen dock innebar, att kyrkan icke finge användas för borgerlig jordfästning. I nämnda sakkunnigbetänkande, som innehåller många intressanta ting, talas det om att jordfästningsceremonien enligt vår kyrkas ordning är i folkmedvetandet uppburen med stark pietet; och vidare står där, att de böner och bibelord, som förekomma vid jordfästningsakten, avse de närvarandes uppbyggelse. Jag vill blott betona, att här är fråga om ett tillfälle, då det icke endast gäller för den avlidne att manifesteras, till vilken meningsriktning han hört i livstiden, utan då det gäller något för de levande också, som församlas vid graven. De kunna hava sina anspråk på ett ord för dem, som äro i livet, men gå mot döden, var de gå. Det finnes härmed ett *objektivt* i jordfästningen, till vilket församlingens intresse i hög grad är knutet, och vilket jag påpekar närmast för att framhålla, vad jag förut berört, nämligen att jag tror, att det icke finnes någon allmän önskan att nu få genomförd denna reform, sådan den här föreligger.

Allra sist vill jag nämna, att de i det meromnämnda sakkunnigbetänkandet omtalade orden, »de gamla orden», som äro av »djupt gripande och innehållsdiger» karaktär, dessa ord med vilka svenska kyrkans ritual beledsagar de tre skovlarna mull på kistan, dessa ord hava *sin egen rätt*, därom är jag övertygad, att bli hörda vid bårarna och de öppnade grifterna. Jag finner det motbjudande att gå med på en lagstiftning, som på något sätt kringskar denna deras rätt, vilken jag finner på det märkligaste sätt motsvarad av det av mig förut antydda förhållandet, att jag under en lång prästerlig tjänstgöring inom olika grupper av vårt folk med de mest skilda åsikter för övrigt både i stad och på landet, icke märkt denna nu förutsatta opposition emot dem.

Min argumentation har ju gått ut om avslag, och jag biträder yrkandet av avslag på det hela.

Med herr Wallerius förenade sig herrar *Gustafsson* i Älvsered och *Petersson* i Lerbäcksbyn.

Herr *Bengtsson* i Norup: Herr talman! Endast några repliker. Det nämndes av herr *Pehrsson* i Göteborg, att domkapiteln och de som yttrat sig över

Om ändring
lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)

ilagförslaget icke kunde gå ifrån sin ståndpunkt på kyrkomötet. Ja, det är kanske möjligt, att de icke det göra, men det har nog sagts förr och det ändock hänt att man gått ifrån sin ståndpunkt, och jag vill erinra herr Pehrsson om då detta senast inträffade, vid debatten i kyrkomötet om äktenskapslagen, huru det därvid på samma sätt kraftigt hotades med att den icke skulle bliva antagen, men när det gällde allvar så togs lagen under de nu avlidna men då mäktiga biskoparna Billings och Lindströms tillstyrkan, och man har aldrig hört sedan, att någon demonstrerat från det prästerliga hållet. Vidare tyckte jag, att det förefanns en egendomlig jämförelse hos herr Pehrsson, då han först ger omdömet det hederliga svenska folket, vilket jag skriver under, men han säger sedan, att liksom man icke drar sig för att ge skriftliga intyg, när det gäller Amerikabetyg eller om smittsam sjukdom och dylikt, så skall man icke heller vägra här. Jag tycker det är en egendomlig jämförelse att taga fram detta, när det gäller en jordfästningshandling, i fråga om vilken såvitt jag kan förstå det icke kan göras någon jämförelse med de intyg, som herr Pehrsson nämnde. Vidare säger han, att här är icke fråga om annat än att prästen bara vill taga reda på huru saken ordnar sig de efterlevande emellan, men han säger i samma anledning, att det icke är för mycket begärt, att de efterlevande icke skola hava hela bestämmanderätten. Det är alldeles givet, att om några skola hava bestämmanderätten, så är det de efterlevande familjemedlemmarna, och man får icke dela på det, utan när dessa begära jordfästning i svenska kyrkans ordning, så skola de få det, och vilja de begära jordfästning utom svenska kyrkans ordning, så skola de få det.

Jag antecknade också något från en talare på stockholmsbänken, lektor Holmdahl, då han sade, att det icke är möjligt att öppna kyrkorna för jordfästning av icke religiös karaktär. Jag erinrar mig då vad ett domkapitel, som har ett gott anseende i detta land, nämligen domkapitlet i Karlstad med biskop Eklunds och domprosten Bromanders namn i spetsen, vilket kort och gott säger, att domkapitlet »icke funnit något att emot ifrågavarande förslag erinra». Det har ju ändock åtskilligt att betyda, att man till och med från ett så starkt kyrk konservativt håll som biskop Eklund kan skriva under och vara med om detta. Nu må jag också erinra om, att 1918, då denna fråga var före, starka krafter voro i rörelse för att de, som icke ville hava kyrklig jordfästning, skulle begravas utanför kyrkmuren eller rättare på annan kyrkogård. Det har ju dock icke nu varit tal om detta vare sig av motionärerna eller någon annan, utan det tyckes vara övervunnet. Vidare sade herr Holmdahl, att vi äro alla överens om att förslaget skall tagas, och det gäller blott mindre ändringar i vissa detaljer. Sedan dess hava dock två talare här i kammaren yrkat avslag, och jag vill också erinra om motionen av herr Ekman i Jönköping, som yrkar avslag på hela förslaget. Vidare säger lektor Holmdahl, att man icke rimligtvis från frikyrkligt håll kan begära, att kyrkorna skola öppnas för deras kulthandlingar, då dessa stänga för kyrkans prästerskap. Det måste väl ändock bero på obekantskap med förhållandena i landet, ty rätt ofta förekommer det att statskyrko- präster uppträda i missions- och bönehusen, och jag kan erinra om, att i den socken där jag bor har under sista sommaren under icke mindre än fyra månaders tid predikan varje söndag hållits av kyrkoherden i vårt missionshus under den tid kyrkan genomgick reparation. Herr Holmdahl håller så strängt på det juridiska och drar upp linjerna mycket räta, men jag vill ändock erinra honom om, att det finnes ett ord, som heter tillmötesgående. Det finnes värden, som stå på spel om de dragas upp efter strängt juridiska linjer, såsom det av mig anförda exemplet om det svåra vädret och kölden, värden som genom tillmötesgående böra tillvaratagas. Det skall mycket mod till att säga: Ni få icke komma in, såvida ni icke vilja följa budet att jordfästningens förrättande må ske av präst i svenska kyrkans ordning. Det är mot denna bestämmelse, som jag

uppträtt, och jag vill säga herr Holmdahl och övriga som äro av samma mening, att utskottets förslag och Kungl. Maj:ts proposition innebära ju icke någon orimlighet, ingen tvingar sig in, utan prästen har rätt att säga nej, om han icke anser, att han har garanti för att det religiösa blir beaktat.

I det sammanhanget vill jag taga upp en tanke, som uttalats av herr Hallén. Men jag vill då först be att få instämma med honom i det, att utanför det frikyrkliga lägret tror jag icke att dessa jordfästningar utom kyrkans ordning komma att taga någon vidare fart bland vårt folk. Jag tror icke, att den tiden kommer och allra minst efter en sådan högtidlighet, som den vi fingo bevittna sista söndagen, vid herr Brantings begravning, då begravningståget under röda fanor tågade in i Olai Petri kyrka. I kulturradikala kretsar här i landet kommer jordfästning i de allra flesta fallen att ske i svenska kyrkans ordning. Men så gjorde herr Hallén samma tillämpning på de frikyrkliga som på dem vilka han kallade kulturradikala, och vilka han heller icke trodde ville komma in i kyrkan, men han trodde att om de frikyrkliga fingo tillåtelse under de svåra förhållandena, om vilka jag talade, så skulle de säkert gå med på att prästen finge förrätta denna jordfästning. Härpå vill jag svara: att det väl icke kan hava någon betydelse för kyrkans ohelgande, om en icke prästvigd man kastar ned de tre skovlarna mull med samma ord som prästen använder, och därefter läser ord ur den heliga boken. Man kan icke på något sätt vanhelga rummet med detta handlingssätt, men hur går det med respekten för den dödes vilja, och de efterlevandes samveten om de ej fullgöra den avlidnes önskan. Förresten måste jag, då jag sysselsätter mig med herr Hallén, uttrycka min glädje över att han haft självövertvinnelse nog att icke hålla på sin motion utan gått över på det kungl. förslaget. Jag hörde noga på den allra största delen av hans anförande, och jag kan livligt instämma i mycket av det sagda.

Till sist, vilka intressen gynnas männe, ifall kyrkomötet skulle säga nej till förslaget. För min del håller jag fast vid att varje sunt tänkande deltagare i kyrkomötet skall pröva saken noga, och efter denna prövning finna, att detta förslag är ett förslag, som reder upp en del förhållanden, som måste ordnas, och har inga svåra följder med sig.

Herr talman, jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Pehrsson i Göteborg: Herr talman! Då jag är motionär i ämnet och då åtskilliga talare hava vänt sig direkt till mig, så hoppas jag att kammaren har tålmod med mig några ögonblick för några repliker.

Herr statsrådet hade välviljan att bemöta mig och därvid sade han, att detta var sista återstoden av religionstvånget. Jag tror att detta yttrande, som sedan underströks av följande talare, nog i fortsättningen kommer att behöva tagas under närmare överbägande. Jag hoppas rent av, att religionsfrihetsfrågan kommer åter, ty den är icke löst, förrän frågan om fritt utträde utan uppgivande av annat trossamfund blivit löst. Därtill vill jag uttala än en gång min anslutning, liksom jag gjort det för ett par riksdagar sedan, då den frågan var uppe.

Sedan var det ett ord, som herr statsrådet fällde, som jag ber att få lägga märke till. Det var ett felslut, som herr statsrådet tillät sig — jag förmodar det var alldeles ofrivilligt. Han talade om, och det lät verkligen så, skall jag säga, slående, att här gällde det icke kyrkornas *öppnande* för den civila begravningen, utan här gällde det kyrkornas *stängande*. Nu får man nämligen, sade han, använda kyrkan därför, men genom det förslag som motionärerna gjort skulle kyrkorna stängas. Mina herrar, det är ett sådant felslut, som — herr statsrådet får väl läsa vad jag säger i protokollet — man i logiken brukar kalla för kvarternio terminorum, d. v. s. han har växlat om innebörden i premisserna. Det är nämligen så, att civilbegravningen, om man får kalla det så, som nu sker, förekommer endast, när det gäller främmande trossamfund, till exempel för den som

Om ändring i
lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)

Om ändring i
lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)

tillhör den norska, danska, finska kyrkan eller därmed liknande. Ty vad vi i föreliggande sammanhang mena med borgerlig begravning har icke funnits förut, och därför kan man icke säga, att skulle nu kyrkorna stängas för något, som de förut varit öppna för, då detta något icke har funnits förut. Jag bara vill nämna detta för att visa, att han icke tagit så djupt på saken, när han kommit med detta yttrande. Han talade vidare om onödig formalism, och herr Bengtsson i Norup sade, att man icke kunde göra en jämförelse med ett skriftligt intyg för en Amerikaresa eller för äktenskaps ingående. Herr talman, det är alldeles samma sak det är fråga om här: Ansvarvet skall läggas över på dem det gäller, det skall stå en person bakom begäran om borgerlig begravning. Han sade, att det skulle i de små församlingarna bliva en onödig formalism, ja, må så vara men det är *icke* onödig formalism i de större, det har han själv medgivit. Och jag vill för övrigt fråga: är det onödig formalism i de små församlingarna med de motsvarande intyg jag nyss nämnde, och har det på något sätt vållat svårighet? Jag bestrider detta, på grund av ingående kännedom i denna sak.

Jag skall sedan be att med några ord få rikta mig till den ärade talare, som jag här har alldeles i min närhet, nämligen herr Mosesson. Då jag är alldeles övertygad om, att det var jungfrutalets spänning som gav prägel åt hans yttrande, vill jag endast göra några välvilliga erinringar med anledning av vad han sade. Herr Mosesson har med berömmande ordalag talat om, att man i förevarande sak brutit mot gällande lag — det var visserligen kyrkogårdsnämnden i Stockholm som tagit lagen i egen hand utan både riksdag och kyrkomöte. För mig är detta en främmande åskådning, för mig ställer det sig så, att så länge lag finnes skall lag lydas. Land skall med lag byggas, och är det så, att man icke gillar lagen skall man försöka få den förbättrad och så bra som möjligt, men så länge lagen finnes skall man lyda den. Han sade rent av — ehuru det kanske ändock icke var tanken — att det var riktigt att handla mot den nuvarande jordfästningslagen, ty »lagen gick emot förnuftet». Ack, mina herrar, skola vi låta var och en med sitt lilla förnuft börja kritisera de lagar, som vi varje dag stifta i riksdagen och låta vars och ens förnuft avgöra, om vi skola lyda dem eller icke, då undrar jag, vart det tager vägen! Det leder till anarki! Jag är övertygad om, att den ärade talaren kommit att i misshugg fälla detta yttrande. Så talade han välvilliga ord även om de präster, som göra vad de anse vara sin plikt, och ansåg, att detta var ett bevis på både trohet och plikttröhet och nit, men berömde än mer dem som sätta sig över jordfästningslagens bestämmelser. Det är icke den synpunkt, som bör läggas på fullgörandet av lagens bestämmelser. Vi hysa en djup vördnad för ett ord av en gammal man, som icke är den ärade talaren obekant och som han säkert vördar liksom jag, en man som en gång sade: Varen all mänsklig ordning undergivna. Och i det svenska prästlöftet och för oss av gamla stammen, som avlagt prästed, heter det i denna prästed, att vi skola ställa oss gällande lag till efter rättelse. Inför detta löfte i min prästed blir det icke fråga om, huruvida mitt förnuft säger mig, att lagen icke är riktigt lämplig; jag söker göra mitt bästa även av en obehaglig situation, men min ed tors jag icke *medvetet* svika. Det vore gott, om den ärade talaren skulle vilja försöka förstå denna synpunkt, när det gäller prästmännen, som i det nuvarande läget fylla denna sin prästed efter bästa förstånd och följa gällande lag till dess den blir avskaffad. Att han nu icke förstår detta, det inser jag också av den berättelse han gav om någon tilldragelse i en församling icke långt från denna stad, där en prästman fordrat ett intyg eller att det skulle deklarerats angående en avlidens vilja för att civil begravning skulle medgivas, och att, då han icke kunnat få detta, hade han vägrat och änkan hade nödgats foga sig och avstå därifrån, om jag fattade talaren rätt. Kanske jag missuppfattade det, men jag har icke kunnat höra annat än att det var så. Då vill jag säga: hela proceduren är olaglig; vad hade han — eller hon — för rätt att fordra, medgiva eller vägra en sådan

begravning. Prästmannen i fråga kunde icke inverka i detta hänseende, ty han kunde icke tillåta en sådan begravning, utan måste fullfölja den brukliga ordningen. Förutsatt naturligtvis att hon icke föranstaltade om begravningen så, att han icke visste om den, då han naturligtvis skulle stått främmande för saken och icke heller kunnat drabbas av något som helst ansvar. Jag pekar på allt detta för att visa, huru utgångspunkten i den ärade talarens berättelse är alldeles oriktig. Med hänsyn till den synnerligen auktoritativa ställning som herr Mosesson intar i sitt samfund synes det mig vara av en viss vikt, att jag påpekar, att det var en fullkomligt ny synpunkt som herr Mosesson framförde i denna debatt, som gick stick i stäv emot vad som yttrats såväl i motionerna som i den kungl. propositionen, av utskottet, och likaledes i sakkunnigas betänkande, som utskottet formulerat så: *»Utskottet delar den i såväl propositionen som i motionerna uttalade uppfattningen, att den avlidnes önskan bör vara principiellt avgörande i fråga om formen för begravning.»* Den ärade talaren argumenterade starkt för, att det är de som efterleva och som vårdat den döde och styra med begravningen, som böra bestämma om denna sak. Det är således en alldeles ny ståndpunkt i detta hänseende; det var visserligen en tanke däråt i herr Bengtssons i Norup uttalande, men icke alls på detta klara, bestämda sätt, som här uttalats och varom jag här gjort en bestämd anteckning. Den ärade talaren gick även i ett annat hänseende emot såväl propositionen som motionerna, då han förklarade, att detta »utan gensägelse» som står i utskottets motivering och i motionens kläm icke kan vara riktigt: någon samfällighet i meningen ville han icke kräva. Han sade icke något om, hur man skulle handla, om någon av de efterlevande skulle kunna komma och säga: »jag lägger mig emot borgerlig begravning.» Men det har propositionen sagt, det har utskottet sagt i motiveringen, herr statsrådet har sagt det, såvitt jag icke missuppfattade honom, här i dag. Därom råder ingen meningsskiljaktighet förut. Den gäller endast om *uttrycket* skulle skrivas in i lagtexten eller icke. *Saken* är klar. Det skulle medföra praktiska svårigheter; då vore vi återigen inne i detta erkänt olyckliga att prästen skulle nödgas ingå på en diskretionär prövning. Vem av dem är det som har rätt, den eller den, eller de båda mot de båda. Nu återigen vilja vi säga, att de efterlevande få överenskomma om detta bäst de vilja, ingen lägger sig i hur de göra upp saken. Får prästen bara papperet, där det står, att vederbörande vilja ha borgerlig begravning, har han endast att göra den formella prövningen av anmälan och ingenting vidare. Vart skulle det ta vägen, om han skulle bli skiljedomare i så grannliga saker? Eller vem annan skulle i hast bliva det? Det är fullkomligt omöjligt att begära detta. Då vet jag ingen annan väg än den, som statsrådet anvisat i propositionen och vilken motionärerna och sedan reservanterna hava föreslagit skola ingå i lagtexten.

Det var ännu något i dessa båda yttranden, och kanske icke minst i det sista av herr Bengtsson i Norup, vilket stod i mycket nära samstämmighet med herr Mosessons och som jag ber att få peka på. Herr Mosesson sade, att tillmötesgåendet har icke varit stort, och han exemplifierade detta. Herr Bengtsson i Norup sade även i sitt sista anförande, att han väntade sig större tillmötesgående. Mina herrar, jag ber att få peka på en sak. Ni ha hört röster här i dag, och ni skulle kunna få höra dem i tusendubbel eko över landet, röster som säga, att det vi på andra sidan hava gått till mötes med, är oändligt mycket mera, än vad de egentligen någonsin velat vara med om att godkänna. Här ha vi andra, herr talman, varit med om att låta klockorna användas även vid en jordafärd, som alldeles icke sker i kristlig anda och mening. Och vi göra detta därför att vi anse, att när en människa föres till den sista vilan, så må det gärna få klinga ut över bygden. Vi må gärna låta klockornas mäktiga malm ljuda och, som Heidenstam i sin dikt vid Frödings begravning säger, sjunga sin sång till de dödas färd och påminna om livets och dödens

Om ändring i lagen angående jordfästning.
(Forts.)

Om ändring i lagen angående jordfästning. allvar. Ett tillmötesgående är detta, ty dessa kyrkklockor äro också de symboler med religiösa inskriptioner, som tala om evigheten, vilken det icke talas om vid en begravning, som icke vill hava något med kristendomen att göra.

(Forts.)

Det har av någon talare erinrats om egna begravningsplatser. Även den tanken har släppts; det är icke alls fråga om att förvägra begravningsplats ute på de invigda kyrkogårdarna, och de invigda begravningskapellen ställas till förfogande. Tala icke om brist på tillmötesgående! Men hava icke också de på andra sidan, herr Bengtsson i Norup, rätt att vänta tillmötesgående mot sina synpunkter i denna fråga, då de säga: vi vilja icke, att prästen skall komma i det läget, att han skall bestämma, huruvida en kyrka skall öppnas för civil jordfästning eller icke. Vi vilja icke ställa honom i det läget, och vi vilja icke under några omständigheter vara med om att öppna kyrkorna för icke-kristliga jordfästningar. Herr Mosesson är, såvitt jag fattade rätt, den ende under denna debatt, som fullt klart och tydligt utan att darra på målet — och det sätter jag mycket stort värde på, ty klara toner äro alltid av betydelse — uttryckligen har sagt, att han icke förstår, varför icke »det svenska folket med sin höga kultur skall kunna vara med om att öppna sina kyrkor för en jordfästning, som icke precis bär religiös prägel». Jag har citerat ordagrant. Ja, det där förstå nu icke vi som stå på motsatt sida; vi kunna icke se saken på det sättet. Och varför? Jo, därför att templet, fyllt av religiösa symboler, är själv en symbol av kristlig tro. Vi kunna förstå ärliga och allvarliga ord om förgängelse och död och sorg och saknad, men i kyrkan skall också höras ett ord om evighetshoppet. Det är något, som vi icke kunna utelämna vid en jordfästning. Vi anse, att kyrkan i motsatt fall bleve vanhelgad. Vi kunna icke vara med på detta, vi värja oss mot själva tanken på detta.

Och till sist, låt mig säga ett ord till herr Hallén. Herr Hallén har i sin motivering, som jag i så gott som allting kan understryka, talat om huru denna fråga i själva verket icke har så stora dimensioner, när det kommer till praktiken. Jag delar fullkomligt hans uppfattning härutinnan, men jag hade dock hoppats och väntat ända in i det sista, att dessa premisser, som sammanfalla så gott som helt och hållet med mina egna, skulle hava lett till ett yrkande om bifall till den reservation, som sammanfaller med yrkandet i hans egen motion i frågan, och för övrigt till den naturliga slutsats, som dessa premisser borde leda till. Vad herr Hallén yttrade ber jag att till mina högt ärade frireligiösa vänners betänkande ytterligare få betona. Och jag skulle väl kunna få knyta detta också till ett ord av herr Mosesson. Herr Mosesson talade om att det kunde komma att inträffa, att en högt ansedd man i en bygd, en som varit en kristen personlighet och en kyrkans vän, kunde komma att begära att få en jordfästning i kyrkan, som icke skulle ske i svenska kyrkans ordning. Jag är alldeles övertygad om, mina herrar, att så kan komma att inträffa. Men då frågar jag mig, om det icke är orimligt att tänka sig — och hela min erfarenhet säger, att det är så — att en kristen personlighet, en kyrkans vän och, som det sades, kanske rent av en prästens personlige vän, under sådana förhållanden skulle på något sätt känna sig besvärad av eller icke kunna finna sig i tanken, att prästen vid hans bår uttalade de fastställda bönerna, läste några bibelspråk och lät de tre skovlarna mull falla — en akt, vilken såsom en uråldrig begravningssed sträcker sig långt tillbaka på andra sidan kristendomen. Jag kan icke tänka mig, att det kan vara mycket svårt för någon att förlika sig med att detta skedde genom prästen, utan att den saken då på det sätt herr Hallén antydde lätt och utan svårighet skulle kunna ordnas. I annat fall skulle det ju innebära en direkt demonstration, antingen mot den kyrka, i vars hem, i vars tempel, man begär att få förrätta akten, eller mot den person, som skulle förrätta den. I bägge fallen vore det väl olämpligt att låta det bli någonting av demonstration i en akt, om vilken alla anse, att vid

den bör det i alla fall vara så mycket av helgd och stillhet som möjligt. Jag förstår, att man kan ogilla prästen. Men det är en gammal synpunkt sedan Augustini dagar, att därmed försvagas icke de ord, han har att säga. Om det också vore en nog så skröplig präst, som läste de evighetsmättade orden, skulle jag vilja fråga med Runeberg: »Skulle icke då Vår Herre kunna spela en vacker melodi på en sprucken fiol?»

Om ändring i lagen angående jordfästning.
(Forts.)

Herr Hamrin: Herr talman! Det är alldeles uppenbart, att beslutet kommer att ske enligt utskottets förslag i denna fråga, och därför kunde det kanske vara onödigt att säga någonting mera. Men det finns två skäl, som göra, att jag tillåtit mig behålla ordet, då jag efter begäran därom blivit uppförd på talmannens lista. Och därtill kommer ytterligare ett genom det anförande, som nyss hållits av herr Pehrsson i Göteborg. Jag vill i anledning av detta säga, att hela denna debatt har ju från början rört sig i försonlighetens tecken. Men herr Pehrsson i Göteborg har, vågar jag påstå, dragit ned debatten på ett plan, dit man verkligen icke hade behövt föra densamma, och uppträtt på ett sätt, som tydligt markerar den överhöghetsställning, som en del av statskyrkans präster tillåta sig intaga mot andra, som hysa andra meningar rörande religiösa spörsmål. Jag tror, att herr Pehrsson i Göteborg skulle gjort den ståndpunkt han försvarar en god tjänst genom att icke draga ned debatten på detta sätt.

Ett av de båda andra skäl jag haft för att begära ordet är det, att frågan icke är avgjord i och med det att riksdagen fattat sitt beslut. Densamma kommer som här redan blivit påpekat, att behandlas även av kyrkomötet, varför det från den synpunkten kan vara lämpligt, att frågan skärskådas från så många utgångspunkter som möjligt, och att man söker klarlägga de olika ståndpunkterna från olika sidor.

Det förefaller mig, herr talman, som om hela denna debatt kommit att röra sig på ett plan från statskyrklig synpunkt sett, där den i själva verket icke hör hemma. Jag menar, att när vi ha en statskyrka, så får man icke utgå ifrån de synpunkter, som här blivit anlagda från herr Pehrssons i Göteborg sida. Han talade i sitt första anförande om att *vi* hava rätt att kräva samvetsfrihet, d. v. s. prästerna hava också rätt att kräva sådan. Naturligvis hava de det. Herr Pehrsson i Göteborg exemplifierade i sitt sista anförande det tillmötesgående, som man från det hållet visade andra grupper i samhället, genom att påpeka, att »vi» låta klockorna ljuda. Ja men, mina herrar, vilka äro dessa »vi», som låta klockorna ljuda och som kräva samvetsfrihet? Såvitt jag förstår, måste man sätta likhetstecken mellan statskyrkan och samhället. Det är statskyrkans plikt och skyldighet att tillvarataga och tillgodose alla medborgares intressen. Det är *vi* medborgare, som tillsammans utgöra statskyrkan, och statskyrkan måste väl bli en medborgarnas tjänare, som icke upphäver sig till någon överhöghet över samhällets och medborgarnas intressen. Jag tror, att om man utgår från denna för mig alldeles solklara uppfattning, så kommer frågan att ligga i viss mån på ett annat plan. Det är från denna synpunkt som jag också tycker, att det är fullkomligt orimligt att gå in på en sådan formulering av § 3, som här av herr Hederstierna m. fl. blivit föreslagen i reservationen. Det kan ju förekomma ett sådant fall — och jag vill säga till herr Pehrsson i Göteborg, att jag är övertygad om att sådana fall komma att föreligga i ganska stort antal nere i mitt län — att en framstående kommunalman, som tillika är ordförande i låt mig säga socknens missionsförening, är död och skall begravas. Det är alldeles självfallet, att en sådan högtidlig akt skall försiggå i kyrkan, om sådant begäres, och där jordfästningen kommer att förrättas av församlingsföreståndaren i den frikyrkoförsamling, som den avlidne tillhört. Vad är naturligare, än att denne församlingsföreståndare förrättar denna jordfästning? Herr Hallén vänder på den saken. Han säger — inom parentes sagt var det

Om ändring i lagen angående jordfästning. (Forts.)

ett synnerligen sympatiskt anförande han höll, men på den punkten reagerade jag instinktivt — han säger: »Ja, men då kan man väl låta prästen förrätta själva jordfästningen, och sedan få de andra personerna komma efteråt.» Men det är där där samvetsfriheten sättes på prov, det är där, som denne man, som skall jordfästas, haft sin ståndpunkt klar och vilken skall och bör respekteras. Han har hela sitt liv tillhört frikyrkoförsamlingen, han har varit god vän med prästen och icke haft något otalt med honom, men hans uppfattning i religiösa spörsmål, i den mån dessa taga definierbara former bland oss människor, är delvis en annan än prästens. Det är församlingsföreståndaren, som varit den avlidnes själasörjare, hans kyrkoherde. Det är alldeles uppenbart, att frikyrkoförsamlingens föreståndare skall förrätta jordfästningen. Jag vänder därför på saken och säger, att sedan detta skett må kyrkoherden framträda och lika väl som alla andra, som vid ett sådant tillfälle ha något att säga, säger vad han har anledning till och finner lämpligt.

Vidare skulle jag vilja framhålla i anslutning till vad herr Hallén sade, och instämma i vad han gav uttryck åt, då han frågade, varför skall man måla upp dessa mörka tavlor — jag höll på att säga hemska bilder — i samband med en jordfästning, och varför skall man säga, att dylikt kan väntas. Jag kommer ihåg, hur en prästman berättade för mig, att han en gång fick besök av en arbetare, som tillhörde den socialdemokratiska fackföreningen på platsen och var en framstående medlem därav. Arbetaren sade: »Pastorn skall komma till mitt hem. Min hustru är död, och pastorn skall läsa något vid kistan, innan hon bäres ut från hemmet, och sedan förrätta jordfästningen vid gravan. Ty», sade han, »jag har visserligen icke brytt mig om religiösa frågor och sällan gått i kyrkan eller i andra gudstjänstlokaler — jag är i politiskt hänseende socialdemokrat — men min hustru skall icke begravas som en hund.» Jag tror, att det ligger icke litet utan mycket i detta. Jag tror, att vårt folks religiösa känslor äro så allmänt utbredda, att man icke behöver befara några uppträden vare sig i kyrkorna eller vid de öppna gravarna. Det är möjligt, att vi få se *några* främmande syner, liksom vi för några dagar sedan fingo se en sådan, när de röda standaren ställdes upp ikring en framstående mans stoft. Men skulle icke flera av oss känt oss överraskade vid det tillfället, om de *icke* varit? Nu ansågo vi detta helt naturligt. Så menar jag också, att vi i framtiden, sedan denna lag trätt i kraft, visserligen kunna få se något andra syner i kyrkan och kring gravarna. Men jag tror icke, att någon behöver befara, att dessa skola bli skrämmande eller främmande för nutidens människor.

Jag sade, att om man bara fasthåller vid den ståndpunkten att statskyrkan är medborgarnas tjänare — eller tjänarinna, vilket uttryck man vill använda — så har man den rätta utgångspunkten för hela den diskussion, som här föres. Och detta har för mig illustrerats på ett alldeles utomordentligt förträffligt sätt, då jag hörde herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet här uppträda ett par gånger, under det att herr statsrådet och chefen för ekklesiastikdepartementet satt lugn och trygg på sin plats, precis som han skulle sagt: »Denna fråga angår icke mig.» Den är från samhällets synpunkt sett sådan, att det är justitieministern, som sköter densamma. Jag har icke sett efter men jag förmodar, att det blir justitieministern, som också kommer att framlägga den för kyrkomötet. Detta sakförhållande utgör en manifestation från medborgarnas sida, att det här är en samhällelig angelägenhet, här skola vi lämna frihet, här skola vi icke kränka någons samvete utan endast tillvarataga, vad god ordning och sed kräva, och se till, att icke något sådant, som väcker allmän anstöt eller förargelse, äger rum. Herr talman! I den ifrågavarande punkten av § 3 synes det mig alldeles omöjligt att gå in på något annat förslag av dem, som här föreligga, än det, som den kungliga propositionen innehåller.

Beträffande § 8 skall jag yttra mig mycket kortare. Här vill herr Pehrsson

i Göteborg hava det så ordnat, att det endast blir en formell granskning. Man sticker bara ett papper i handen på prästmannen på pastorsexpeditionen, och sedan expedieras det hela. Den avlidne får den jordfästning, som de närmast anhöriga begära. Nej, herr Pehrsson i Göteborg, jag tror ej, att det kommer att försiggå på det sättet. Jag skall ta ett enda belysande exempel. Huru går det till, när de s. k. samvetsömma gå till prästmannen och begära ett lagligt intyg för att slippa värnplikstjänstgöring? När man stiftat bekantskap med det ena fallet efter det andra på detta område, blir man nästan upprörd över det sätt, på vilket en del prästmän sätta sig till doms över andras samveten. Jag tror därför, att det kommer att inträffa mer än ett fall — ja fall efter fall — där prästmännen visserligen taga emot den handling, i vilken de anhöriga kräva, att jordfästning skall ske utan iakttagande av kyrkans ordning, men där de komma att säga: ja men är ni säker på, att den döde hade en sådan uppfattning, och är ni säker på att *alla* anhöriga utan gensägelse biträda ert krav? Och så kommer man att använda alla de möjligheter, som finnas, att pressa sin övertygelse på de efterlevande.

Slutligen är det så, herr talman, som herr Mosesson riktigt anförde, att det för närvarande egentligen råder frihet att härvidlag förfara hur man vill. Jag var en gång med om en jordfästning i Göteborg, som var en av de mest högtidliga jag i mitt liv bevistat men som strängt taget inte var en jordfästning i vanlig mening — om det nämligen med jordfästning menas en sådan, där man använder de tre skovlarna mull. Så kan det gå till för närvarande, men nu skola vi antaga en lag, som reglerar den praxis som utvecklats sig. Jag är för övrigt viss om att denna praxis eljest skulle ha blivit sådan, att ett fullkomligt kaos uppkommit. Vi vilja alltså ha en lag, som stadfäster de olika formerna. Man bör säga ifrån, vad som menas med en begravning i statskyrkans ordning, och man skall bestämma, under vilka förhållanden och på vad sätt en annan ordning skall kunna tillämpas. Jag föreställer mig, att när man antager en lag sådan som denna, är det nödvändigt att se till, att den blir formulerad på det sätt, att den uppväcker så liten friktion som möjligt mellan statskyrkans prästmän och allmänheten.

Herr talman! När jag år 1912 såsom nybakad riksdagsman gjorde mitt inträde i kammaren, gällde en av de första motioner, jag väckte, föreliggande fråga. Sedan jag väckt den motionen, kom en gammal farbroderlig ledamot av denna kammare — han står här i samlingsrummet framför mig — och klappade mig på axeln och sade, att samma fråga intresserat honom under loppet av många år, men »det är möjligt», tillade han ironiskt, »att de nya kvastarna sopa bättre än de gamla». Nå väl, lagutskottet tillstyrkte motionen och andra kammaren antog förslaget, under det första kammaren avlog det. Det är intressant att se, att utvecklingen går framåt, att gamla reformkrav, låt vara att de inte äro så stora, vinna terräng, och att människornas sinnen bli mer mottagliga för sakskalet. Det är därför, herr talman, med den största tillfredsställelse, som jag yrkar bifall till lagutskottets förslag och därmed också till den kungl. propositionen.

Herr **Johansson** i Edsbyn: Herr talman! Herr Pehrsson i Göteborg yttrade i sitt första anförande, att den samvetsfrihet, som här kräves för de frikyrkliga, den har man också rätt att kräva i vissa fall för kyrkans och prästernas del. Man skulle kunnat vänta, att han efter detta yttrande anslutit sig till den kungl. propositionens ståndpunkt i fråga om kyrkornas öppnande. Detta har han dock icke gjort, och jag tror därför, att de ord, han nämnde, icke stå i överensstämmelse med den motion, som han väckt i denna fråga. Det kan nämligen tänkas fall, då en präst skulle önska, att han finge öppna kyrkan för en begravning i icke kyrklig ordning, men härför skulle läggas hinder i vägen, om den motion,

*Om ändring i
lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)*

Om ändring i lagen angående jordfästning.
(Forts.)

som herr Pehrsson framlagt, skulle vinna riksdagens bifall. Jag tror däremot, att ett bifall till den kungl. propositionen eller till utskottets utlåtande skulle bäst tillfredsställa just de krav, som herr Pehrsson själv framställt, och jag yrkar sålunda bifall till utskottets förslag.

Herr Engberg: Herr talman! Jag hade inte tänkt yttra mig i denna debatt, men när jag lyssnade till herr Pehrsson i Göteborg, fann jag mig tvungen att begära ordet. Debatten i dag har stått mellan två läger: å ena sidan de, för vilka herr Pehrsson i Göteborg för talan, och å andra sidan de, för vilka väsentligen de frikyrkliga föra talan. Men det finns, herr talman, — och jag höll på att säga lyckligtvis — i detta land många, som söka, om jag så får uttrycka mig, sin mantalsskrivningsort för sin religiösa och metafysiska åskådning utanför både statskyrkans och frikyrkornas rämärken. Det finns *många, många*, som hysa en uppfattning i dessa frågor, vilken icke stämmer vare sig med den ena eller andra religiösa, positivt utformade åskådningen. Men även dessa ha en solklar rätt att när det gäller en sådan sak som jordfästning, när det gäller begravning, få sina synpunkter tillgodosedda. Jag tror, att det bästa kännemärket på hur högt en nation kommit i kulturell utveckling är, graden av dess omvårdnad om religionsfrihetens grundsatser.

Herr talman, de toner, som anslagits av herr Per Pehrsson i Göteborg, tillhöra det förflutna. Vi ha visserligen ännu en statskyrka, det är sant, vi födas alla in i densamma, vi äro alla dess medlemmar vare sig vi vilja eller icke. Men rätt att utträda ur densamma utan att uppgiva det religiösa och erkänt kristliga samfund, i vilket man vill inträda, den rätten är alltjämt medborgarna förvägrad. Men vid det förhållandet och innan den rätten, som *måste* komma att regleras, blivit reglerad, är det väl ändå en billig begäran, att, när det gäller en människas jordfästning, det må finnas rätt att åtnjuta samvetsfrihet. Herr Pehrsson har talat i samvetsfrihetens namn; men det finnes många andra, som vilja tala i det namnet. Det satt på kammarens bänk nr 1 en man vars högsta önskan var att få en borgerlig begravning, men vars önskan *icke* kunde uppfyllas, tack vare det tvång, som alltjämt råder på detta område.

Jag har all respekt, herr talman, för de religiösa åskådningar, som kunna framkomma vid en bår, men jag måste säga, att då bör man ock å andra sidan ha en smula pietet för deras uppfattning, som icke kunna inordnas i den ena eller andra bekännelsen; och jag må säga, att det röjer en ganska låg uppfattning av känslan av vördnaden inför dödens majestät, då man här förutsätter, att bara man icke följer den eller den kyrkliga ritualen, störande demonstrationer skulle förekommas. Nej, herr talman, så ligger icke saken. Inför dödens majestät böja vi alla våra huvuden, och de tankar och de känslor, som där komma till uttryck, äro sannerligen icke sådana, att det bör skapas förbud i den ena eller andra riktningen mot deras framförande.

Jag, herr talman, ser det steg, som är taget i Kungl. Maj:ts proposition, såsom ett moderat, ett blygsamt steg i syfte att undanröja det allra orättvisaste och allra orimligaste i den nu gällande ordningen. Det vore också förvånansvärt, om den reaktionära och efterblivna åskådning, för vilken herr Pehrsson i Göteborg gör sig till talesman, här i kammaren kunde vinna någon större anklång.

Han viftade i sitt första anförande med kyrkomötets hållning: där skulle det sägas ett nej. Ja, herr Pehrsson i Göteborg, jag tvivlar icke på att inom kyrkomötet finnas krafter, som vore villiga till ett försök att stjälpå denna reform, om den nu av riksdagen beslutas i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag. — Men, herr talman, låt kyrkomötet utföra en sådan bragd, jämförlig med den, som utfördes då samma församling fällde riksdagens önskan om ändring av kyrkolagens § 1! Kanske det då skall klarna för vida, vida kretsar i vårt

land, att även kyrkomötets nuvarande ställning är sådan, att riksdagen har all anledning att med närgången granskning nalkas densamma.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Om ändring i lagen angående jordfästning.
(Forts.)

Häruti instämde herrar *Kloo, Lovén, Söderberg, Norsell, Wagnsson och Hage.*

Herr **Pehrsson** i Göteborg: Herr talman! Jag ber om kammarens öra ett par minuter med anledning av herr Engbergs sista yttrande.

Jag har fått den gamla beskyllningen att vara reaktionär, och jag tager det med lugn. Men jag vill erinra om, att bakom motståndet mot Kungl. Maj:ts proposition står en avsevärd del utav de ekklesiastiska myndigheterna, bakom dessa står en stor del av dem, för vilka kyrkans helgd är så betydelsefull, att de icke vilja öppna möjligheterna för att under upprörda och svåra tider en strid skall kunna uppstå på detta område.

Jag vädjar till den siste ärade talaren, huruvida han för egen del skulle vilja vara inkonsekvent nog att ställa sig på en sådan ståndpunkt, att sedan han tagit avstånd från det ord, som kyrkan förkunnar, likväl begära eller sätta i fråga, att kyrkan skulle upplätas för en jordfästning, där från kristlig åskådning främmande synpunkter finge göra sig gällande. Jag har svårt att tro detta. Jag har t. o. m. tänkt mig, att för ärliga människor, som icke omfatta en kristlig åskådning, skulle det ligga något mer eller mindre besvärande i att vid en icke kristlig begravning nödgas lyssna till klockornas klang. De tala ju högt om hur svårt det är att kunna undandraga sig helgden av tusenårig kristen tradition i ett folk.

Men vad angår herr Engbergs antydning om att jag skulle ha ställt mig emot rätten till fritt utträde ur kyrkan, så ber jag att få erinra, att jag i en debatt för två år sedan — om jag icke missminner mig — gentemot honom själv i de bestämdaste ordalag förklarade, det jag hoppades, att den frågan snart måtte lösas. Och hade han hört mitt sista anförande, däri jag förklarade, att jag hoppades, att denna fråga snart skulle komma före, så torde han icke ha yttrat sig på sätt som skett. Jag tror, att man skall välja sina argument, herr Engberg, så att man icke kommer med ett påstående av den beskaffenhet, att det kan påvisas, att motståndaren tio minuter tidigare sagt raka motsatsen till vad som blivit honom påbördat.

»En smula pietet» sades det. Har det icke visats pietet från vår sida? Jag har svårt att förstå den tanken, att detta krav skulle vara något religionsfrihetskrav eller något samvetskrav. Vi vilja icke på något sätt hindra, att en civil begravning kommer till stånd, vi vilja blott ha den i laga ordning och väl ordnad. Vi vilja också, att prästen icke skall ställas i det olyckliga läge att öva en diskretionär prövning beträffande de i den kungl. propositionen uppdragna grundlinjerna. I vårt sätt att se denna sak ligger ingen missaktning för dödens majestät utan snarare ett förebyggande, att dödens majestät skall kränkas genom att det rentav inbjudes till konflikter och svårigheter vid de allvarliga och grannliga förhållanden, som följa med en begravning.

Så till sist: när herr Engberg hotar, så vill jag säga stillsamt och utan att jag har någon fullmakt att tala å andras vägnar, att jag tror, att liksom i den svenska riksdagen hotelser äro de olyckligaste av alla argument, så gäller detsamma även i kyrkomötet. Det är samma folk, som är representerat i det svenska kyrkomötet, och för hotelser böjer sig säkerligen icke heller kyrkomötet.

Om ändring i
lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen meddelade, att han komme att framställa propositioner momentvis samt i fråga om 1 mom. särskilt beträffande varje stycke.

I enlighet härmed gav herr talmannen till en början propositioner angående 1 mom. första stycket, nämligen dels på godkännande av berörda stycke, dels ock på avslag å såväl förslaget till nämnda stycke som lagförslaget i dess helhet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl av herr Olsson i Berg, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som godkänner 8 § 1 mom. första stycket i Kungl. Maj:ts förevarande förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 3, 8 och 9 §§ i lagen den 25 maj 1894 angående jordfästning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl förslaget till nämnda stycke som lagförslaget i dess helhet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstningen med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt förevarande stycke.

Vidare framställde herr talmannen i fråga om 1 mom. andra stycket propositioner på dels godkännande av berörda stycke enligt Kungl. Maj:ts förslag, dels ock godkännande av stycket i den lydelse, som föreslagits i den utav herr af Ekenstam avgivna, vid samma stycke fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid av herr Bengtsson i Norup, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren godkänner 8 § 1 mom. andra stycket i Kungl. Maj:ts förevarande förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 3, 8 och 9 §§ i lagen den 25 maj 1894 angående jordfästning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt nämnda stycke i den lydelse, som föreslagits i den utav herr af Ekenstam avgivna, vid samma stycke fogade reservationen.

Herr Bengtsson i Norup, med vilken mer än 22 ledamöter av kammaren instämde, begärde nu att voteringen måtte ske medelst namnupprop, vilket, sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, omedelbart verkställdes. Vid voteringen avgåvos 131 ja och 66 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt förevarande stycke enligt Kungl. Maj:ts förslag.

Över omröstningen fördes anteckningar å voteringslista, som här nedan intages:

	Ja	Nej	Avstår	
Herr Förste Vice Talmannen			1	Om ändring i lagen angående jordfästning. (Forts.)
» Andre Vice Talmannen		1		
<i>Stockholms stad.</i>				
Herr Lindman		1		
» Löfgren i Stockholm	1			
» Hagman	1			
» Eriksson i Stockholm	1			
» Hansson i Stockholm	1			
» Nylander			1	
» Johanson i Stockholm	1			
» Holmström i Stockholm	1			
Fru Östlund	1			
Fröken Wellin		1		
Herr Forssell		1		
» Carlsson i Stockholm	1			
» Holmdahl		1		
» Järte		1		
<i>Stockholms län.</i>				
Herr Sjöblom	1			
» Karlsson i Nynäshamn	1			
» Söderberg	1			
» Karlsson i Vätö				
» Andersson i Igelboda	1			
» Bernström		1		
» Christenson i Södertälje		1		
» Laurin	1			
» Mosesson	1			
» Ahl	1			
<i>Uppsala län.</i>				
Herr Borg	1			
» Sjölander	1			
» Olsson i Golvvasta		1		
» Björnberg	1			
» Andrén				
<i>Södermanlands län.</i>				
Herr Johansson i Uppmälby	1			
» Olsson i Ramsta	1			
» Schill	1			
» Laurén			1	
» Andersson i Katrineholm	1			
» Jonsson	1			
» Lundkvist				
<i>Östergötlands län.</i>				
Herr af Ekenstam		1		
» Pettersson i Bjälbo		1		

Om ändring i
lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)

	Ja	Nej	Avstår
Herr Sjögren			
» Johansson i Kullersta	1		
» Westman		1	
» Karlsson i Vadstena	1		
» Olsson i Labbemåla	1		
» Björkman		1	
» Ericson i Boxholm	1		
» Ward	1		
» Holmberg	1		
» Anderson i Linköping		1	
<i>Jönköpings län.</i>			
Herr Johanson i Huskvarna	1		
» Hamrin	1		
» Carlström	1		
» Fast	1		
» Petersson i Broaryd	1		
» Svensson i Högsjöhult	1		
» Lilliecreutz		1	
» Andersson i Löbbo	1		
» Göranson			
<i>Kronobergs län.</i>			
Herr Magnusson i Tumhult		1	
» Olsson i Blädinge		1	
» Svensson i Betingetorp		1	
» Leo	1		
» Blomquist	1		
» Svensson i Grönvik		1	
<i>Kalmar län.</i>			
Herr Magnusson i Kalmar			
» Norman			
» Olsson i Kalmar		1	
» Werner	1		
» Gustafson i Vimmerby	1		
» Johansson i Krogstorp		1	
» Wagnsson	1		
» Olsson i Högby		1	
» Heiding		1	
<i>Gotlands län.</i>			
Herr Gardell i Gans		1	
» Svedman			
» Gardell i Stenstu		1	
<i>Blekinge län.</i>			
Herr Jönsson i Boa		1	
» Törnkvist i Karlskrona			
» Kloo	1		

		Ja	Nej	Avstår	Om ändring i lagen angående jordfästning. (Forts.)
Herr	Jeppsson	1			
»	Holmgren		1		
»	Adler	1			
<i>Kristianstads län.</i>					
Herr	Bengtsson i Norup	1			
»	Borggren	1			
»	Persson i Fritorp		1		
»	Björklund	1			
»	Björk	1			
»	Isacsson	1			
»	Hammarlund		1		
<i>Malmö m. fl. städer.</i>					
Herr	Rydén	1			
»	Winkler		1		
»	Lovén	1			
»	Jensen	1			
»	Engberg	1			
»	Lindskog		1		
»	Beskow				
»	Bergström i Hälsingborg				
<i>Malmöhus län.</i>					
Herr	Thorsson				
»	Jönsson i Revinge	1			
»	Nilsson i Tånga	1			
»	Olsson i Kullenbergstorp		1		
»	Sköld	1			
»	Andersson i Höör	1			
»	Törnkvist i Bjuv	1			
»	Paulsen	1			
»	Fjellman		1		
»	Månsson i Erlandsro		1		
»	Nilsson i Hörby		1		
<i>Hallands län.</i>					
Herr	Henrikson		1		
»	Lindqvist i Halmstad	1			
»	Johansson i Brånalt				
»	Uddenberg i Varberg		1		
»	Andersson i Falkenberg	1			
»	Larson i Tönnersa		1		
<i>Göteborgs stad.</i>					
Herr	Röing	1			
»	Kristensson i Göteborg	1			
»	Lithander		1		
»	Sjöström	1			
»	Pehrsson i Göteborg		1		

Om ändring i
lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)

	Ja	Nej	Avstår
Herr Hedvall	1		
» Höglund	1		
Fru Thüning	1		
Herr Almquist		1	
<i>Göteborgs och Bohus län.</i>			
Herr Andersson i Grimbo		1	
» Olsson i Broberg		1	
» Olsson i Berg		1	
» Osberg		1	
» Carlson i Mölndal		1	
» Wallerius		1	
» Brännberg	1		
» Mårtenson	1		
<i>Älvsborgs län.</i>			
Herr Hallén	1		
» Danielsson	1		
» Gustafson i Kasenberg		1	
» Lindgren		1	
» Hansson i Trollhättan	1		
» Olsson i Mellerud		1	
» Alströmer		1	
» Ryberg		1	1
» Gustafsson i Älvsered		1	
» Johansson i Väby		1	
» Petersson i Lerbäcksbyn		1	
» Weijne	1		
<i>Skaraborgs län.</i>			
Herr Bengtsson i Kullen		1	
» Magnusson i Skövde		1	
» Bäcklund	1		
» Johanson i Hallagården		1	
» Vahlstedt	1		
» Lundén	1		
» Anderson i Storegården		1	
» Bodén	1		
» Hedin		1	
<i>Värmlands län.</i>			
Herr Jansson i Edsbäcken	1		
» Carlsson-Frosterud	1		
» Andersson i Prästbol	1		
» Ros		1	
» Norling	1		
» Norsell	1		
» Spångberg	1		
» Björling	1		

		Ja	Nej	Avstår	Om ändring i lagen angående jordfästning. (Forts.)
Herr Eriksson i Västbro			1		
» Morfeldt		1			
<i>Örebro län.</i>					
Herr Uddenberg i Karlskoga		1			
» Anderson i Råstock		1			
» Nilsson i Örebro		1			
» Ödström		1			
» Ljunggren		1			
» Öhman		1			
» Lundgren		1			
» Persson i Falla		1			
» Mogård		1			
<i>Västmanlands län.</i>					
Herr Larsson i Västerås		1			
» Lorichs			1		
» Pettersson i Köping		1			
» Eklund		1			
» Olovson i Västerås		1			
» Olsson i Broddbo		1			
<i>Kopparbergs län.</i>					
Herr Eriksson i Grängesberg		1			
» Jansson i Falun		1			
» Aarnseth		1			
» Hansson i Bäck		1			
» Ernfors			1		
» Andersson i Rasjön					
» Pettersson i Hällbacken		1			
» Andersson i Ovanmyra		1			
» Englund		1			
» Sundström		1			
<i>Gävleborgs län.</i>					
Herr Månsson i Hagaström		1			
» Sävström		1			
» Lindley		1			
» Olsson i Hov		1			
» Johansson i Kälkebo					
» Granath		1			
» Johansson i Edsbyn		1			
» Olsson i Gävle		1			
» Holmström i Gävle				1	
» Herou		1			
» Högström		1			
<i>Västernorrlands län.</i>					
Herr Öberg			1		
» Johansson i Sollefteå					

Omändring i
lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)

	Ja	Nej	Avstår
Herr Vennerström	1		
» Svensson i Skönsberg	1		
» Bergström i Bäckland	1		
» Lagerkwist	1		
» Strindlund		1	
» Västberg	1		
» Molander	1		
» Rudén		1	
<i>Jämtlands län.</i>			
Herr Olofsson i Digernäs	1		
» Hedlund i Östersund	1		
» Hedlund i Häste			1
» Persson i Trången		1	
» Olsson i Rödningsberg	1		
<i>Västerbottens län.</i>			
Herr Wiklund		1	
» Bäckström	1		
» Wikström	1		
» Brännström		1	
» Lindmark		1	
» Lindberg	1		
» Sandberg	1		
<i>Norrbottnens län.</i>			
Herr Hage	1		
» Nilsson i Antnäs		1	
» Lövgren i Nyborg			
» Dahln	1		
» Samuelsson			
» Hedström			1
» Grapenson		1	
Summa	131	66	7

Härefter blev på herr talmannens därå framställda proposition 1 mom. tredje stycket av kammaren godkänt.

Vidare gav herr talmannen beträffande frågan om införandet i momentet av ett fjärde stycke propositioner dels på bifall till den i sådant avseende av herr Hederstierna avgivna reservationen, dels ock på avslag å berörda reservation; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

Slutligen framställde herr talmannen proposition på godkännande av 2 mom., och fattade kammaren beslut i enlighet härmed.

2 §.

Godkändes.

Härpå föredrogs 3 §; och yttrade därvid:

Herr af Ekenstam: Herr talman! Jag tillåter mig yrka bifall till den reservation, som vid denna paragraf blivit avgiven av herr Hederstierna.

*Om ändring i
lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)*

Herr Lindqvist i Halmstad: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren måtte bifalla utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på godkännande av förevarande paragraf enligt Kungl. Maj:ts förslag, dels ock på godkännande av paragrafen med den ändring, som föreslagits i herr Hederstiernas vid paragrafen fogade reservation; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid av herr Pehrsson i Göteborg, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren godkänner 3 § i Kungl. Maj:ts förevarande förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 3, 8 och 9 §§ i lagen den 25 maj 1894 angående jordfästning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt nämnda paragraf med den ändring, som föreslagits i herr Hederstiernas vid paragrafen fogade reservation.

Herr talmannen meddelade, att herr Pehrsson i Göteborg jämte 26 av kammarens ledamöter gjort skriftlig framställning om voteringsverkställande medelst namnupprop, vadan sådant upprop, efter det kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, nu omedelbart företogs. Därvid avgåvos 127 ja och 63 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt paragrafen enligt Kungl. Maj:ts förslag.

Över omröstningen fördes anteckningar å voteringslista, som här nedan intages.

	Ja	Nej	Avstår
Herr Förste Vice Talmannen			1
» Andre Vice Talmannen		1	
<i>Stockholms stad.</i>			
Herr Lindman		1	
» Löfgren i Stockholm	1		
» Hagman	1		
» Eriksson i Stockholm.	1		
» Hansson i Stockholm			1
» Nylander			1
» Johanson i Stockholm			1
» Holmström i Stockholm	1		
Fru Östlund	1		
Fröken Wellin		1	
Herr Forssell			1
» Carlsson i Stockholm	1		

Om ändring i
lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)

	Ja	Nej	Avstår
Herr Holmdahl		1	
» Järte			1
<i>Stockholms län.</i>			
Herr Sjöblom	1		
» Karlsson i Nynäshamn	1		
» Söderberg	1		
» Karlsson i Vätö			
» Andersson i Igelboda	1		
» Bernström		1	
» Christenson i Södertälje		1	
» Laurin	1		
» Mosesson	1		
» Ahl	1		
<i>Uppsala län.</i>			
Herr Borg	1		
» Sjölander	1		
» Olsson i Golvvasta		1	
» Björnberg	1		
» André			
<i>Södermanlands län.</i>			
Herr Johansson i Uppmälby	1		
» Olsson i Ramsta	1		
» Schill	1		
» Laurén	1		
» Andersson i Katrineholm	1		
» Jonsson	1		
» Lundkvist			
<i>Östergötlands län.</i>			
Herr af Ekenstam		1	
» Pettersson i Bjälbo		1	
» Sjögren			
» Johansson i Kullersta	1		
» Westman		1	
» Karlsson i Vadstena	1		
» Olsson i Labbemåla	1		
» Björkman		1	
» Ericson i Boxholm	1		
» Ward	1		
» Holmberg	1		
» Anderson i Linköping		1	
<i>Jönköpings län.</i>			
Herr Johanson i Huskvarna			1
» Hamrin	1		
» Carlström	1		
» Fast	1		

	Ja	Nej	Avstår	Om ändring i lagen angående jordfästning. (Forts.)
Herr Petersson i Broaryd			1	
» Svensson i Högsjöhult			1	
» Lilliecreutz		1		
» Andersson i Löbbo	1			
» Göranson				
<i>Kronobergs län.</i>				
Herr Magnusson i Tumbult		1		
» Olsson i Blädinge		1		
» Svensson i Betingetorp		1		
» Leo	1			
» Blomquist	1			
» Svensson i Grönvik		1		
<i>Kalmar län.</i>				
Herr Magnusson i Kalmar				
» Norman				
» Olsson i Kalmar		1		
» Werner	1			
» Gustafson i Vimmerby	1			
» Johansson i Krogstorp		1		
» Wagnsson	1			
» Olsson i Högby		1		
» Heiding		1		
<i>Gotlands län.</i>				
Herr Gardell i Gans		1		
» Svedman				
» Gardell i Stenstu		1		
<i>Blekinge län.</i>				
Herr Jönsson i Boa		1		
» Törnkvist i Karlskrona				
» Kloo	1			
» Jeppsson	1			
» Holmgren		1		
» Adler	1			
<i>Kristianstads län.</i>				
Herr Bengtsson i Norup	1			
» Borggren	1			
» Persson i Fritorp		1		
» Björklund	1			
» Björk	1			
» Isacsson	1			
» Hammarlund		1		
<i>Malmö m. fl. städer.</i>				
Herr Rydén	1			
» Winkler		1		

Om ändring i
lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)

	Ja	Nej	Avstår
Herr Lovén	1		
» Jensen	1		
» Engberg	1		
» Lindskog		1	
» Beskow			
» Bergström i Hälsingborg			
<i>Malmöhus län.</i>			
Herr Thorsson			
» Jönsson i Revinge	1		
» Nilsson i Tånga	1		
» Olsson i Kullenbergstorp		1	
» Sköld	1		
» Andersson i Höör	1		
» Törnkvist i Bjuv	1		
» Paulsen	1		
» Fjellman		1	
» Månsson i Erlandsro		1	
» Nilsson i Hörby		1	
<i>Hallands län.</i>			
Herr Henrikson		1	
» Lindqvist i Halmstad	1		
» Johansson i Brånalt			
» Uddenberg i Varberg		1	
» Andersson i Falkenberg	1		
» Larson i Tönnersa		1	
<i>Göteborgs stad.</i>			
Herr Röing	1		
» Kristensson i Göteborg	1		
» Lithander		1	
» Sjöström	1		
» Pehrsson i Göteborg		1	
» Hedvall	1		
» Höglund	1		
Fru Thüring	1		
Herr Almquist		1	
<i>Göteborgs och Bohus län.</i>			
Herr Andersson i Grimbo		1	
» Olsson i Broberg			
» Olsson i Berg		1	
» Osberg			
» Carlsson i Mölndal			
» Wallerius		1	
» Brännberg	1		
» Mårtensson	1		

		Ja	Nej	Avstår
<i>Älvsborgs län.</i>				
Herr	Hallén	1		
»	Danielsson	1		
»	Gustafson i Kasenberg		1	
»	Lindgren			
»	Hansson i Trollhättan	1		
»	Olsson i Mellerud			
»	Alströmer		1	
»	Ryberg			1
»	Gustafsson i Älvsered		1	
»	Johansson i Väby		1	
»	Petersson i Lerbäcksbyn		1	
»	Weijne	1		
<i>Skaraborgs län.</i>				
Herr	Bengtsson i Kullen		1	
»	Magnusson i Skövde		1	
»	Bäcklund	1		
»	Johanson i Hallagården		1	
»	Vahlstedt	1		
»	Lundén	1		
»	Anderson i Storegården		1	
»	Bodén	1		
»	Hedin			1
<i>Värmlands län.</i>				
Herr	Jansson i Edsbäcken	1		
»	Carlsson-Frosterud	1		
»	Andersson i Prästbol	1		
»	Ros			
»	Norling	1		
»	Norsell	1		
»	Spångberg	1		
»	Björling	1		
»	Eriksson i Västbro		1	
»	Morfeldt	1		
<i>Örebro län.</i>				
Herr	Uddenberg i Karlskoga	1		
»	Anderson i Råstock	1		
»	Nilsson i Örebro	1		
»	Ödström	1		
»	Ljunggren	1		
»	Öhman	1		
»	Lundgren	1		
»	Persson i Falla		1	
»	Mogård	1		

Om ändring i
lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)

Om ändring i
lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)

	Ja	Nej	Avstår
<i>Västmanlands län.</i>			
Herr Larsson i Västerås	1		
» Lorichs		1	
» Pettersson i Köping	1		
» Eklund	1		
» Olovson i Västerås	1		
» Olsson i Broddbo	1		
<i>Kopparbergs län.</i>			
Herr Eriksson i Grängesberg	1		
» Jansson i Falun	1		
» Aarnseth	1		
» Hansson i Bäck	1		
» Ernfors		1	
» Andersson i Rasjön			
» Pettersson i Hällbacken	1		
» Andersson i Ovanmyra	1		
» Englund	1		
» Sundström	1		
<i>Gävleborgs län.</i>			
Herr Månsson i Hageström	1		
S ävström	1		
» Lindley	1		
» Olsson i Hov	1		
» Johansson i Kälkebo			
» Granath	1		
» Johansson i Edsbyn	1		
» Olsson i Gävle	1		
» Holmström i Gävle			1
» Herou	1		
» Högström	1		
<i>Västernorrlands län.</i>			
Herr Öberg		1	
» Johansson i Sollefteå			
» Vennerström	1		
» Svensson i Skönsberg	1		
» Bergström i Bäckland	1		
» Lagerkwist	1		
» Strindlund	1		
» Västberg	1		
» Molander	1		
» Rudén		1	
<i>Jämtlands län.</i>			
Herr Olofsson i Digernäs	1		
» Hedlund i Östersund	1		
» Hedlund i Häste			1

	Ja	Nej	Avstår
Herr Persson i Trången		1	
» Olsson i Rödningsberg	1		
<i>Västerbottens län.</i>			
Herr Wiklund		1	
» Bäckström	1		
» Wikström	1		
» Brännström		1	
» Lindmark		1	
» Lindberg	1		
» Sandberg	1		
<i>Norbottens län.</i>			
Herr Hage	1		
» Nilsson i Antnäs		1	
» Lövgren i Nyborg			
» Dahlén	1		
» Samuelsson			
» Hedström			1
» Grapenson		1	
Summa	127	63	12

Om ändring i
lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)

9 §; slutstadgandet; ingressen; rubriken.

Godkändes.

Utskottets hemställan förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslaget.

§ 6.

Herr statsrådet Möller avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 82, angående utförande av vissa nybyggnads- och förbättringsarbeten beträffande ekonomibyggnader vid statens vårdanstalt å Vennigarn för alkoholister;

nr 83, angående tilläggspension åt f. d. förste förmannen S. Persson Lindgren m. m.;

nr 84, angående utvidgad pensionering av sjuksköterskor;

nr 85, angående pensionsrätt för vissa befattningshavare vid statens uppfostringsanstalter för sinnesslöa; och

nr 81, angående pension å allmänna indragningsstaten åt pressombudet i Berlin G. Blomquist ävensom åt efterlevande till vissa inom utrikesförvaltningen förut anställda personer.

Nämnda propositioner bordlades.

§ 7.

Herr Månsson i Erlandsro avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 61, med förslag till lag om ändrad lydelse av 19 kap. 17 och 22 §§ strafflagen.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 282, bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.32 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 7 mars e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

*Ang.
begränsning
av gift kvinnas
rätt att
innehava
statstjänst
och allmänt
uppdrag.*

Till behandling upptogs första lagutskottets utlåtande, nr 9, i anledning av väckt motion angående begränsning av gift kvinnas rätt att innehava statstjänst och allmänt uppdrag.

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 229, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Lindberg* föreslagit, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och i vad mån en begränsning av gift kvinnas rätt att innehava statstjänst och allmänt uppdrag skulle, för tillgodoseende av mäns och ogifta kvinnors berättigade anspråk på arbetsutkomst, kunna äga rum samt om framläggande för riksdagen av de förslag, som av utredningen kunde föranledas.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Lindberg: Herr talman, mina damer och herrar! Ehuru första kammaren redan har bifallit första lagutskottets avslagsyrkande på min motion, kan jag icke underlåta att säga några ord.

När jag väckte min motion angående begränsning av gift kvinnas rätt att innehava statstjänst och allmänt uppdrag, hyste jag icke någon förhoppning om att riksdagen så snart efter behörighetslagens antagande skulle vara beredd att gå in för en ny linje i den av mig berörda frågan. På särskild framställning av personer, som avskedats från extra ordinarie statstjänst, och med hänsyn till att en mycket livlig diskussion pågår ute i landet i denna fråga, ansåg jag dock att det icke vore ur vägen att frågan på ett eller annat sätt bragtes inför riksdagen. Det är nämligen min bestämda mening, att det icke kommer att dröja så särdeles länge, innan riksdagen skall anse sig tvungen att taga upp detta spörsmål till allvarlig behandling och åtminstone bifalla ett utredningskrav. Min motion har främst åsyftat att i riksdagen aktualisera frågan genom att bringa upp den till debatt.

Att första lagutskottet avstyrkt min motion bereder mig ingen överraskning. Däremot får jag säga, att utskottets enhällighet i någon mån uppväckt min för-

våning. Det bör dock icke vara utskottets alla ledamöter obekant, att det ute i landet reser sig en mycket bestämd och energisk opinion gentemot det nuvarande systemet med gift kvinnas rätt till statstjänst utan någon som helst begränsning. Att i en tid, då stora skaror till statstjänst fullt kvalificerade och i många fall härtill särskilt utbildade personer gå arbetslösa, upprätthålla en ordning, varigenom två statstjänster i många fall äro förenade på samma familj genom man och hustru, kan icke vara en rimlig och förnuftig ordning. Ty denna ordning betyder, att man tar brödet ur munnen på tusentals människor för att giva åt andra dubbelt så mycket, som de kunna anses behöva.

För sitt avslagsyrkande har första lagutskottet åberopat vad de så kallade behörighetssakkunniga hade att anföra i sitt betänkande år 1920. Jag är tacksam för att utskottet i sitt betänkande sammanfattningsvis meddelat de synpunkter, som de sakkunniga hade att anföra i denna fråga. I detta sammanhang och innan jag ingår på vad behörighetssakkunniga yttrat, vill jag påpeka, att de sakkunniga tagit mycket lätt på frågan, i vad mån rätten för gift kvinna att innehava statstjänst kunde ofördelaktigt och menligt inverka på männens och de ogifta kvinnornas möjlighet att skaffa sig utkomst. Behörighetssakkunniga säga visserligen på ett ställe i sitt yttrande, att den nu av mig i min motion framförda synpunkten på de gifta kvinnornas rätt till statstjänst hör till de underkända synpunkterna. Men behörighetssakkunniga hava märkvärdigt nog lämnat oss i fullständig ovisshet om, på vilken grund man underkänner denna synpunkt. Det är icke för mycket sagt, att behörighetssakkunnigas argumentation är bedrövligt svag, och man kan endast nu efter lagens antagande beklaga, att regering och riksdag fallit offer för denna argumenteringskonst.

Jag skall nu be att med några ord få beröra vad behörighetssakkunniga yttrat i sitt betänkande. De säga exempelvis, att ett införande av undantagsbestämmelser för de gifta kvinnorna skulle vara en direkt premiering av det ogiftaståndet. De ha således uppenbarligen förbiset, att det finnes gifta män och försörjningspliktiga ogifta kvinnor, som bliva lidande på det nuvarande tillståndet. I själva verket är det så, att behörighetslagens likställande av gift kvinna med man och ogift kvinna uppenbarligen innebär en premiering av en viss grupp gifta till förfång inte bara för de ogifta utan även för många gifta män, som äga försörjningsplikt mot sina anhöriga. För övrigt kunna de allra flesta gifta kvinnor, som innehava statstjänst, utan något som helst ohägn för samhället men till mera gagn både för samhället och dem själva än till skada, undvara sin statstjänst, ty deras män åtnjuta i allmänhet sådan inkomst, att familjen kan erhålla en mycket god bärning. Jag känner fall, då män med en inkomst på ända upp till 30,000 kronor om året anse det vara rimligt och riktigt, att deras hustrur upprätthålla statstjänster. Ett sådant förhållande kan icke ur någon förnuftig synpunkt försvaras.

Behörighetssakkunniga framhålla även, att undantagsbestämmelser för de gifta kvinnorna möjligen skulle påverka äktenskapsfrekvensen och nativiteten. Även här ha de sakkunniga sett mycket ensidigt på saken. Förutsättningen för äktenskaps ingående är väl ännu så länge, åtminstone i regel, att mannen har tillräcklig inkomst för att kunna försörja en familj. Ännu hör det nämligen till undantagen, att en familj bildas under den förutsättningen, att hustrun skall fylla försörjningsplikten. Det är klart att det i mycket hög grad måste menligt inverka på äktenskapsfrekvensen, om de ogifta männen undanträngas från möjligheten att erhålla sin utkomst genom att de gifta kvinnorna få innehava statstjänster. Vad nativiteten beträffar torde den i ingen mån påverkas av eventuella undantagsbestämmelser för de gifta kvinnorna. Det är en allmänt gjord iakttagelse, att nativiteten bland de gifta kvinnorna i statstjänst icke är så synnerligen högt upptriven. Det har berättats för mig och lämnats

Ang.
begränsning
av gift kvinnas
rätt att
innehava
statstjänst
och allmänt
uppdrag.
(Forts.)

*Ang.
begränsning
av gift kvinnas
rätt att
innehåva
statstjänst
och allmänt
uppdrag.
(Forts.)*

mig en uppgift, att det i ett statens verk i Stockholm finnes anställda något över 20 gifta kvinnor. Dessa över 20 gifta kvinnor hava sammanlagt ett, säger och skriver ett, barn. I detta sammanhang kan väl också böra påpekas, att riksdagen för ett par dagar sedan, vid sitt beslut om lika lön för män och kvinnor, ju har visat, att man inte lägger så särdeles stor vikt vid nativitet. Jag syftar på det stadgandet, att gift kvinna under ledighet på grund av havandeskap och barnsbörd icke får tillgodoräkna sig sjukersättning. För övrigt lär det väl knappast vara något samhällsintresse, att nativiteten numera hålles uppe. Det torde tvärtom vara att önska, att den i någon mån avtar.

När de behörighetssakkunniga slutligen säga, att de gifta kvinnorna icke utan tvingande skäl söka självständig förvärvsverksamhet, gäller detta i allmänhet icke kvinnor i statstjänst. Man kan ju från senare år förmärka en tendens, som pekar på, att det blir allt sällsyntare, att kvinnor efter äktenskaps ingående lämna innehavd statstjänst och efter behörighetslagens antagande torde det väl komma att höra till undantagen, att en gift kvinna lämnar statstjänsten.

Jag har med vad jag nu sagt, avsett att påpeka på hur svag grund den nyss antagna lagstiftningen vilar i vad den berör det av mig framförda problemet.

I min motion har jag närmare utvecklat de skäl, som jag anser särskilt tala för nödvändigheten av den av mig förordade jämkningen i behörighetslagen. Som vi alla veta råder i vårt land en högst betydande arbetslöshet, en arbetslöshet, som icke bara trycker kroppsarbetarna utan även andra befolkningsgrupper, som äro hänvisade till lönarbete. Vi ha ett mycket betydande s. k. studentproletariat. Vi ha överskott på lärarekrafter. Vi hava stora skaror av arbetslösa personer med teknisk utbildning. Vi ha arbetslösa personer, som till och med hava kostat på sig universitetsutbildning. Vi ha stora grupper av personer, som genomgått aspirantkurser för erhållande av statstjänst, och vi ha först och främst alla dem, som avskedades ur statens tjänst under kristiden, och varav många ännu icke lyckats erhålla någon anställning. Utskottet kallar denna arbetslöshet för en kristidsföreteelse. Jag undrar, om det inte i stället är så, att de nu rådande förhållandena åtminstone för överskådlig tid framåt kunna betraktas såsom normala. Det är otänkbart, att de stora skaror arbetslösa, som vi ha, skola kunna beredas utkomst inom vårt näringsliv, och jag föreställer mig, att utskottet inte har hyst den bedrägliga illusionen, att statsverket skulle komma att utvidga sitt personalbehov i sådan utomordentlig utsträckning, att tillgången på platser kommer att motsvara efterfrågan. Att såsom utskottet karakterisera påtalade förhållande som en kristidsföreteelse måste därför betraktas såsom en påtaglig orimlighet.

Jag har i min motion medgivit, att jag syftar till utomordentliga åtgärder i vad jag kallat en utomordentlig situation; och utskottet har nu skyndat sig att taga fasta på detta uttryck och söka betäckning bakom detsamma för sitt avslagsyrkande. Utskottet menar således, att det inte rimligtvis kan begäras, att utskottet skall vara med på dessa utomordentliga åtgärder. Jag anser mig då böra framhålla, att jag inte ett ögonblick haft den illusionen, att första lagutskottet eller riksdagen skulle vilja vara med om några utomordentliga åtgärder. Jag har icke begärt, att utskottet ens skulle underskriva alla de synpunkter, som jag framhållit i motionens motivering. Det enda, jag begär, är en utredning, huruvida och i vad mån en begränsning av gift kvinnas rätt att innehåva statstjänst och allmänt uppdrag må kunna äga rum. Det är ju icke något utomordentligt eller radikalt detta krav på en fullständigt förutsättningslös utredning. Ett bifall till min motion innebär icke, att riksdagen ändrar sin nyss intagna ståndpunkt i behörighetsfrågan. Det innebär endast, att riksdagen anser, att de av mig särskilt berörda spörsmålen äro av den art, att behov föreligger av en förnyad utredning.

Jag tycker nu, att andra kammaren bör kunna vara med på detta. Det är

här icke fråga om en enda persons reformiver, utan motionen är, det vågar jag bestämt försäkra, ett uttryck för en opinion, som ute i landet tilltar i styrka och med en anslutning, som bryter alla partiband. Det är i korthet uttryckt en fråga om att samhället på ett förnuftigt sätt bör ordna med sin arbetstillgång, en fråga om att samhället bör bidraga till att rättvisare förhållanden skapas, när det gäller dem, som ha rätt att innehava statstjänst.

Med stöd av vad jag här i korthet anfört, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

*Ang.
begränsning
av gift kvinnas
rätt att
innehava
statstjänst
och allmänt
uppdrag.
(Forts.)*

Med herr Lindberg förenade sig herr *Bäcklund*.

Herr af Ekenstam: Herr talman! Om jag nu å utskottets vägnar går att försvara dess ståndpunkt, måste jag genast från början säga, att det åtminstone från min sida icke var utan sympati, som jag såg den föreliggande motionen. Men man torde kunna ha anledning att säga, att motionen är litet för tidigt väckt, och den uppfattningen, tycker jag, att man kan ha anledning att få stöd för, då man hänvisar till, att motionären själv säger, att den åsikt, som han företräder, vinner i styrka för varje dag. Det blir således utan tvivel förr eller senare så, att vi nog komma att få anledning att verkligen taga ståndpunkt till denna fråga. Men att göra det nu, får väl anses vara nästan för tidigt. Det är dock icke mer än två år, sedan riksdagen fattade sitt beslut i behörighetsfrågan, och den lag, som då antogs, har ju ännu icke trätt i tillämpning. Under sådana förhållanden vore det väl bra underligt, om vi redan nu skulle skrida till ändring i densamma. Vad skulle man då säga om riksdagen? Skulle man inte kunna säga, att riksdagen, vid det tillfället, då lagen egentligen var före, och då de särskilda problemen skulle prövas och lösas, gått något för lätthänt tillväga, och beslutat om någonting, som den inte alls borde ha varit med om. Jag tror inte, att det förhåller sig så, utan riksdagen har nog ganska oförbehållsamt tänkt sig, att behörighetslagen, då den antogs, jämväl skulle avse de gifta kvinnorna, men som sagt, det kan ju hända, att utvecklingen blir sådan, som herr Lindberg säger. För min del håller jag det icke alls för osannolikt, att jag en annan gång kan komma att stå här för att hjälpa herr Lindberg att få igenom någonting i här föreliggande syfte. För närvarande kan jag emellertid absolut icke vara med om att gå motionären till mötes. Jag måste säga, att frågan är för tidigt väckt. Riksdagen bör icke nu gå in för ett avgörande i denna sak.

Under sådana förhållanden, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru Östlund: Herr talman! Jag vill inte låta tillfället gå förbi utan att få säga ett par ord med anledning av herr Lindbergs motion.

Herr Lindberg säger själv i motionen, att det kanske ser litet underligt ut, att samma år, som äntligen behörighetslagen träder i kraft och lönefrågan ordnas, denna motion ändå i sista minuten kommer och ställer till litet oreda. Jag har undrat, om herr Lindberg verkligen avsett att vinna så mycket med densamma. Nu förklarade han ju själv, att han inte har så mycket hopp. Jag får säga, att de motiv, som herr Lindberg framför, förefalla mycket fromma. Jag kanske till och med skulle ha lust att säga, att jag nästan anser det som en förmildrande omständighet, att herr Lindberg inte framfört sitt förslag som en egentlig principfråga, utan, som han säger, som »en utomordentlig åtgärd». Men även om herr Lindbergs motion skulle bli bifallen och vi i någon mån skulle kunna tillfredsställa de önskemål, som herr Lindberg framfört, så kunna vi väl ändå inte tänka oss att vi vare sig nu eller framdeles lösa arbetslöshetsproblemet genom att på ett eller annat sätt befria arbetsmarkna-

Ang.
begränsning
av gift kvinnas
rätt att
innehåva
statstjänst
och allmänt
uppdrag.
(Forts.)

den från en del grupper för att andra skola få arbete. Det kan aldrig vara möjligt att det skulle vara lösningen.

Herr Lindberg säger också, att »samtidigt som en betydande arbetslöshet sålunda råder bland dem, som under stora ekonomiska upppoffringar skaffat sig kvalifikationer, vilka göra dem dugliga till stats- eller allmän tjänst», så kunna de inte få något arbete, därför att gifta kvinnor uppehålla dessa tjänster. Jag kan inte förstå, varför man skall se det så, just när det gäller kvinnorna. Det finns ju exempel på, att till och med bland de gifta kvinnorna kunna de finnas, som besitta en viss begåvning och som till och med kanske i fortsättningen ha möjlighet att utveckla sig. Det kan ju finnas även bland dem sådana, som ha gjort stora upppoffringar och som sitta i skulder. Huru skola de bära sig åt, om de bli avstängda från sitt arbete, därför att de gifta sig? De ha då faktiskt ingenting annat att välja än att fortsätta arbetet och avstå från äktenskapet. Det betyder också, att de måste avstå från moderskapet. Och det betyder också att mannen, som inte alltid har några 30,000 kronor om året, som herr Lindberg nämnde, skall betala bådas studieskulder. Även om detta inte så ofta inträffar så kan det dock hända.

Det är väl fråga om, huruvida inte arbetet och uppgifterna inom hemmet och ansvaret för hemmet utvecklar en människa, och huruvida inte även moderskapet utvecklar en kvinna. Jag tycker, att det ofta visat sig, att just äktenskapet och moderskapet ger kvinnan en större vidsynthet, än vad många gånger den ensamma kvinnan besitter.

Om en gift kvinna tar anställning, t. ex. på en fabrik eller i en butik, eller hon arbetar vid en tvättbalja eller sliter ut sig vid en symaskin, då tar världen detta med den allra största ro. Då frågar man inte alls efter hur hon löser sina uppgifter, då blir detta hennes egen sak. Det finns knappast ett arbete så tungt eller så tarvligt eller så dåligt betalt, att inte en kvinna, gift eller ogift, kan få det och också kan få lov att taga det. Det är åtminstone de gifta kvinnornas erfarenhet. Och det händer, att även sådant arbete kan medföra nackdelar, såväl för hemmet som för henne själv och barnen. Men med detta har man, som sagt, ett ganska stort överseende, och det är därför vi opponera oss mot, att så snart det gäller ett arbete, som är ansvarsfullare och som är litet bättre betalt, det alltid blir fråga om att kvinnorna inte skola få behålla rätten till detta arbete, även om de äro fullt kvalificerade. Det är en tankegång, som vi kvinnor inte tycka är fullt logisk.

Jag tror alltså inte, att det räddar några tusental nu arbetslösa från arbetslöshet, om de gifta kvinnorna skulle utträngas från sitt arbete. Men jag anser, att för det fåtal gifta kvinnor — som nu ha samma behörighet till arbete som de ogifta, och som till på köpet genom en bättre lön helt kunna avvärja vådorna av att lämna t. ex. hemmet och barnen i annans vård — vore det minst sagt egendomligt att lägga hinder i vägen. Och skulle dessa kvinnor — jag talar fortfarande om det fåtal, som kanhända verkligen har en uppgift för sig lagd och som vilja offra sin tid för denna uppgift — trots att de ha utbildning och äro lämpliga för detta arbete, avstängas därifrån vid ingående av giftermål, då tycker jag att de få betala ett alltför högt pris för sitt äktenskap.

Nu får mitt inlägg här inte på något sätt upptagas såsom om jag skulle anse det vara önskvärt eller lyckligt, att de gifta kvinnorna äro ute på arbetsmarknaden i konkurrens. Visst inte. Men det är precis samma skäl, som herr Lindberg åberopade för att få bort kvinnorna från arbetsmarknaden, som vi kvinnor åberopa för att kvinnorna skola få vara kvar där. Det är utomordentliga händelser, som ha drivit de gifta kvinnorna ut på arbetsmarknaden, och vi skola väl ändå inte glömma att kvinnorna fått större rätt att utbilda sig, att staten har öppnat alla arbetsområden för dem, och att de ekonomiska förhållandena varit sådana och jag vågar säga äro det fortfarande, åtminstone i de större stä-

derna, att den unge mannen inte alltid har den ekonomiska ställning att han kan gifta sig och bilda ett hem. Utan det blir vanligtvis en överenskommelse mellan de blivande äkta makarna: om vi arbeta båda, då först kunna vi våga gifta oss. Så är det verkliga förhållandet bland mycket stora grupper, och det är på grund av dessa mycket vägande skäl, som kvinnan fortsätter att arbeta, även sedan hon är gift.

Jag skulle slutligen vilja åberopa ytterligare ett skäl, ifall det nu kan betydast någonting. Eftersom man har sagt, att frågan kan komma igen, kan det kanske ha sitt berättigande. Det är att vår nyligen reviderade äktenskapslagstiftning inte alls på något sätt tar avstånd ifrån tanken att kvinnan är ute i förvärvsarbete. Man har till och med räknat med hustruns arbete, som den verklighet det är, och lagen säger uttryckligen ifrån, att både mannen och hustrun äro lika skyldiga att bidra till hemmets uppehälle. Visserligen anses hustruns arbete inom hemmet vara av samma värde som hennes förvärvsarbete, men i lagstiftningen har man gått ut ifrån verkligheten, sådan den är, nämligen att kvinnan har arbete, och att båda äro ansvariga för hemmet. Då skulle det väl se ganska underligt ut, och kanske ännu underligare efter första kammarens behandling av denna fråga, om andra kammaren på något sätt skulle gå ifrån sin tidigare ståndpunkt och här göra en inskränkning för de kvinnor, som genom utbildning äro kvalificerade att inneha tjänst.

Med dessa ord, herr talman, skall jag för min del be att få yrka avslag på herr Lindbergs motion och bifall till utskottets förslag.

I detta yttrande instämde fröken *Wellin*.

Fru Thüring: Herr talman! De åsikter, som kommit till uttryck i motionen, kan jag för min del inte annat än i många fall sympatisera med. Det är alldeles självskrivet, att hemmen och familjerna bli de mest lidande på att kvinnorna dras ut ifrån hemmets område till förvärvsarbete. Det ha de kvinnor, som av omständigheternas makt blivit tvingade att vara familjeförsörjare, fått erfarenhet av. Och jag tror, att de kunna intyga, att barnen och hemmet inte har blivit vad det skulle ha blivit, eller vad det borde ha blivit, om de haft lyckan att få stanna i hemmet och sköta sina uppgifter där.

Men det är klart, att även om man sympatiserar med motionären, kan man dock inte vilja vara med om några lagbestämmelser på detta område. Motionären förutsätter ju inte heller nu en lagbestämmelse, utan han vill endast en utredning i saken. Men en utredning, utan att den i framtiden skulle resultera i ett lagförslag, är ju meningslös, och jag tror för min del, att saken kan ordnas på ett fördelaktigt sätt i alla fall, försåvitt att det finns litet god vilja. Att de kvinnor, som sedan de ha haft anställning någon tid, gifta sig, inte kunna köras bort från sina anställningar, det är nog alldeles klart. Men jag tycker för min del, att man kunde ha rätt att förmoda och hoppas på, att de olika verkscheferna, de som skola anställa kvinnor i verkens tjänst, ha en liten smula urskillning, så att de inte i första hand engagera gifta kvinnor, utan i första hand ogifta kvinnor eller män. Så t. ex. på lärarbanan. Jag kan inte hjälpa, men jag tror att den opinion, som herr Lindberg talade om förefanns ute i landet emot de gifta kvinnorna och deras tjänsteställningar i statsverket, i stor utsträckning riktar sig just mot lärar- och lärarinnekåren. Det förekommer ju ganska ofta, att dessa båda kategorier äro gifta med varandra. Och att det måste väcka en viss animositet ibland en församlings invånare, att dessa människor ha det så ofantligt mycket bättre än många andra familjer, det är inte så mycket att förvåna sig över. Men åt den saken kan nog ingenting göras, förrän det blir en verklig omreglering på området, så att kvinnorna själva känna, att de inte böra upphålla sina tjänster, när de ha gift sig.

*Ang.
begränsning
av gift kvinnas
rätt att
innehåva
statstjänst
och allmänt
uppdrag.
(Forts.)*

*Ang.
begränsning
av gift kvinnas
rätt att
innehåva
statstjänst
och allmänt
uppdrag.
(Forts.)*

Det var bara den förmodan, som jag ville framföra, när jag nu begärde ordet i denna fråga, att verkens chefer, och skolrådsstyrelser, som engagera lärarinnor, ha en smula urskillning, när det gäller anställandet av kvinnor, så att de inte onödigtvis ta gifta i stället för ogifta. Det är det enda, som jag för min del kan vara med om.

Vi sträva ju i våra dagar till att få bort all speciallagstiftning för kvinnorna, och allt som hindrar kvinnor ifrån att på alla områden ta upp tävlan med män och göra sig gällande var de kunna. Det skulle då vara mycket inkonsekvent att nu komma med en ny särslagstiftning, som förbjöde vissa kategorier av kvinnor att ta emot eller inneha det ena eller andra arbetet.

Fastän man, som sagt, kan sympatisera med de åsikter, som kommit till synes i herr Lindbergs motion — man gör det, därför att det finns så många ogifta kvinnor, som få vara utan arbete — kan man dock inte vara med om att det göres några särskilda bestämmelser.

Det är av den anledningen, herr talman, som jag förenar mig i anhållan om bifall till utskottets förslag.

Herr **Jonsson**: Herr talman! Jag förstår mycket väl, att jag betänkligt frestar fålamodet hos kammarens ledamöter genom att begära ordet i en fråga, vars öde redan är beseglat inte bara genom det enhälliga utskottsutlåtandet utan också därigenom, att frågan är fallen genom medkammarens beslut. Men saken är viktigare, än vad man skulle kunna tro på grund av den behandling, som första lagutskottet bevärdigat saken.

Det lär inte kunna förnekas, att motionären berört en fråga av mycket stor social betydelse, och att han faktiskt satt fingret på ett problem, som många av oss förvisso hava mött i livet. Jag hade visserligen inte alls väntat, att första lagutskottet skulle ha kunnat biträda motionärens yrkande, ty jag förstår mycket väl, att behörighetslagen ligger i vägen och hindrar utskottet från att gå på någon annan linje än den, som utskottet har valt. Men jag får lov att säga, att jag nog hade väntat, att åtminstone en del av utskottets ledamöter skulle ha kunna pretera en motivering, som lagt i dagen något större förståelse för motionens synpunkter, än vad som nu blivit fallet. Jag hade väntat, att den tanke, som ligger bakom motionen, skulle ha vunnit en smula mera stöd, så att man liksom hade fått hjälp i den opinion, som kräver, att gift kvinna i allmän tjänst helst bör träda tillbaka till förmån för ogift kvinna eller för familjeförsörjare, när sådant låter sig göra.

Jag är förfärligt gammalmodig. Det kan jag ju gärna erkänna. Jag hyser nämligen den mycket antikverade åsikten, att när en kvinna gifter sig, så bör hon helst försöka att förlägga den väsentligaste delen av sin verksamhet inom hemmets väggar. Det är ingen modern och tidsenlig uppfattning, det medger jag, men jag kan inte hjälpa, att jag i alla fall hyser den.

Innan jag slutar, skall jag be att få göra en liten anmärkning beträffande ett yttrande av fru Thüning. Fru Thüning menade, att man nog på visst sätt skulle kunna i praktiken gå motionären till mötes, och menade därvid, tyckte jag mig höra, att skolråd och skolstyrelser i det fallet skulle kunna göra en hel del genom att underlåta att anställa gifta lärarinnor i skolans tjänst. Ja, det är just på grund av min erfarenhet från skolans område, som jag här vågat besvara kammaren, och jag vill då tala om för fru Thüning, att det förhåller sig på det sättet, att lärarinnorna äro ogifta, när vi anställa dem, men att de sedan i mycket stor utsträckning gifta sig inom kåren, och så hava vi dem där. Man kan nu hoppas — det vill åtminstone jag göra så länge som möjligt — att utan någon lagstiftning den meningen alltmer och mer skall tränga igenom och i praktiken göra sig gällande, att gift kvinna icke bör gå i vägen för andra vid konkurrens om arbetstillfällena, utan att hon bör ålägga sig själv den

disciplinen, att om möjligt träda åt sidan till förmån för sådana, som bättre behöva arbetstillfällen. Kan man inte hoppas på att detta frivilliga tillbakaträdande kommer att äga rum, utan blir det i fortsättningen, som det nu är, ja, då fruktar jag verkligen, att det krav, som nu av herr Lindberg rests, oemotståndligt kommer tillbaka.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Häruti instämde herrar *Olsson* i Gävle, *Andersson* i Katrineholm, *Holmberg* och *Brännberg*.

Herr **Lindberg**: Herr talman! Bara ett par ord. Herr af Ekenstam ansåg den fråga, jag berört i motionen, vara för tidigt väckt, därför att behörighetslagen antogs för endast två år sedan och ännu ej trätt i kraft. Jag ber då att få påpeka, att ju längre denna behörighetslag får verka, desto svårare blir det att komma till rätta med det av mig påpekade missförhållandet. Jag menar därför, att ju förr riksdagen går in på en prövning av denna fråga desto bättre.

Gentemot vad fru Östlund hade att anföra vill jag säga, att jag har ju icke avsett ett generellt förbud för gift kvinna att inneha statstjänst. Jag har visserligen icke särskilt påpekat detta i motionen, därför att jag begär en fullständigt förutsättningslös utredning. Men min mening är, att vi skulle återgå till det gamla systemet med prövning i varje särskilt fall, huruvida gift kvinna skall få kvarstå i statstjänst eller icke.

Jag har endast velat framhålla detta.

Herr **Hagman**: Herr talman, mina damer och herrar! Jag vill vitsorda för min del, att det är en mycket egendomlig och mindre fördelaktig anordning, att vid en tidpunkt, då arbetsmarknaden befinner sig i ett kristillstånd, som för närvarande är fallet, man på en hel mängd av områden kan uppvisa fall, där såväl mannen som hustrun har arbete och inkomst, under det att många andra, såväl män som ogifta kvinnor, gå utan sådant. Det vore ett önskemål att kunna genomföra en sådan ordning i allmänhet även utanför statstjänsterna, att inkomstmöjligheterna fördelades på sådant sätt, att de bleve så jämna som möjligt. Jag har alltså mitt hjärta fullkomligt med motionären i detta hänseende, ehuru väl jag är villig medgiva, att det måste te sig ganska egendomligt, att samma år, som man infört likställigheten på detta område mellan man och kvinna, framkomma med förslag, som ju ytterst syftar till att här införa vissa förbudsbestämmelser.

Då jag emellertid icke desto mindre vid en eventuell votering icke kommer att biträda motionärens framställning, är det därför, att mitt förstånd säger mig, att vi äro icke mäktiga att åstadkomma den anordning, som vore önskvärd. Man behöver ju bara tänka sig det förhållandet, som här nyss anfördes av den föregående ärade talaren, att man anställer en ogift kvinna, men att vederbörande efter någon tid gifter sig. Det skulle naturligtvis medföra komplikationer, därest endera parten då skulle åläggas att sluta sin arbetsanställning. Men vidare är det ju så, att det är inte bara i statstjänst detta förekommer, att båda kontrahenterna stå i löntagarställning. Det förekommer ju på snart sagt alla arbetsområden. Även om motionären här begränsat sig till statsljänst, är det klart, att i den mån man här kunde genomföra en förändring, så skulle så småningom uppkomma strävanden på att försöka genomföra samma anordning även på andra områden. Vederbörande kunna ju emellertid genom en mycket enkel anordning neutralisera en sådan bestämmelse. Detta sker helt enkelt genom att icke ingå giftermål. Då vet jag inte, hur man skulle förfara. En utväg vore ju att på något fiskaliskt sätt utrona, huruvida

*Ang.
begränsning
av gift kvinnas
rätt att
inneha
statstjänst
och allmänt
uppdrag.
(Forts.)*

Ang.
begränsning
av gift kvinnas
rätt att
innehava
statstjänst
och allmänt
uppdrag.
(Forts.)

två kontrahenter sammanbodde och samtidigt arbetade, och då skulle samma åtgärder företagas mot en av dessa, som om de vore gifta. Men det är ju ganska lätt att förstå, att redan detta problem komme att medföra betydande svårigheter. Vore sammanboendet en orsak till att åtgärder skulle vidtagas, är jag rädd för, att det ekonomiska intresset, som naturligtvis på dessa områden såväl som på andra gör sig mycket starkt gällande, skulle medföra i många fall, att man komme att undvika sammanboendet men delade ändå på annat sätt den gemensamma inkomsten. Jag tror, att man skulle tillgripa system, som vore mindre trevliga.

När jag tidigare tillät mig framhålla, att mitt hjärta var med motionären, så innebar detta, att jag ingenting har emot utan vill kraftigt bidraga därtill, att en opinion kan bildas, som tar sikte på, att man bör försöka på frivillighetens väg komma dithän, att man fördelar arbetstillfällena på ett jämnare sätt. Däremot tror jag inte, att man kan genom lagbestämmelser åstadkomma någon önskad effekt på detta område.

Jag har velat framhålla dessa synpunkter, emedan, som jag förut tillät mig framhålla, jag anser mig böra vid en eventuell votering här biträda utskottets hemställan. Jag är inte blind för att vi kunna komma fram till situationer, då förhållandena, rent ekonomiskt sett, i samhället bli sådana, att vissa åtgärder måste tillgripas på detta område. Men då är jag rädd för, att vi behöva använda mycket mer radikala och genomgripande åtgärder. Jag tror inte, att det problem, som motionären här velat främja, löses på något tillfredsställande sätt genom en utredning, som, såvitt jag förstår, icke kan åstadkomma något tillfredsställande resultat.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Då herr Hagman nu sagt ungefär vad jag hade på hjärtat, skall jag inskränka mig till att säga blott några få ord. Jag skall ändå tillåta mig att säga, fastän kanske med andra ord, vad han ville ge uttryck åt.

Herr Lindberg har här kommit fram med tankar, som röra sig inom ganska vida lager bland vårt folk, om olämpligheten av det system herr Lindberg har kritiserat. När man emellertid skall försöka omsätta herr Lindbergs förslag i verkligheten, är det ju på det sättet, att man inte kommer åt de nuvarande kvinnliga innehavarna av statstjänst. Att nu bifalla motionen skulle således enbart ur den synpunkten bli blott ett skådebröd, såvitt jag kan förstå.

Dessutom måste det ju te sig ganska underligt, om riksdagen ungefär en vecka efter det den för sin del sagt sista ordet i fråga om behörighetslagens trädande i kraft, skulle skriva till Kungl. Maj:t och be Kungl. Maj:t fundera på, om det var riktigt, som vi gjorde vid det tillfället.

Då jag har den uppfattningen, att det är så gott som ogörligt att på lagstiftningens väg här åstadkomma något, nödgas jag, herr talman, förena mig med utskottet och yrkar därför bifall till dess hemställan.

Herr **Hage**: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Hagmans anförande. Han gjorde gällande, att om här blir en lagstiftning av det slag herr Lindberg föreslagit, det skulle leda till förhållanden, som herr Hagman icke fann önskvärda. Det skulle leda till sammanlevnad utan äkten-skap.

Men, herr Hagman, det har ju funnits tider, då just dessa principer, som herr Lindberg vill ha in, varit tillämplade, dels i staten och dels i en del kommuner, och, såvitt jag vet, har det inte lett i någon utsträckning till sådant sammanlevande utan äktenskap. Jag tror alltså, att vi i det avseendet ha erfarenhet att åberopa oss på.

Jag vill för min del säga, att jag har många gånger under den sista tiden tänkt på detta problem. Jag skall gärna erkänna, att problemet har många hakar, många svårigheter. Man måste bland annat se till, om det blir en sådan lagstiftning, som herr Lindberg föreslagit, att den hustru, som eventuellt slutar en anställning, får gå tillbaka till densamma, om hon blir änka och mister familjeförsörjaren. Från den utgångspunkten kunde man ju tänka sig en något annan linje för reformens genomförande. Jag vill kasta fram den för den blivande diskussionen. Man kunde ju tänka sig den linje, som tillämpats i stor utsträckning i statens tjänst under dessa tider av arbetslöshet, nämligen permitteringsvägen. D. v. s. man avskedar icke vederbörande men man medverkar — under en tid, då det är en oerhörd arbetslöshet bl. a. för en massa fatiga flickor, som gå i hemmen och tynga föräldrarna — till att det åstadkomes vissa permitteringsbestämmelser för de gifta kvinnorna i statstjänst, och dessa bestämmelser skulle eventuellt kunna utformas så, att när vi komme in i andra tider, de permitterade skulle kunna gå tillbaka till den gamla anställningen igen. Det vore åtminstone något att fundera på, när vi äro inne på detta problem, som dock bör diskuteras och icke avvisas så där utan vidare.

Jag vill från den utgångspunkten, under förmenande alltså att även denna linje bör undersökas, för min del yrka bifall till herr Lindbergs utredningsförslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall, i stället till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övertvägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes emellertid av herr Lindberg, i anledning varav efter given varsel, följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan namnupprop verkställdes. Därvid avgåvos 90 ja och 79 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 2.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 89, angående godkännande av förslag till konvention angående notarbetande av smuggling av alkoholvaror, m. m.

Denna proposition bordlades.

*Ang.
begränsning
av gift kvinnas
rätt att
innehava
statstjänst
och allmänt
uppdrag.
(Forts.)*

§ 3.

Ang. ifrågasatt rätt för riksdagens ledamöter till fria järnvägsresor. Å föredragningslistan fanns härefter upptaget andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av motion om skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om utredning angående beredande åt riksdagens ledamöter av rätt till fria resor å landets järnvägar.

I en inom andra kammaren väckt och till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 263, hade herrar *Englund* och *Lövgren* i Nyborg föreslagit, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och under vilka villkor och former riksdagens ledamöter skulle kunna komma i åtnjutande av rätt till fria resor på landets järnvägar, samt om framläggande för riksdagen av det förslag, vartill nämnda utredning kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet var fogad reservation av herr *Anderson* i Linköping, som ansett, att viss del av utskottets motivering bort hava annan i reservationen angiven lydelse.

Efter föredragning av utskottets hemställan, yttrade:

Herr **Englund**: Herr talman! Då denna kammare 1918 på tillstyrkan av bankoutskottet beviljade 10,000 kronor till fria resor på statens järnvägar i studiesyfte åt riksdagsmän, så skedde det under uttalande, bland annat, av en övertygelse om att en dylik förmån för riksdagens ledamöter även var av intresse för det allmänna och att det ägde stor betydelse, att folkrepresentationens medlemmar genom att få tillfälle att på det sättet taga närmare kännedom om förhållandena i skilda delar av landet skulle bli bättre skickade att bedöma en hel del av de frågor, som föreligga till riksdagens avgörande. Och tredje tillfälliga utskottet, som haft denna motion i år till behandling, citerar ju i sin historik det väsentligaste av vad bankoutskottet 1918 anförde i nämnt avseende. Jag skall inte tynga protokollet med att citera vad bankoutskottet i nämnda avseende 1918 anförde. Men jag ber dem av kammarens ledamöter, som då icke tillhörde riksdagen, att taga del av vad bankoutskottet då yttrade. Ty de synpunkter, som utskottet anförde, ha under denna frågas behandling i riksdagen ständigt återuppsatt. Tredje tillfälliga utskottet nu är heller icke främmande för dessa synpunkter, ehuru väl utskottet liksom med en viss räddhåga ansluter sig till vad bankoutskottet 1918 anförde och som blev denna kammarens beslut.

Andra kammaren har alltså genom beslut år 1918 i princip givit sin anslutning till vad i motionen är yrkat. Jag förstår mycket väl, att man anser, att beviljandet eventuellt av denna förmån skulle framför allt ur ekonomiska synpunkter vara betänkligt. Men jag tror, att de ha rätt, som under denna frågas tidigare behandling i riksdagen hävdats, såväl utskott som enskilda ledamöter, att man överdrivit betydelsen ur ekonomisk synpunkt för det allmänna av denna sak. Det har vid skilda tillfällen i riksdagen uppvisats, att den ekonomiska sidan av denna fråga icke har den betydelse, som man velat göra gällande. Jag vill understryka och fästa uppmärksamheten vid att denna tanke särskilt i denna kammare vunnit mycket auktoritativt stöd från framstående ledamöter av kammaren. Jag tillåter mig i det avseendet särskilt nämna, att Hjalmar Branting på sin tid, redan, tror jag, vid 1901 års riksdag, här i kammaren uppträdde för denna sak ur principiella synpunkter, lik-

som den senare vunnit understöd av, bland andra, nuvarande statsrådet Thorsson.

Nu säger utskottet, att utgången vid frågans tidigare behandling i väsentlig mån influerats av frågans synnerligen grannliga och ömtåliga natur men även till någon del bottnat i skiljaktiga meningar rörande den föreslagna åtgärdens förenlighet med grundlagens bestämmelser. Vad det förra skälet angår så vare det långt ifrån mig att vilja bestrida, att frågan är av grannliga och ömtålig beskaffenhet, vilket dock icke kan få utgöra något hinder för att den, med tillbörlig försiktighet, behandlas. Vad beträffar det senare argumentet, d. v. s. risken att komma i konflikt med grundlagen, så vill jag säga, att enligt vad det uppgivits — och jag tror, att denna uppgift är fullt riktig — så behandlade konstitutionsutskottet förra året frågan om att med begagnande av utskottets initiativrätt förelägga riksdagen förslag till utökning av riksdagsmännens rätt till fria resor, varigenom på ett synnerligen auktoritativt sätt från konstitutionsutskottets sida är ådagalagt, att dessa bekymmer, att man skulle komma i konflikt med grundlagen, sakna fog. Jag vill för övrigt erinra därom, att 1901 års konstitutionsutskott, som av bankoutskottet 1918 in extenso citerades i handlingarna, för sin del uttalade — ett uttalande som för övrigt ständigt har åberopats — att några hinder att vid sidan av grundlagen genomföra ett beslut av här antydd beskaffenhet icke föreligga.

Jag har för min del, herr talman, då jag jämte en annan motionär i denna kammare framfört denna motion, lagt huvudvikten vid att den skulle bereda en möjlighet för representationens medlemmar att genom resor, icke alltför kostsamma, inhämta kunskap om landet. Jag tror mig våga säga, att den synpunkten icke kan sakligt motsägas, därför att riksdagen själv genom åtskilliga föranstaltade åtgärder har visat, att den behjärtar det förhållandet. Jag tror mig kunna gå så långt, att jag säger, att den första stora resa, som riksdagen anordnade, år 1916 till Västernorrlands län, och som jag på grund av en del förhållanden hade tillfälle att närmare följa, gav vid handen, att en mycket stor procent av de riksdagsmän, som deltog i den resan, kunde intyga icke blott att den var synnerligen nyttig både för dem själva och för Norrland utan än mera att de aldrig tidigare, såsom fallet var med många, hade varit norr om Uppsala eller Stockholm. Jag tror, att den motsättning, som under vissa tider under det senaste årtiondet förefunnits emellan Norrlandsbänkarna och andra platser här i kammaren, när det gällt en hel del ekonomiska frågor av stor vikt för de övre delarna av landet, bottnat i det i och för sig naturliga men ändock beklagliga förhållandet, att en stor del av kammarens ledamöter icke genom personlig kännedom om förhållandena i de övre delarna av landet haft tillfälle att därom skaffa sig en verklig objektiv kunskap. Det var en ärad ledamot av denna kammare, som i eftermiddag sade till mig, att hade han vetat före 1916 års riksdagsresa till Norrland vad han där fick inhämta, så skulle hans votum i en hel del frågor varit annorlunda beskaffat tidigare.

Nu kan man, herr talman, göra sig den frågan, om den form av informationsresor, som riksdagen anordnat till Norrbotten och annorstädes, kan fylla ett ändamål, som är förnuftigt, och om sådana resor med hänsyn till kostnaderna ge den valuta, de skulle giva. Jag skall icke giva mig in på en värdesättning av dem i vidare mån, än som skett, men det må tillåtas mig att erinra om att den senaste resan till Norrland för riksdagsmännen avsatte ett herostratiskt berömt litterärt alster, som visade en hel del; och det berättas en historia, som jag tror är sann, om en medlem av denna kammare, som, då han kom till Porjus kraftverk och det hade demonstrerats av högste chefen, sade: ja, allt det där är ju bra, men vem är det, som rör om allt det här? Ja, det vill säga, att den ärade ledamoten hade man knappast kunnat hjälpa genom att han på

Ang.
ifrågasatt rätt
för riksdagens
ledamöter till
fria järnväg-
resor.
(Forts.)

*Ang.
ifrågasatt rätt
för riksdagens
ledamöter till
fria järnvägs-
resor.
(Forts.)*

detta sätt fick information, då han var i ovetskap om att det var staten, som äger Porjus kraftverk.

En huvudsynpunkt för mig och min medmotionär har varit, att vi stå inför en period av ingripande ekonomisk lagstiftning, och jag får för min del säga, att jag har en stark känsla av hur nödvändigt det är, att, innan man går till avgörande om de djupt i folkets liv ingripande ekonomiska lagarna, man icke blott har kännedom om alla de principiella och teoretiska utredningar, som myndigheterna ha verkställt eller som på annat sätt framkommit, utan dessutom har en såvitt möjligt ingående kännedom om den levande verkligheten själv. Jag är övertygad om att det speciella hushållandet med våra naturtillgångar, med vårt skogskapital, av oss alla kräver, så länge vi äro ledamöter av riksdagen, att vi om detta äga en kännedom, som sträcker sig utom vad vi därom i tryck kunnat inhämta. Jag vågar gent emot vad i misstänkliggörande syfte sagts rörande vår hemställan i motionen säga, att man får taga den risken inför det klara medvetandet om att man gör varken riksdagens ledamöter eller sig själv någon orätt genom att hävda, att det är icke alla i kamrarna, som den dag i dag är ha varit i tillfälle eller framdeles kunna komma att ekonomiskt bli i tillfälle att på egen bekostnad skaffa sig sådan kunskap. Jag vill särskilt säga mina ärade partivänner, att näppeligen vårt partis nyss bortgångne ledare hade så tidigt som skedde principiellt understött denna sak, om han icke hade haft den övertvågelse, som han givit uttryck åt — och andra med honom — att det icke minst för det fattiga folkets representanter i kammaren vore av betydelse, att de genom stöd av det allmänna utan alltför tyngande kostnader för dem själva finge möjlighet att genom sådana resor vidga sina kunskaper.

Jag skall, herr talman, icke giva mig in på kapitlet om vilka argument man till stöd för motionen kan hämta ur det förhållandet, att i en rad andra länder sedan länge åt representationens medlemmar inrymts förmånen av fria resor utan begränsning på resp. länders järnvägar, såsom fallet är i Danmark och Norge, men jag vill erinra om att det tillfälliga utskott i denna kammare, som år 1915 hade en motion av liknande beskaffenhet till behandling, gav anvisning på att den enda rationella lösning, som denna fråga kunde erhålla, vore en lösning i sådan riktning, att denna rätt bleve generellt medgiven.

Emellertid vill jag icke här framställa ett yrkande så vidsträckt, som motionens yrkande är formulerat, utan i överensstämmelse med ett yrkande, som kommer att i sinom tid, då samma motion kommer att behandlas i första kammaren, där framställas, kommer jag att här yrka på en modifikation av motionens hemställan. Den modifikationen gäller, herr talman, en begränsning av yrkandet till att omfatta rätt till fria resor å statens järnvägar under en månad sammanhängande, då riksdagen icke är samlad, och står detta yrkande i överensstämmelse formellt kan man säga, med det beslut i saken, som denna kammare på bankoutskottets hemställan fattade år 1918.

Mitt yrkande, herr talman, lyder alltså på det sättet, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och under vilka villkor riksdagens ledamöter må kunna erhålla rätt till fria resor å statens järnvägar under en sammanhängande tid av en månad årligen å tid, då riksdagen icke är samlad.

Herr Lagerkwist: Herr talman! Den föregående ärade talarens långa anförande föranleder mig endast att, i anslutning till vad utskottet framhållit, göra några få randanmärkningar.

Såsom kammaren av utskottets utlåtande torde finna, har frågan under olika former varit föremål för skiftande behandling vid föregående riksdagar. När frågan först var före, var det fråga om fria resor under pågående riksdag samt

åtta dagar före riksdagens början och åtta dagar efter riksdagens slut. Senare ändrades yrkandet till att avse fri resa en gång under riksdagsperioden, och ännu senare till fria resor under en månad mellan riksdagarna. I den formen har motionen upprepats under ett flertal riksdagar. Tidigare har också denna fråga om fria studieresor delats upp i gruppresor och individuella resor. Under den tid frågan sålunda varit föremål för riksdagens behandling i olika avseenden har riksdagen likväl icke funnit anledning biträda olika motionärers yrkanden, ehuru de begränsat sina yrkanden på sätt som skett.

Ang.
ifrågasatt rätt
för riksdagens
ledamöter till
fria lärnvägs-
resor.

(Forts.)

Nu komma emellertid motionärerna och yrka på en utsträckning av rätten i fråga till att avse en allmän rätt till fria resor å landets järnvägar, således en utsträckning såväl till tid som ändamål. Men jag måste erkänna, att motionären herr Englund, dragit undan plattformen för utskottet, då han nu, vid kammarens prövning av frågan ur de synpunkter utskottet kunnat lägga på densamma, på ett sätt, som är ägnat att förväna, genast är färdig att pruta mer än hälften på i motionen framställda förslag.

Jag tror icke, att det är lämpligt att gå fram efter den linje, som föreslagits vare sig i motionen eller i det under debatten framställda yrkandet. Går man på motionen, anmäla sig genast kostnadssynpunkter till en omfattning, som måste verka avskräckande, och beträffande ändringsyrkandet så har ju detta icke varit föremål för utskottsbehandling i egentlig mening.

Jag skall därutöver upptaga endast ett par punkter till bemötande, särskilt med anledning av herr Englunds påpekande av bankoutskottets uttalande år 1918. Det är sant, att utskottet och andra kammaren då funno sig föranlåtna att bifalla ett anslagskrav, som förelåg rörande fria resor å statens järnvägar, men det bör erinras om att det förslaget bör ses mot bakgrunden av de tidsförhållanden, som då rådde, och mot de större möjligheter att kunna erhålla anslag till olika ändamål, som då funnos.

Vad beträffar konstitutionsutskottets tillämnade initiativ vid fjolårets riksdag, som icke kom att av riksdagen behandlas, så tror jag, att tillgripande av ett dylikt initiativ skulle vara rätta vägen att lösa en fråga av förevarande art, men jag får säga, att när konstitutionsutskottet icke fann anledning att gå in till riksdagen med förslag i ämnet, så får man nog söka anledningen därtill i att i utskottet icke kunde samlas majoritet för att få fram förslag i frågan.

Sedan har herr Englund, med hänvisning till att ett liknande yrkande kommer att framställas i första kammaren, gått in för ett nytt yrkande i frågan. Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte behandla frågan, sådan den föreligger; och jag ber att få pepeka, att det blir tillfälle att taga frågan under förnyad behandling i det skick första kammaren kan fatta beslut i densamma, om och när ett sådant beslut kommer att föreligga.

Jag har, herr talman, icke annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr Rydén: Herr talman! Man har sökt misstänkliggöra motionärerna och de syften, som ligga bakom motionen. Jag kan förstå, att i den form, motionen ursprungligen hade, nämligen ett yrkande om rätt till fria resor på landets järnvägar i full utsträckning, man ansåg, att det vore att gå för långt, ehuru det är vanligt i andra länder, att riksdagsmännen ha en sådan möjlighet att utan att betala av egna medel göra resor till landets olika delar. Men i den form motionen föreligger i det nyss framställda yrkandet, som överensstämmer med andra kammarens beslut år 1918 på hemställan av bankoutskottet, eller att riksdagsmännen skulle få fria resor en månad på statens järnvägar under tid, då riksdagen icke är samlad, vill jag, herr talman, på det varmaste förorda en sådan framställning.

Det är ingen skam för oss riksdagsmän att erkänna, att det brister ofantligt

Ang.
ifrågasatt rätt
för riksdagens
ledamöter till
fria järnvägs-
resor.
(Forts.)

mycket i vår möjlighet att med den grundlighet, som vi helt säkert skulle önska, kunna sätta oss in i de olika frågor, som föreligga till riksdagens prövning. Särskilt i ett land, som är så stort som vårt land till arealen, är det enligt min mening mera behövt än i något av de länder, som nyss nämndes, där riksdagsmännen ha fria resor. I ett geografiskt räknat så stort land som vårt är det nödvändigt, att det göres något för att bereda riksdagsmännen möjlighet att studera de olika landsdelarna. Det behovet har funnits så långt tillbaka jag vet. Under den tid jag tillhört riksdagen ha gång efter annan anordnats resor, samlingsresor med något hundratal riksdagsmän, som besökt olika delar av landet. Jag har varit med endast om en sådan resa, något som i någon mån berott därpå, att jag då fick det intrycket av sådana resor, att de giva bra litet behållning. De få övervägande karaktär av festtag genom Sveriges bygder. De olika landsändar, som besökas, sträva att visa så att säga framsidan, att visa en festlig prägel, och man får icke se människorna under deras vardagsförhållanden. Själva sällskapslivet tar oproportionerligt stor tid i anspråk. Jag har också varit i tillfälle att på grund av olika uppdrag såsom statsrevisor och av annan anledning resa genom Sverige från norr till söder, under förhållanden då vi vanligen varit några få i sällskap och då resan haft karaktär av studieresa. Jag har sålunda besökt lappmarken gång efter annan allt eftersom inlandsbanan stakats uteslutande i syfte att bilda mig ett omdöme om vilka naturliga betingelser, som funnes, och vilken sträckning, som vore den riktiga. Jag betonar, att jag anser mig ha haft ofantligt stor behållning därav och att jag efter dem kunnat med större tillförsikt bilda mig ett omdöme om vad som vore det riktiga i det ena eller andra avseendet.

Nu är det så, att särskilt norrlandsfrågorna måste komma att i vårt land dominera. Vi skola icke inbilla oss, att norrlandsfrågorna äro avkopplade med att järnvägarna äro byggda. Det finnes i Norrland ännu outnyttjade resurser, och jag tror, att svenska riksdagen får under långa tider anledning att bilda sig ett omdöme om en rad problem, som dyka upp vid arbetet att tillgodogöra åt det gemensamma fäderneslandet Norrlands stora naturtillgångar.

Skola vi kunna göra det, mina herrar, är det enligt min mening riktigt att välja den väg, som motionären i sitt nu framställda yrkande har föreslagit, nämligen att bereda riksdagsmännen möjlighet att resa ut på tid, som de kunna välja, med hänsyn till hur betungade de äro mellan riksdagarna, för att se ett och annat på ort och ställe. Jag tror, att jag vågar gå ut ifrån, att den farhåga för missbruk, som man kanske vill framställa på något håll, icke är vidare berättigad. Ty vi skola komma ihåg, att de riksdagsmän, som skola resa, ha bara förmån av fribiljetter. De få själva bekosta vivre under resan, så att det finnes ändock starka tillbakahållande moment mot utnyttjandet av förmånen till ett rent nöje. Jag talar här, tror jag, med rätt stor erfarenhet, då jag säger, att vi ha ofantligt starkt behov härav. Jag föreställer mig, att norrlänningar, som kanske aldrig komma till Skåne och södra Sverige, om det icke blir tillfälle för dem till fria resor, kunna ha behov därav: och att det vore lämpligt för skåningarna att på så sätt kunna komma upp och få se Norrland. Vi ha icke någon annan väg för att kunna bereda redliga män möjlighet att i sitt redliga arbete skaffa sig de insikter, som äro nödvändiga för ett rätt fullgörande av deras offentliga uppdrag.

Jag vill, under erinran om vad kammarens majoritet vid 1918 års riksdag ansåg sig kunna besluta, jag vill, herr talman, förorda bifall till det av herr Englund under överläggningen gjorda yrkandet, och det skulle vara ganska underligt, om denna kammare på grund av att motionen kommit att väckas av en nykommen riksdagsman eller fått en avfattning, som ingivit många betänkligheter, skulle avslå den även i det modifierade skick, vari den nu föreligger.

Herr talman! Jag vill icke vara med om något, som kan leda till missbruk, men jag är övertygad om att lika väl som statsrevisorerna veta, att de haft stor nytta av att kunna få se olika delar av landet, skulle riksdagens ledamöter i övrigt ha nytta därav.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till det av herr Englund under överläggningen gjorda yrkandet.

*Ang.
ifrågasatt rätt
för riksdagens
ledamöter till
fria järnvägs-
resor.
(Forts.)*

Herr Olofsson i Digernäs: Herr talman! Då jag är den äldsta motionären på detta område, ber jag att få säga några ord.

Jag motionerade 1901 i samma riktning som det förslag, som nu framställts av en av motionärerna. Jag har fortfarande samma uppfattning. Sådana resor äro icke bara nödvändiga för statsrevisorerna, utan de äro nödvändiga för varje riksdagsman, då han skall besluta i frågor, som röra än den ena och än den andra landsändan. Det är nödvändigt, att var och en får komma ut och studera landets olika förhållanden, och min älsklingsstanke från min första riksdag har varit, att man borde bereda riksdagsmännen fria resor. Men jag har tänkt, att det vore nödvändigt att begränsa de fria resorna till att gälla icke hela tiden mellan riksdagarna utan endast en månad. Det är så, att man har icke så många månader lediga, att man har tid att resa så värst mycket, och skulle rätten utsträckas till hela den tid, som infaller mellan riksdagarna, vore det fara värt, att en och annan riksdagsman skulle göra dessa resor till rena provryttarresor och för ekonomiska angelägenheter utnyttja dem på ett oriktigt sätt. Därför tror jag, att det är nödvändigt att begränsa dem. Finge varje riksdagsman en fribiljett på statens järnvägar och man kunde resa, icke alla på en gång, utan en då och en då, eller kanske några kunde slå sig ihop och bilda en grupp för att fara ut och studera landet och sätta sig in i de olika spörsmålen, som vi här ha att behandla, skulle dessa resor kosta staten så ofantligt litet, så att det icke är något att tala om.

Och när utskottet här talar om att tidpunkten nu knappast är lämplig att företaga en utökning av riksdagsmännens rätt till fria resor, så förmodar jag, att utskottet syftar på att vi nu ha höjda arvoden, och anser, att dessa äro så höga, att man ej vill kosta på oss något vidare, utan menar, att var och en får resa för de tillgångar han själv har. Jag tycker, att det är en överdriven blygsamhet, ty det blir ingen kostnad att tala om för staten, om man ordnar det på föreslaget sätt.

De riksdagsresor, som man hittills har praktiserat, nämligen de stora festresorna, de bli endast festresor och ingenting annat. Det blir ej tid att göra studier. Vart man kommer, står dukat bord. Det är mera festresa än studieresa. Men dessa resor kosta icke så litet pengar, och de kosta icke så litet heller för de landsändar, som skola taga emot resenärerna. Det skall som sagt stå dukat bord, vart man kommer. Men finge man göra resorna så här, så skulle det både för staten och de enskilda, som taga emot en och annan riksdagsman som gäst, ställa sig ganska billigt.

Jag skall därför be att få instämma i huvudsak i det yrkande som motionären gjort. Men jag tyckte, han nämnde, att utredningen skulle gälla fria resor å landets järnvägar. Jag är icke med om att utsträcka dessa fria resor till enskilda järnvägar, utan anser, att de böra förekomma endast å statens järnvägar. Därutinnan vill jag begränsa det förslag, som motionären, herr Englund, här gjorde, och om även han kanske kan begränsa sig därtill, vill jag instämma i hans yrkande.

Herr Andersson i Ovanmyra: Herr talman! Det talas här om, att dessa resor skulle användas till ideella ändamål, för något studiesyfte, och det är ju gott och väl. Men jag vill ifrågasätta, hur det kan komma att bli i praktiken med dessa speciella studier. Man kan nog på starka grunder hysa sina tvivel

Ang.
ifrågasatt rätt
för riksdagens
ledamöter till
fria järnvägs-
resor.
(Forts.)

i åtskilliga fall, om det verkligen blir av så upphöjda och ädla motiv, som dessa resor komma att företagas. Det sades av den siste ärade talaren, att om man följt motionärens ursprungliga tanke, att dessa resor skulle vara obegränsade till både tid och rum, d. v. s. skulle gälla under hela året, och på landets alla järnvägar, kunde man befara att det bleve provryttarresor. Då vill jag kasta frågan tillbaka och spörja, vilka garantier man har för att dessa resor icke bli provryttarresor även under den föreslagna månaden, om man nu går med på den formulering, som här är föreslagen. Det blir i sanning svårt att få garantier mot att dessa resor missbrukas.

Motionärerna komma visserligen i sin motivering fram med några direktiv i detta fall, när de säga, att garanti mot missbruk kan vinnas därigenom, att en riksdagsman, som ämnade företaga en studieresa, till riksgäldsfullmäktige insände en resplan, varefter framställningen av riksgäldsfullmäktige överlämnades till järnvägsstyrelsen, som utfärdade biljett för den ifrågavarande resan. Men då vill jag fråga: kan denna rent formella åtgärd utgöra nöjaktig garanti mot missbruk i detta hänseende?

Någon kommer kanske och säger: »Icke skall man förutsätta, att riksdagsmännen äro så dåliga karlar och besitta så dålig karaktär, att man skulle påbörda dem, att de komme att fara ut i annat syftemål än just det av motionärerna avsedda.» Ja, härtill må det tillåtas mig att svara, att vi dock inte äro annat än människor. Det säges, att det kan vara gott att få se sig om i detta land, och att dessa resor också skulle höja kapaciteten hos de lagstiftande, vilket i sin mån skulle återverka på lagstiftningsarbetet i dess helhet. Ja väl, men jag undrar ändå i alla fall om icke i jämbredd med det i viss mån nyttiga, det jämväl skulle av lätt förklarliga skäl smyga sig in andra saker. Vi önska många gånger, att vi kunde fara hit eller fara dit. Även om man skulle kunna koppla ett visst moment av nytta in i en resa, drar man sig för kostnaden. Men här komme nu riksdagen och gäve ett finger, för att ej säga hela handen: »Här ha ni fria biljetter, och alltid kan ni skriva upp en resplan.» Och det är gott och väl. Men jag tror, att lustresemomentet i alla händelser komme att bli det dominerande. Och vi kunde vara säkra på, mina herrar, att ute i landet mer än en gång möta en stilla fråga från våra valmän ungefär i den stilen: »I vad slags studiesyfte är herr riksdagsman ute och reser nu vid detta tillfälle?» Ja, vi kunde kanske med handen på hjärtat, på heder och samvete — heder och samvete äro ju i dessa tider så pass hårdade och prövade, så att man kan komma med litet vad som helst — betyga, att det är för ideella syften, som man är ute. Vi kunna ju säga, att vi äro på färd till Lappland för att studera, hur lapparna ha det däruppe. Vi ha ju t. ex. herr Grapensons motion, som vi få att behandla om någon tid, vilken berör frågan om en nybyggare skall ha 20 renar eller 50 renar. Jag undrar, om herrarna efter en flyktig resa dit upp, låt oss säga i somras, just nu på grund av den resan besuttit någon vidare kunskap i speciellt det hänseendet. Eller om vi skulle resa till Skåne, till herr Rydéns kungarike, det kunde ha sina poänger att titta sig om där och se efter, om det är sant, som man säger, att skåningarna få »go mad och möe mad och mad i rättan tid». Jag skall ej komma med fler exempel, men herrarna förstå, att saken har sina sidor ur den rena statsnyttans synpunkt.

En annan omständighet, som jag vill strängt poängtera, är den allmänna opinionen i detta stycke. Vad tro ni, att våra valmän i bygderna skulle säga om våra nyförvärvade friheter? Jag tror, att allmänheten har en ganska stadgad mening därom, att de fördelar, som riksdagsmännen besitta, icke minst i arvodesväg, jämförda med vad förut varit, äro så betydande, att man får se sig för, innan man skaffar sig större förmåner, än man redan har berett sig. Ja, jag skulle kanske icke insinuera några stygga saker, men

det är i alla fall ett faktum, att denna opinion har fått det för sig, att riksdagen har åtskilliga saker för sig, som stöta icke så litet på teater i vissa hänseenden. Även om vi i dag sysslat med ett allvarligt ämne, nämligen frågan om borgerlig begravning, så är det dock icke fråga om begravning alla dagar. Och det kan nu inte hjälpas, att den stora allmänheten, med eller utan anledning, fått för sig, att det — om icke så mycket offentligt, så kanske mera bakom kulisserna — spelas åtskilligt med teater i detta hus. Komme så sedan detta sällskap på fri resande fot, så bleve nog illusionen av ett resande teatersällskap för denna folkopinion icke så avlägsen.

Ang.
ifrågasatt rätt
för riksdagens
ledamöter till
fria järnvägs-
resor.
(Forts.)

Det sagda må för tillfället vara nog. Jag har i alla fall för min del velat göra mig till talesman för den meningen, att sådan frågan nu ligger, göra riksdagsmännen för sitt anseendes skull klokast i att för den närmaste framtiden vara »stationära» och ej i mer eller mindre mån på statens bekostnad »ambulerande».

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Anderson* i Linköping, *Lithander*, *Brännström* och *Johansson* i Krogstorp.

Herr Englund: Herr talman! Jag ber kammarens ledamöter om ursäkt för att jag måste säga några ord med anledning av min länskamrats yttrande.

Han talade om den allmänna opinionen, och det må vara tillåtet att säga, att anföranden av det slag, som han här höll, äro särskilt ägnade att missleda den allmänna opinionen. Då man vill likna riksdagen och dess ledamöter, då de komma samlade några stycken, vid ett resande teatersällskap, då må det förlåtas mig, mina herrar, att jag säger, att man överskrider värdighetens gränser, och att ett slikt sätt att argumentera icke måtte vara anlagt för syftet att övertyga denna kammare om något utan i stället för något annat, som jag ej skall besvara mig med att söka karakterisera.

Då jag och min medmotionär i motionen ha omnämnt, att man skulle kunna ordna det t. ex. så, att de fria resorna skola begäras hos och en resplan inlämnas till riksgäldskontoret, som skulle granska den uppgjorda resplanen och rekvi-rera biljetterna från järnvägsstyrelsen, så kommer ju saken därigenom under statsrevisorernas reviderande granskning och i offentlighetens fulla ljus. Det är väl en garanti av sådant slag, att jag vill se den riksdagsman, som i dylikt läge eller under sådan kontroll skulle komma att missbruka detta.

Herr talman! Jag ber att på det varmaste få understryka vad herr Rydén här yttrade. Jag tror, att det kan äga värde, och det äger i varje fall ett personligt värde för mig, som under tioårigt arbete i Norrland kommit till samma resultat som herr Rydén. Jag tror, att Norrlands representanter i riksdagen skola instämma i, att icke minst för det vidsträckta övre Sverige det skulle äga stor betydelse, att riksdagens ledamöter ägde den rätt, varom här är fråga. Och jag tycker, att utan att draga ned denna sak, att bli såsom herr Jones Erik Andersson ville göra den till, ett billigt lustspel på en fjärde klassens teater, vi kunde enas i att behandla frågan här med det allvar, som den bör behandlas i denna församling.

Ty, mina herrar, att den allmänna opinionen är känslig, det har jag erfarenhet av, men det hindrar mig icke att i en väl motiverad sak hävda min mening. Och jag tror, att den allmänna opinionen i denna kammare och i riksdagen icke är okänslig för sakskül. Då jag här har starka sakskül för min ståndpunkt vidhåller jag det yrkande, som jag under debatten framställt om fria resor under en månad på statens järnvägar.

Ang.
ifrågasatt rätt
för riksdagens
ledamöter till
fria järnvägs-
resor.
(Forts.)

Herr **Strindlund**: Herr talman! Det är givetvis med denna fråga som med de allra flesta, att den måste ha två sidor. Så är också förhållandet med den vi nu diskutera. Och att det måste vara olägenheter förenade med den föreslagna anordningen, är klart. Men å andra sidan kan man ej komma ifrån, att stora fördelar även äro därmed förenade.

Då man framhållit nödvändigheten för riksdagens ledamöter av att se sig om i landet, så vill jag instämma däri och framhålla: Det har talats mycket om Norrlands kolonisation. Hur många av kammarens ledamöter ha sett, hur dessa kolonat se ut, och skaffat sig en objektiv uppfattning om, hurudana de äro?

Jag vill ock peka på en annan fråga, som också är av vikt. Det har under de senaste åren uttrönts, att Norrlands skogar varit utsatta för överavverkning. Tro herrarna, att det varit förhållandet, om Sveriges riksdagsmän tillförne blivit förvissade härom och i tid fått inse betydelsen av att hålla avverkningen inom rimliga gränser. Jag vill understryka, att det är nödvändigt för riksdagsmännen, även de mindre bemedlade, att bli satta i tillfälle att lära känna sitt land.

Då här från en talare ironiskt framhölls, att man knappast skulle genom att resa till Lappland kunna bilda sig en uppfattning om, huru många renar en lapp bör äga, vill jag erinra om en annan fråga däruppe, som varit mer brännande, nämligen striden mellan nybyggare och lapparna. Det tror jag även herr Jones Erik Andersson skulle ha nytta av att sätta sig in uti.

Jag anser fördelarna av de föreslagna resorna under en månads tid överväga olägenheterna av desamma. Jag kommer därför att ge min röst för det av herr Englund under debatten gjorda yrkandet om utredning.

Herr **Persson** i Falla: Herr talman! Motionären har i sitt anförande antytt, att icke frågan fått den allvarliga behandling, som vederbort. Häremot vill jag inlägga en gensaga. Utskottet har allvarligt och ganska ingående behandlat frågan, och jag vill betona, att utskottet varit enhälligt i sitt avstyrkande av motionen, fullkomligt oberoende av alla skiftande meningar och åsiktsbildningar för övrigt. Jag tror, att det ändå visar något, och visar, att det ej finnes de starka skäl för ett bifall till motionen, som den ärade motionären och även andra talare vilja göra gällande.

Det är nog så, att det är ganska svårt, såsom sagts här förut, att utreda en bestämd gräns mellan studieresor och lustresor. Nu kan man säga, att det ej behöver vara något illa, om man med en s. k. studieresa kan kombinera det nöjsamma. Men det torde i flertalet fall bli så, att lustresorna skulle bli övervägande och studieresorna relativt fåtaliga.

Om man anser att folkmeningen bör ha någon större betydelse när riksdagen går att fatta sina beslut, då torde man även böra ta hänsyn till denna folkmening, när det gäller en fråga sådan som den nu förevarande. Jag tror, att om folkmeningen i denna fråga skulle få göra sig hörd, skulle resultatet bli, att den snarare kräver inskränkning av riksdagsmännens förmåner än en utökning av desamma. Jag tror också, att även om man allvarligt bemödar sig om att göra dessa resor till studieresor, kommer resultatet icke att bli så synnerligen mycket att räkna med.

Här har en talare sagt, att blott för Norrlandsfrågornas skull och speciellt för de stora skogsfrågorna skulle detta ha ofantligt stor betydelse. Tror verkligen den ärade representanten på Norrlandsbanken, att riksdagsmännen skulle få någon mera djupgående insikt i de stora skogsfrågorna genom att resa fram i ett järnvägståg genom Norrland på en eller annan vecka? Den insikten bleve nog mycket bristfällig, och att på erfarenheterna från en sådan resa grunda sina åtgärder i de olika frågorna skulle vara alltför lättsinnigt. Man får nog

söka att tränga till botten av frågorna på annat sätt än genom järnvägsresor genom Norrlands vidder.

Redan nu är det så, att de ordinarie utskotten ha denna möjlighet till fria resor, när de vilja studera en speciell fråga. Denna rätt finnes alltså redan nu, och där kan det bli tal om verkliga studieresor, där är det ett bestämt avgivet syfte, för vilket man reser, en bestämd sak man vill studera. Där kan ej bli tal om annat än studieresa, men här ligger saken annorlunda, när det skulle vara fria resor i obegränsad utsträckning under en månad. Jag tror, att kammaren både av statsekonomiska skäl och för sitt eget anseendes skull gör klokast i att ej slå in på den väg, som här anvisats av hrr Englund och Rydén.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på herr Englunds under överläggningen gjorda yrkande.

Häruti instämde herr *Gustafsson* i Älvsered.

Herr **Hage**: Herr talman! När man här har kunnat konstatera, att en för sparsamhet alltid känd man, som herr Olofsson i Digernäs, har yrkat bifall till detta förslag, så tror jag att man redan av detta sakförhållande kan draga den slutsatsen, att det här ej är fråga om några stora kostnader för staten. Det är ju här endast fråga om fribiljetter på *statens järnvägar*, och även om det skulle ordnas på det sättet, att statens järnvägar debiterar riksdagen och att vissa utgifter komma på riksdagskostnaderna, så blir det ju strängt taget ingenting annat än att taga från statens ena ficka och stoppa i den andra. Ty man kan nog göra det bestämda påståendet, att icke komma riksdagsmännen att resa i sådana massor, att statens järnvägar fördenskull bli tvungna att tillsätta särskilda vagnar. Om det då och då kommer en eller annan riksdagsman resande på ett ordinarie tåg, så icke torde det medföra, att man behöver använda ett enda kilo kol mera, än om han icke vore med.

Jag måste alltså säga, att talet om ökade kostnader för staten vid ett eventuellt bifall till herr Englunds nu framställda yrkande är fullständigt teoretiskt. Naturligtvis kan man rent *teoretiskt* få fram ökade kostnader för staten, men *praktiskt* sett kan det icke bli fråga om några dylika ökade utgifter, om man lägger det på det sätt, som här har föreslagits. Ty här har ju endast föreslagits fria resor under en viss tid på statens järnvägar. Hade det däremot varit fråga om att bereda fria resor även på de *enskilda* järnvägarna, hade hela frågan kommit i ett nytt läge. Jag vill för min del säga, att om så hade varit fallet, skulle jag i dessa svåra tider alldeles bestämt ha gått emot saken.

Alltså, då det föreliggande förslaget i detta hänseende så gott som endast avser en ren bokföringsåtgärd, anser jag mig för min del oförhindrad att yrka bifall till det yrkande, som herr Englund här har gjort.

Herr **Rydén**: Herr talman! Jag begärde ordet närmast med anledning av det yttrande, som kom från herr Andersson i Ovanmyra. Jag tycker för min del, att det är mycket olämpligt, och icke bör få försiggå alldeles utan en gensaga, att en ledamot av kammaren på detta sätt faller uttryck, som egentligen äro nedsättande för kammarens värdighet. Jag tillbakavisar bestämt hela det resonemang, som han förde beträffande riksdagsmännens sätt att betrakta en deklaration på heder och samvete, och jag tycker, att det är ganska fullt att här tillgripa sådana argument. Det var ju meningen, att vi skulle ha deklarationstidpunkten, som måhända skamfilar en eller annans försäkringar »på heder och samvete», ganska långt bakom oss, när en resa eventuellt skulle komma att anträddas.

Jag vill också säga, att jag tror, att vi kunna taga hans uttalande om valmännen med ett visst lugn. Då valmännen få klart för sig, vilka skäl som finnas för den ena eller andra ståndpunkten, äro de många gånger mycket mera ömdömesgilla och klokare än deras representanter, och det är icke alldeles säkert,

Ang.
ifrågasatt rätt
för riksdagens
ledamöter till
fria järnvägs-
resor.
(Forts.)

Ang.
ifrågasatt rätt
för riksdagens
ledamöter till
fria järnvägs-
resor.
(Forts.)

att de komma att skriva under vad som här har yttrats av deras talesmän i detta sammanhang.

Jag tror icke heller på den där farhågan för att ett par, tre resande riksdagsmän, som fara ut i studiesyfte, skulle komma att betraktas såsom ett teaterband. Man talar ju ofta om i tidningarna, att det skulle vara så tråkigt i riksdagen, och att det långtifrån här ges några teaterföreställningar, och har det nu skett en ändring i detta förhållande, får det väl i någon mån sammanhånga med den ärade ledamotens återinträde i kammaren. Emellertid skulle jag vilja säga, att om herr Andersson i Ovanmyra reste ut till en landsdel, där man i första ögonkastet uppfattade honom som en ledamot av ett teaterband, skulle det ju vara mycket nyttigt, om man i den landsdelen fick klart för sig, att så icke var fallet, utan att så ser en dalkarl ut, när han vill bevara den gamla kultur och de gamla förhållanden, som finnas i hans hembygd.

Jag skulle emellertid vilja säga även ett par ord i sak. Jag tror, att för staten kommer icke en förmån av denna beskaffenhet, som förslaget nu är lagt, att medföra någon utgift av betydelse. En hel del riksdagsmän komma icke att bli i tillfälle att begagna sig av denna förmån, och i varje fall komma ju resorna att förläggas till den tid, var och en kan förfoga över. Helt säkert blir det därför på det sättet, att resorna komma att fördela sig på olika tider på året. Då järnvägsvagnarna vanligen kunna inrymma flera än som finnas, blir den ökade kostnaden säkerligen mera fiktiv än verklig.

Med anledning av vad som nyss yttrades om att de ordinarie utskotten ju ha tillfälle att resa, vill jag säga, att det ju mest är statsutskottet och jordbruksutskottet, som någon gång för ett särskilt viktigt ändamål bege sig ut på resa, men är det icke lika nödvändigt för de av kammarens ledamöter, som icke sitta i dessa utskott, att vid något tillfälle komma ut och se förhållanden, som direkt beröra deras arbete? Det är nu åtskilliga år sedan, jag var med på en Norrlandsresa, men jag är övertygad om att åtskilliga av kammarens ledamöter skulle, om de kunde resa utan alltför stora ekonomiska uppoffringar, kunna på ort och ställe bilda sig en mening om den norrländska kolonisationsfrågan, därigenom att de finge se de förhållanden, under vilka nybyggare och jordbrytare där uppe leva, och därför att de genom samtal med dem kunde få en ingående personlig kännedom om deras förhållanden. De skulle därefter med mycket större verklig kunskap och tillförsikt kunna rösta och träffa avgöranden i ärenden av sådan natur.

Jag vill till slut peka på ännu en sak. De flesta människor tänka icke på hur oerhört stort vårt land är geografiskt sett. Jag vill ta en bild för att ge en föreställning om detta. Om man på en karta sätter en passares ena ben vid Trälleborg och det andra längst upp i nordligaste Sverige och svänger passaren ned åt söder, komma vi ned till närheten av Rom. Så stort är vårt land. Jag menar, att under sådana förhållanden är det rimligt att bereda folkrepresentationen i ett land av en så ofantlig geografisk utsträckning tillfälle att kunna på egna iakttagelser åtminstone i någon mån grunda sitt omdöme om de olika frågorna. Jag förstår fullständigt utskottets ståndpunkt, men herrarna i utskottet skola icke vara så ömma om sin ära, att de icke, när motionären slår till reträtt från sin position och stannar vid ett begränsat yrkande, som kammaren för några år sedan var redo att taga med sin dåvarande sammansättning, kunna bedöma ärendet, som det ligger i detta nu. Det är icke längre fråga om motionen, utan det gäller här den mycket begränsade och med åtskilliga garantier omgivna förmån, som kammaren uttalade sig för år 1918.

Jag vädjar till kammaren att bifalla motionärens yrkande.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bi-

fall i stället till det av herr Englund under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava fler-^{Ang.}talets mening för sig. Votering begärdes emellertid av herr Rydén, i anledning ^{ifrågasatt rätt för riksdagens ledamöter till fria järnvägsresor.} varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit det av herr Englund under överläggningen framställda yrkandet.

Herr talmannen meddelade, att skriftlig begäran om voterings verkställande medelst namnupprop framställdes av herr Anderson i Linköping jämte 25 ledamöter av kammaren, vadan, sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, omröstning medelst namnupprop nu omedelbart företogs. Därvid avgåvos 108 ja och 51 nej, varjämte 14 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Över omröstningen fördes anteckningar å voteringslista, som här nedan intages:

	Ja	Nej	Avstår
Herr Förste Vice Talmannen			1
» Andre Vice Talmannen	1		
<i>Stockholms stad.</i>			
Herr Lindman	1		
» Löfgren i Stockholm			
» Hagman	1		
» Eriksson i Stockholm.		1	
» Hansson i Stockholm			
» Nylander			
» Johanson i Stockholm		1	
» Holmström i Stockholm			
Fru Östlund	1		
Fröken Wellin	1		
Herr Forssell	1		
» Carlsson i Stockholm			1
» Holmdahl	1		
» Järte			
<i>Stockholms län.</i>			
Herr Sjöblom			
» Karlsson i Nynäshamn		1	
» Söderberg	1		
» Karlsson i Vätö			
» Andersson i Igelboda	1		

Ang.
ifrågasatt rätt
för riksdagens
ledamöter till
fria järnvägs-
resor.
(Forts.)

	Ja	Nej	Avstår
Herr Bernström			
» Christenson i Södertälje	1		
» Laurin			
» Mosesson	1		
» Ahl			
<i>Uppsala län.</i>			
Herr Borg		1	
» Sjölander			
» Olsson i Golvvasta			
» Björnberg		1	
» Andrén			
<i>Södermanlands län.</i>			
Herr Johansson i Uppmälby		1	
» Olsson i Ramsta		1	
» Schill	1		
» Laurén	1		
» Andersson i Katrineholm	1		
» Jonsson	1		
» Lundkvist			
<i>Östergötlands län.</i>			
Herr af Ekenstam	1		
» Pettersson i Bjälbo			1
» Sjögren			
» Johansson i Kullersta			1
» Westman	1		
» Karlsson i Vadstena			
» Olsson i Labbemåla			1
» Björkman	1		
» Ericson i Boxholm			1
» Ward			
» Holmberg	1		
» Anderson i Linköping	1		
<i>Jönköpings län.</i>			
Herr Johanson i Huskvarna	1		
» Hamrin	1		
» Carlström	1		
» Fast		1	
» Petersson i Broaryd	1		
» Svensson i Högsjöhult	1		
» Lilliecreutz	1		
» Andersson i Löbbo	1		
» Göranson			
<i>Kronobergs län.</i>			
Herr Magnusson i Tumhult	1		
» Olsson i Blädinge	1		

	Ja	Nej	Avstår
Herr Svensson i Betingetorp			
» Leo		1	
» Blomquist		1	
» Svensson i Grönvik	1		
<i>Kalmar län.</i>			
Herr Magnusson i Kalmar			
» Norman			
» Olsson i Kalmar	1		
» Werner	1		
» Gustafson i Vimmerby	1		
» Johansson i Krogstorp	1		
» Wagnsson			
» Olsson i Högby	1		
» Heiding			
<i>Gotlands län.</i>			
Herr Gardell i Gans	1		
» Svedman			
» Gardell i Stenstu		1	
<i>Blekinge län.</i>			
Herr Jönsson i Boa	1		
» Törnkvist i Karlskrona			
» Kloo		1	
» Jeppsson			
» Holmgren	1		
» Adler			
<i>Kristianstads län.</i>			
Herr Bengtsson i Norup	1		
» Borggren		1	
» Persson i Fritorp	1		
» Björklund		1	
» Björk		1	
» Isacsson	1		
» Hammarlund	1		
<i>Malmö m. fl. städer.</i>			
Herr Rydén		1	
» Winkler			1
» Lovén			
» Jensen		1	
» Engberg		1	
» Lindskog	1		
» Beskow			
» Bergström i Hälsingborg			

Ang.
ifrågasatt rätt
för riksdagens
ledamöter till
fria järnvägs-
resor.
(Forts.)

Ang.
ifrågasatt rätt
för riksdagens
ledamöter till
fria järnvägs-
resor.
(Forts.)

		Ja	Nej	Avstår
<i>Malmöhus län.</i>				
Herr	Thorsson			
»	Jönsson i Revinge	1		
»	Nilsson i Tänga			
»	Olsson i Kullenbergstorp	1		
»	Sköld			
»	Andersson i Höör		1	
»	Törnkvist i Bjuv			
»	Paulsen		1	
»	Fjellman	1		
»	Månsson i Erlandsro			1
»	Nilsson i Hörby	1		
<i>Hallands län.</i>				
Herr	Henrikson			
»	Lindqvist i Halmstad			
»	Johansson i Brånalt			
»	Uddenberg i Varberg	1		
»	Andersson i Falkenberg	1		
»	Larson i Tönnersa	1		
<i>Göteborgs stad.</i>				
Herr	Röing		1	
»	Kristensson i Göteborg		1	
»	Lithander	1		
»	Sjöström		1	
»	Pehrsson i Göteborg		1	
»	Hedvall		1	
»	Höglund			1
Fru	Thüring		1	
Herr	Almquist	1		
<i>Göteborgs och Bohus län.</i>				
Herr	Andersson i Grimbo	1		
»	Olsson i Broberg			
»	Olsson i Berg	1		
»	Osberg			
»	Carlson i Mölndal			1
»	Wallerius	1		
»	Brännberg	1		
»	Mårtenson	1		
<i>Älvsborgs län.</i>				
Herr	Hallén		1	
»	Danielsson		1	
»	Gustafson i Kasenberg	1		
»	Lindgren		1	
»	Hansson i Trollhättan			
»	Olsson i Mellerud			
»	Alströmer			

	Ja	Nej	Avstår
Herr Ryberg	1		
» Gustafsson i Älvsered	1		
» Johansson i Väby	1		
» Petersson i Lerbäcksbyn	1		
» Weijne	1		
<i>Skaraborgs län.</i>			
Herr Bengtsson i Kullen	1		
» Magnusson i Skövde	1		
» Bäcklund		1	
» Johanson i Hallagården	1		
» Vahlstedt	1		
» Lundén			1
» Anderson i Storegården	1		
» Bodén		1	
» Hedin	1		
<i>Värmlands län.</i>			
Herr Jansson i Edsbäcken	1		
» Carlsson-Frosterud	1		
» Andersson i Prästbol	1		
» Ros			
» Norling	1		
» Norsell	1		
» Spångberg		1	
» Björling	1		
» Eriksson i Västbro	1		
» Morfeldt	1		
<i>Örebro län.</i>			
Herr Uddenberg i Karlskoga	1		
» Anderson i Råstock		1	
» Nilsson i Örebro		1	
» Ödström	1		
» Ljunggren		1	
» Öhman		1	
» Lundgren		1	
» Persson i Falla	1		
» Mogård		1	
<i>Västmanlands län.</i>			
Herr Larsson i Västerås		1	
» Lorichs	1		
» Pettersson i Köping		1	
» Eklund	1		
» Olovson i Västerås			
» Olsson i Broddbo	1		

Ang.
ifrågasatt rätt
för riksdagens
ledamöter till
fria järnvägs-
resor.
(Forts.)

Ang.
ifrågasatt rätt
för riksdagens
ledamöter till
fria järnvägs-
resor.
(Forts.)

		Ja	Nej	Avstår
<i>Kopparbergs län.</i>				
Herr	Eriksson i Grängesberg		1	
»	Jansson i Falun	1		
»	Aarnseth	1		
»	Hansson i Bäck	1		
»	Ernfors	1		
»	Andersson i Rasjön			
»	Pettersson i Hällbacken			
»	Andersson i Ovanmyra	1		
»	Englund		1	
»	Sundström			1
<i>Gävleborgs län.</i>				
Herr	Månsson i Hagsström	1		
»	Sävström	1		
»	Lindley		1	
»	Olsson i Hov	1		
»	Johansson i Kälkebo			
»	Granath	1		
»	Johansson i Edsbyn		1	
»	Olsson i Gävle	1		
»	Holmström i Gävle	1		
»	Herou		1	
»	Högström	1		
<i>Västernorrlands län.</i>				
Herr	Öberg	1		
»	Johansson i Sollefteå			
»	Vennerström			
»	Svensson i Skönsberg	1		
»	Bergström i Bäckland	1		
»	Lagerkwist	1		
»	Strindlund		1	
»	Västberg	1		
»	Molander		1	
»	Rudén	1		
<i>Jämtlands län.</i>				
Herr	Olofsson i Digernäs		1	
»	Hedlund i Östersund	1		
»	Hedlund i Häste			
»	Persson i Trängen		1	
»	Olsson i Rödningsberg		1	
<i>Västerbottens län.</i>				
Herr	Wiklund			
»	Bäckström		1	
»	Wikström	1		
»	Brännström	1		

	Ja	Nej	Avstår
Herr Lindmark	1		
» Lindberg	1		
» Sandberg			1
<i>Norrbottens län.</i>			
Herr Hage		1	
» Nilsson i Antnäs	1		
» Lövgren i Nyborg			
» Dahlén			
» Samuelsson			
» Hedström			1
» Grapenson	1		
Summa	108	51	14

Ang.
ifrågasatt rätt
för riksdagens
ledamöter till
fria järnvägs-
resor.
(Forts.)

§ 4.

Härpå förelåg till avgörande statsutskottets utlåtande, nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner.

Ang.
dyrtidstillägg
åt befattnings-
havare
i statens tjänst
m. fl.

I den till riksdagen den 2 januari 1925 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1925—1926 hade Kungl. Maj:t — jämte det Kungl. Maj:t under de särskilda huvudtitlarna föreslagit upptagande å riksstaten för förenämnda budgetår av erforderliga anslag till dyrtidstillägg, att utgå enligt nu gällande allmänna grunder för sådant tillägg åt befattningshavare i statens tjänst — under återopande av det vid propositionen under rubrik »III. Övriga för flera huvudtitlar gemensamma frågor» fogade statsrådsprotokollet över finansärenden för nämnda dag föreslagit riksdagen förklara, att i fråga om bestridande av kostnaderna för dyrtidstilläggen vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar, statens vattenfallsverk, statens domäner, flottans pensionskassa samt statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl. ävensom vid arméns och marinens verkstäder och fabriker m. fl. anläggningar skulle för budgetåret 1925—1926 gälla vad i sådant hänseende blivit för budgetåret 1924—1925 beslutat.

I enlighet med grunderna för riksdagens remiss av statsverkspropositionen hade statsutskottet i förevarande utlåtande behandlat denna framställning med undantag av de delar, som berörde befattningshavare under jordbruksdepartementet och pensions- och indragningsstaterna.

I anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning hade inom riksdagen väckts följande motioner, nämligen inom första kammaren, nr 83, av herr *Thulin* och nr 154 av herr *Winberg m. fl.* samt inom andra kammaren, nr 200 av herr *Forssell* och nr 216 av herr *Hage m. fl.*

Ifrågavarande motioner hade hänvisats, i vad de angingo pensions- och indragningsstaterna, till bankoutskottet, så vitt de rörde jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Herr *Thulin* hade i den av honom väckta motionen föreslagit, att riksdagen ville besluta sådan ändring i grunderna för dyrtidstillägget för statens befattningshavare, att dyrtidstillägg skulle utgå även å den del av avlöning, som över-

Ang.
dyrtidstillägg
åt befattnings-
havare
i statens tjänst
m. fl.
(Forts.)

stege 800 kronor i månaden för reglerade och 650 kronor i månaden för oreglerade tjänster eller att ifrågavarande gräns åtminstone måtte höjas till den tidigare i ifrågavarande avseende fastställda gränsen eller till 1,250 kronor i månaden för reglerade och 1,000 kronor i månaden för oreglerade tjänster.

I den av herr *Winberg m. fl.* väckta motionen, vilken var likalydande med den inom andra kammaren av herr *Hage m. fl.* väckta motionen, hade föreslagits, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag i årets statsverksproposition angående allmänna grunder för dyrtidstilläggets utgående till befattningshavare i statens tjänst, dock med nedanstående ändringar:

»1) Stadgandet om minskning av dyrtidstillägget för icke barnförsörjningspliktig befattningshavare, som är under 25 år, utgår.

2) Utöver barntillägget och det procentuella dyrtidstillägget till befattningshavare utgår ett fast bottentillägg, med 10 kronor per månad för befattningshavare i de s. k. icke nylönereglerade verken och 8 kronor per månad för befattningshavare i de nylönereglerade verken, dock att bottentillägg och barntillägg tillsammans ej må uppgå till högre belopp än det procentuella tillägget för motsvarande tid.

3) Uppgår avlöningen för befattningshavare i icke nylönereglerat verk till mer än 620 kronor i månaden samt i nylönereglerat till 750 kronor i månaden, utgår å den del av avlöningen, som överstiger nämnda belopp, icke dyrtidstillägg.»

Herr *Forssell* hade i den av honom väckta motionen föreslagit, att riksdagen måtte dels besluta, att nu gällande bestämmelser rörande begränsning av dyrtidstillägget uppåt måtte upphävas, dels ock anvisa härför erforderliga medel.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, måtte besluta, att i fråga om bestridande av kostnaderna för dyrtidstilläggen vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar samt statens vattenfallsverk, ävensom arméns och marinens verkstäder och fabriker m. fl. anläggningar skulle för budgetåret 1925—1926 gälla vad i sådant hänseende blivit för budgetåret 1924—1925 beslutat;

b) att herr *Winbergs m. fl.* och herr *Hages m. fl.* ovanberörda motioner icke måtte av riksdagen bifallas; samt

c) att herr *Thulins* och herr *Forsells* förenämnda motioner ej heller måtte vinna riksdagens bifall.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Hage**: Herr talman! Under föregående år, när denna fråga behandlats, har det alltid varit långa debatter. I år ligger emellertid denna fråga på ett sådant sätt, att jag föreställer mig, att det icke blir någon synnerligen lång diskussion, och för egen del skall jag inskränka mig till ett tämligen kort anförande.

Jag vill dock först erinra om det förhållandet, att under alla föregående år, då denna fråga behandlats, har man från de lägre statstjänarnas sida framfört en viss princip om grunderna för dyrtidstilläggets utdelande till statstjänarna. Denna princip, som jag alltid för min del har anslutit mig till, har jag så kort jag kunnat och så koncist som möjligt utformat i några rader, som stå i den motion, som jag i år väckt. Jag slår där fast som min uppfattning, att »all dyrtidskompensation, som sker med mindre procent än vad som motsvarar den verkliga livsmedelsfördyringen, innebär en minskning av reallönen. Om en sådan minskning måste ske på grund av statsfinansiella svårigheter» — jag erkänner gärna, och det erkännes också av statstjänarna, att en sådan minskning

av reallönen måste ske på grund av nuvarande ekonomiska förhållanden — »så måste man dock se till, att minskningen procentuellt blir mindre för de *lägst* avlönade befattningshavarna, vars reallön redan förut var så ringa, att en avsevärd minskning skulle föra dem ned till eller under existensminimum. Men en sådan aktsamhet mot de lägre inkomstagarna måste även vara väl motiverad med hänsyn därtill, att dessa befattningshavares inkomster nästan uteslutande utgå till ändamål, som kunna betecknas som livets nödtröft, varför inskränkningar och nedprutningar i dessa inkomstagares reallön i mycket ringa grad äro möjliga.»

Jag vill bestämt göra gällande, att den princip, som jag i dessa rader anslutit mig till och som var grundläggande före 1923 års beslut i dyrtidstilläggsfrågan, alljämt bör äga sin riktighet. Det är från den utgångspunkten, som jag för min del tillsammans med ett trettiootal medlemmar i denna kammare har väckt en motion om en återgång till denna princip tillämpande, och jag begär alltså en högre dyrtidstilläggskompensation till de lägre befattningshavarna på det sättet, att statstjänarna skulle få ett särskilt fast bottenlägg. Vidare har jag från en del andra utgångspunkter begärt, att den nedskrivning i dyrtidstilläggen, som i allmänhet inträder för tjänstemän under 25 år, skulle borttagas, och utöver detta har jag begärt en nedsättning av den övre gräns, där dyrtidstillägget skall upphöra att utgå.

Nu har statsutskottet enhälligt avstyrkt dessa tre yrkanden i motionen. Statsutskottet har som motiv för detta anfört vissa saker, som jag en smula måste söka bemöta. Man har exempelvis sagt, att det särskilt för de lägre befattningshavarna nu har åstadkommits vissa förbättringar på själva lönerna, som innebära, att dessa lägre befattningshavares inkomster i realiteten blivit till och med bättre eller åtminstone lika stora som före kristiden. Vi hade en mycket lång debatt om den saken förra riksdagen, så att jag skall icke ge mig in på den, men jag måste bestämt hävda den uppfattningen, att så mycket har åtminstone inträffat till nackdel för de lägre statstjänarna, att deras placering på löneskalan i förhållande till andra befattningsgrupper har nedflyttats genom 1923 års beslut i dyrtidstilläggsfrågan. Ja, det är ofrånkomligt, att det har skett en reglering till deras nackdel, innebärande en nedflyttning, som enligt mitt sätt att se går mot tidens utveckling. Ty man har rätt att vänta sig i vår tid, att utvecklingen skall gå i den riktningen, att löneskalan så småningom pressas ihop, visserligen med små steg men i alla fall målmedvetet i en viss riktning. Vi, motionärer, måste reagera mot denna tendens till nedflyttning av de lägre statstjänarna, och från den utgångspunkten ha vi velat genom vår motion åstadkomma vissa bestämmelser, som skulle innebära en återgång till de gamla dyrtidstilläggsprinciperna.

Då utskottet sökt bemöta motionen, har utskottet framhållit, att tillkomsten av barntilläggen i alla fall verka på det sättet, att de lägsta inkomstagarna få en liten reglering uppåt. Jag skall erkänna, att det är riktigt. Det är nämligen så, att barntilläggen äro lika stora för stora och små inkomstagare, och följden blir givetvis den, att dessa lika stora barntillägg i någon mån verka i riktning mot ett högre procentuellt dyrtidstillägg för de lägsta befattningshavarna. Men jag vill dock betona — jag har gjort en liten uträkning om den saken — att denna reglering uppåt är så oerhört liten, att det knappast är något att fästa sig vid. Om till exempel en befattningshavare med 800 kronors inkomst i månaden har tre barn, blir hans dyrtidstillägg inklusive barntillägg ungefär 22.5 %, under det att en befattningshavare med lika många barn men med 300 kronors lön får ungefär 25 % i dyrtidstillägg inklusive barntillägg. Den reglering, som åstadkommes på detta sätt, blir alltså oerhört ringa.

Det är från denna utgångspunkt, som jag för min del velat ha en ändring på denna punkt. Men jag har, som sagt, även påyrkat ett borttagande av den nu existerande bestämmelsen, att för en barnlös befattningshavare under 25 år ned-

Ang.
dyrtidstillägg
åt befattnings-
havare
i statens tjänst
m. fl.
(Forts.)

Ang.
dyrtidstillägg
åt befattnings-
havare
i statens tjänst
m. fl.
(Forts.)

sättes dyrtidstillägget med 10 %. Finansministern har härom sagt, att en sådan ändring, som jag föreslagit, medför mycket små ekonomiska konsekvenser, och man hade därför på en hel del håll hoppats, att statsutskottet skulle vara med om denna lilla ruckning, som enligt mitt förmenande skulle vara synnerligen rättvis. Men även i det fallet har statsutskottet emellertid icke velat tillstyrka bifall till motionen.

Trots detta skall jag be att få yrka bifall till densamma. Jag gör det icke därför, att jag skulle vilja, att statens utgifter skulle ökas med det belopp, som skulle bli en följd av ett bifall, utan fastmera för att principiellt slå fast, att dyrtidstilläggen böra utmätas efter de grunder, som förut varit gällande, det vill säga med större procentuellt tillägg till de lägsta befattningshavarna. Jag har velat föra fram ett yrkande om bifall till motionen för att — även om utsiktarna därför äro ringa — i alla fall hålla den tanken vid liv, att vi förr eller senare skola gå tillbaka till den gamla, mera rättvisa utmätningen av dyrtidstilläggen.

Det är från denna utgångspunkt, herr talman, och med förhoppning om att riksdagen en gång förr eller senare — helst så fort som möjligt — skall gå tillbaka till den gamla principen, vilken ingen i denna kammare förr opponerat sig emot, som jag för min del ber att få yrka bifall till motionen.

Herrar *Bäcklund* och *Höglund* instämde häruti.

Herr **Forsell**: Herr talman, mina herrar! I den föreliggande frågan har jag väckt en motion, däri jag föreslår, att den nu befintliga maximigränsen för dyrtidstilläggens utgående skulle borttagas. Statsutskottet har nu avstyrkt motionen under hänvisning till finansministerns i statsverkspropositionen gjorda uttalande, varav, säger utskottet, framgår, att frågan om det proportionella systemets utsträckning i denna angelägenhet blir beroende av en nyligen igångsatt utredning rörande avlöningsförhållandena inom statsförvaltningen. Jag vill då endast uttala den förhoppningen, att vid sagda utredning även livligt beaktande skall skänkas åt den punkt i finansministerns uttalande, där han säger, att han icke vill »förneka att visst fog numera kan förefinnas för kravet på en tillämpning av det proportionella systemet över hela linjen».

Jag vill uttala den fasta förvisningen, att den rationella tanke, som ligger i det proportionella systemets genomförande, skall slå igenom, ty det kan ju icke sägas vara rationellt att just på den punkt i skalan, där särskild kompetens och särskilt höga kvalifikationer fordras av innehavarna, sätta in med restriktioner i avlöningsförhållandena. Jag tror, att det förslag, som jag har tillåtit mig att föra fram, innebär ett krav på en så oemotståndlig rättvisa, att det i längden och till slut skall gå igenom. Med den förhoppningen, att så skall ske, vill jag icke nu besvara kammaren och herr talmannen med något yrkande utan skall endast inskränka mig till det nu sagda.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Spångberg**: Herr talman, mina herrar! Statstjänarna befinna sig ju i den för dem synnerligen otrevliga situationen att ha fått utgöra någon sorts regulator. Man har nämligen alltid beträffande deras löner och dyrtidstillägg framhållit och tagit hänsyn till det statsfinansiella läget och vidtagit de åtgärder, som man därav funnit föranledda. Statstjänarnas löner ha också därigenom pressats ned ganska avsevärt genom sänkning av dyrtidstilläggen.

Nu förhåller det sig ju så med statstjänarna, som det gör med anställda inom alla grupper, att de, som befinna sig lägst nere på löneskalan, hava ju alltid så små löner, att de hava mycket svårt att kunna existera. När det då vid stegring av livsmedelsprisen betalas dyrtidstillägg med hänsyn till det

statsfinansiella läget, varvid man reducerar dyrtidstilläggen ganska avsevärt, så innebär ju detta en nedpressning av reallönerna, vilken för de lägst avlönade är synnerligen kännbar. Det är ju också klart, att detta hos de lägst avlönade statstjänarna väcker ett fullt berättigat missnöje. Deras löner hava förut varit så små, att de haft stora svårigheter att klara sig. Genom att reallönerna sänkas, förvärras deras ställning ytterligare. Det är emellertid en sådan taktik, som riksdagen begagnat sig utav.

*Ang.
dyrtidstillägg
åt befattnings-
havare
i statens tjänst
m. fl.
(Forts.)*

Det är ju med fullt medvetande om detta och med tanke på att kunna något förbättra de lägst avlönades ställning, som det här motionsvis, i den motion som i denna kammare väckts av herr Hage med flera och i första kammaren av herr Winberg med flera, föreslagits en ändring så till vida, att det utöver det procentuella dyrtidstillägget skulle få utgå ett fast bottenstillägg med tio kronor per månad för befattningshavare i de s. k. icke nyreglerade verken och åtta kronor per månad för befattningshavare i de nyreglerade verken, dock med sådan begränsning, att bottenstillägget och barntillägget tillsammans icke skulle få uppgå till högre belopp än det procentuella tillägget för samma tid. Genom ett bifall till detta förslag skulle riksdagen visa sin vilja att i någon mån tillmötesgå detta från de lägst avlönade statstjänarna uppställda krav. Jag förstår ju ganska väl, att för de högre avlönade spela icke åtta resp. tio kronor en så synnerligen stor roll, men de ha så mycket större betydelse för de lägst avlönade; och det är väl dessa, som riksdagen i en tid, när full kompensering för prisstegringen icke utbetalas, i första hand bör försöka tillmötesgå.

Beträffande principen om sänkning av dyrtidstillägget med 10 % för de statstjänare, som äro under 25 år och icke hava barn, anser jag den verkligen vara synnerligen orättvis, för att inte säga oklok. Att denna sänkning är orättvis, har ju också framhållits i skrivelse till Konungen, som framförts både av statstjänarnas centralorganisation och av svenska järnvägsmannaförbundet. Jag anser, att denna sänkning för dem, som äro under 25 år, är fullständigt omotiverad, såvida man icke därmed menar, att man skall bestraffa dessa statstjänare, som äro under 25 år och sakna barn, därför att de icke hava skaffat barn till världen. Som något annat kan man givetvis icke betrakta detta tillvägagångsätt. Jag skulle emellertid tro, att de, som betrakta det från den synpunkten, taga alldeles fel, ty om något är felaktigt, är det givetvis ett sådant betraktelsesätt i en tid, då man allmänt diskuterar överbefolkningsproblemet. Det är ett straff, som jag anser bör omedelbart bringas ur världen.

Statsutskottet åberopar ju — det är ju ganska vanligt, då utskotten gå för avslag på vissa framställda krav — statsutskottet åberopar sig, som sagt, på gällande bestämmelser, och utskottet hänvisar vidare till beslut, som riksdagen förut har fattat. Då dessa beslut hava varit orättvisa och erkänt orättvisa, så är det givetvis en mycket svag motivering, när man hänvisar till dem. Framst behålles ju denna ytterligare beskäring av statsfinansiella skäl. Nu är jag ganska övertygad om, att man skulle kunna ordna det hela, om den goda viljan verkligen funnes. En besparing skulle man ju bland annat kunnat göra genom att begagna sig av det i motionen framställda förslaget, som går ut på att sänka maximigränsen för det belopp, varå dyrtidstillägg skall utgå, till 620 kronor i månaden för befattningshavare i icke nyreglerade verk och till 750 kronor i nyreglerade verk.

Vad som framför allt skulle kunna vara ägnat att väcka förvåning — fastän jag skall också erkänna, att man slutar ju med att tycka, att det är så märkvärdigt, då det numera tycks ha blivit en ganska allmän regel — det är emellertid detta, att socialdemokraterna numera visserligen väcka motioner med icke så få socialdemokratiska underskrifter, men sedan blir det så, att de socialdemokratiska representanter, som sitta i respektive utskott, äro mycket eniga om att slå ihjäl de motioner, som man förut har framfört.

Ang.
dyrtidstillägg
åt befattnings-
havare
i statens tjänst
m. fl.
(Forts.)

Då jag, herr talman, icke har funnit några skäl för att frångå de synpunkter, som framställts i denna motion, som jag i denna kammare varit med om att underskriva och som framförts av herr Hage, ber jag att få yrka bifall till densamma.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Det råder givetvis mellan mig och herr Hage och kanske delvis också mellan mig och herr Spångberg ingen skillnad i grundsyn, så långt nämligen, att vi kunna sägas vara överens om, att det givetvis är längst nere på löneskalan, som det är krångligast att taga sig fram. Det behöver jag för min del inte vittna om vid det här tillfället; därom vittna de protokoll från föregående riksdagar, som finnas här, så att jag skall inte alls giva mig in på spørsmålet i vidare mån utan endast säga, att i denna punkt råder emellan oss enighet. Men då man sedan går vidare, skall jag be att få framhålla, att jag för min del har verkligen den uppfattningen, att det skulle var skönt, rent ut sagt, att *en* gång utan upprivande debatter få fram ett beslut i den föreliggande frågan, då väl inte några, vare sig de, som vilja ha en jämkning uppåt därnere på skalan, eller dessa, som vilja ha en jämkning uppåt högst uppe på skalan, kunna hysa några förhoppningar. De få ursäkta mig, herrar motionärer och andra, om jag säger det rent ut, att de inte ha haft några förhoppningar. Att då endast för stridens skull etablera en reservation, det kan jag för min del inte vara med om, ty jag får lov att för min och mina kamraters i utskottet skall också tänka på, att vi också måste hava *några* utsikter att vinna något med våra yrkanden. Det hava vi inte haft i detta fall.

Herr talman, jag skall, med framhållande av det beslut, som första kammaren utan vidare efter endast ett debattinlägg har fattat, om bifall till utskottets förslag, be att få yrka bifall till utskottets förslag även här.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen, som under herr Andersons i Råstock anförande återtagit ledningen av förhandlingarna, framställde till en början propositioner beträffande mom. a), nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i nämnda moment, dels ock på bifall till den av herr Hage i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Vidare blev efter av herr talmannen givna propositioner i ämnet utskottets hemställan i övrigt jämväl av kammaren bifallen.

§ 5.

Föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 24, i anledning av väckt motion om anslag till nedschaktning av dubbel-spårsanläggningen m. m. å Hässleholms bangård;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för förste postiljonen E. G. Samuelsson m. fl. från skyldighet att gälda vissa skadestånds- och ersättningsbelopp; och

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag av postmedel till centralkassan för postpersonalens fackliga och ekonomiska sammanslutningar m. m.; samt

första lagutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av väckta motioner angående lagbestämmelser rörande giltighet av avtal om leverans av elektrisk ström till fastighet, som under avtals-tiden byter ägare; och

nr 11, i anledning av väckt motion om viss lagstiftning rörande avtal om upplåtelse av mark för elektriska ledningar eller andra för distribution av elektrisk energi behövliga anläggningar.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört första lagutskottets utlåtande, nr 12, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 6, 7, 8 och 21 §§ i lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta, dels ock i ämnet väckta motioner. *Om ändring i införsellagen.*

Genom en den 31 december 1924 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 10, som behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

om ändrad lydelse av 6, 7, 8 och 21 §§ i lagen den 14 juni 1917 (nr 380) om införsel i avlöning, pension eller livränta.

Häri genom förordnas, att 6, 7, 8 och 21 §§ i lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta, 8 § i dess lydelse enligt lagen den 27 juni 1924 (nr 370) och 21 § i dess lydelse enligt lagen den 31 december 1918 (nr 1038), skola, 8 och 21 §§ i nedan angivna delar, erhålla följande ändrade lydelse:

6 §.

Införsel må ej beviljas till gäldande av bidragsbelopp, som förfallit till betalning tidigare än ett år, innan beslutet meddelas. Ej heller må bestämmelse givas, enligt vilken avlöning skulle komma att innehållas för annat bidragsbelopp än sådant, som är förfallet, då innehållandet skall äga rum, eller som näst därefter förfaller.

7 §.

Varder införsel beviljad, förordne utmätningsmannen, huru stort belopp av avlöningen skall, i den mån densamma förfaller, innehållas till gäldande av underhållsbidraget, med föreskrift tillika, att det vid varje avlöningstillfälle innehållna beloppet dock ej må överstiga viss angiven procent av då förfallande avlöning.

Det belopp, som skall innehållas, må ej sättas så högt, att den underhållsskyldige kommer att sakna medel till underhåll för sig själv eller för make och oförsörjda barn eller adoptivbarn, som icke av honom åtnjuta underhållsbidrag. Med hänsyn till den underhållsskyldige åliggande hyresbetalning eller andra särskilda omständigheter må vad av avlöningen skall innehållas kunna bestämmas till olika belopp för särskilda avlöningstillfällen inom viss tidsperiod.

Beviljas införsel till gäldande av bidrag åt flera underhållsberättigade, och förslår ej därtill det belopp, som må innehållas, varde detta belopp fördelat mellan de underhållsberättigade i förhållande till bidragens storlek.

8 §.

Yppas, efter det förordnande om införsel givits, anledning till jämkning i de därvid meddelade bestämmelser, äge utmätningsmannen utan hinder av det förra beslutet förordna om sådan jämkning.

Hava — — — — — upphävt.

Sedan — — — — — underhållsbidrag.

Andra kammarens protokoll 1925. Nr 18.

Om ändring i
införsellagen.
(Forts.)

21 §.

Häftar någon för oguldna utskylder eller allmänna avgifter, skola beträffande sådana utskylder eller avgifter jämte stadgad indrivningsavgift eller uppborädsprovision denna lags bestämmelser om införsel för underhållsbidrag i tillämpliga delar lända till efter rättelse med följande tillägg och undantag:

1) Vad i 3 § stadgas skall ej gälla, men varde, där ej på grund av utmätningens kändedom om gäldenärens förhållanden eller eljest sådant finnes vara obehövt eller ej lämpligen eller utan avsevärd tidsutdräkt kunna äga rum, genom tjänstebrev eller annorledes underrättelse gäldenären meddelad om att indrivning påkallats och att han, där han har något att invända mot införsel eller att andra beträffande de bestämmelser, som vid beviljande av införsel böra meddelas, äger att inom viss kort tid muntligen eller skriftligen avgiva yttrande.

2) Sedan — — — — — tillämpning.

3) Beviljas — — — — — betalning.

4) Vad i 10 § andra punkten och 17 § är föreskrivet skall ej äga tillämpning.

5) För den del av utskylderna eller avgifterna, som motsvaras av innehållet belopp, skall gäldenären ej vidare häfta, ändå att på grund av arbetsgivarens obestånd det innehållna icke kan utfås hos denne.

6) Arbetsgivaren vare pliktig att varje gång avlöning utbetalas lämna gäldenären skriftligt intyg om vad av löningen må hava innehållits.

7) I fråga om redovisning för influtna medel skola tillämpas de i sådant avseende i gällande författningar angående uppörd och indrivning av utskylder och allmänna avgifter meddelade bestämmelser.

Denna lag skall träda i kraft den 1 juli 1925.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft nedannämnda inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen inom första kammaren:

nr 76 av herr *von Koch* och

nr 179 av herr *Winberg*; samt

inom andra kammaren:

nr 175 av herr *Molander* och

nr 262 av herr *Samuelsson m. fl.*

I den av herr *von Koch* väckta motionen hade yrkats, att riksdagen ville för sin del besluta sådan ändring i Kungl. Maj:ts förevarande förslag, att 7 § 1 stycket — därest icke ifrågavarande bestämmelser hellre ansåges böra få sin plats i 7 § 2 stycket — erhöle följande lydelse:

»Varder införsel beviljad, förordne utmätningens man, huru stort belopp av avlöningen skall, i den mån densamma förfaller, innehållas till gäldande av underhållsbidraget, med föreskrift tillika huru stort belopp av avlöningen som den underhållsskyldige må vid varje avlöningstillfälle själv uppbara, samt att innehållande må ske, endast i den mån återstående delen av avlöningen därtill förslår.»

I den av herr *Samuelsson m. fl.* väckta motionen och i den därmed likalydande motion, som väckts av herr *Winberg*, hade yrkats:

1) att riksdagen måtte, med underkännande av Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag, för sin del antaga följande förslag till

Lag

Om ändring i
införsellagen.
(Forts.)

om ändrad lydelse av 3, 6, 7, 8 och 21 §§ i lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta, 8 § i dess lydelse enligt lagen den 27 juni 1924 (nr 370) och 21 § i dess lydelse enligt lagen den 31 december 1918 (nr 1038), skola, 8 och 21 §§ i nedan angicna delar, erhålla följande ändrade lydelse:

3 §.

Utmätningssmannen låte skriftlig underrättelse om ansökningen bevisligen tillställas den underhållsskyldige med föreläggande för honom att, om han önskar yttra sig i ärendet, inom viss kort tid muntligen eller skriftligen till utmätningssmannen dels framföra de invändningar mot ansökningen, vartill han anser sig befogad, dels ock inkomma med erforderliga uppgifter, angående sina inkomster och ekonomiska villkor i övrigt ävensom angående omfånget av honom tagligen åliggande underhållsskyldighet samt övriga omständigheter, vartill hänsyn bör tagas vid ärendets avgörande.

6 §.

Införsel må ej beviljas till gäldande av bidragsbelopp, som förfallit till betalning tidigare än ett år, innan beslutet meddelas. Ej heller må bestämmelse givas, enligt vilken avlöning skulle komma att innehållas för annat bidragsbelopp än sådant, som är förfallet, då innehållandet skall äga rum, eller som näst därefter förfaller.

7 §.

Varder införsel beviljad, förordne utmätningssmannen först, att visst belopp av avlöningen, motsvarande vad den underhållsskyldige kan anses vara i behov av för eget och sin familjs underhåll (existensminimum), skall, i den mån avlöningen förfaller, undantagas från införsel. Nämnda belopp må ej sättas så lågt, att den underhållsskyldige kommer att sakna medel till underhåll för sig själv eller för maka och oförsörjda barn eller adoptivbarn, som icke av honom åtnjuta underhållsbidrag.

I övrigt bestämme utmätningssmannen, huru stort belopp av avlöningen skall innehållas till gäldande av underhållsbidraget. Med hänsyn till den underhållsskyldige åliggande hyresbetalning eller andra särskilda omständigheter må vad av avlöningen skall innehållas kunna bestämmas till olika belopp för särskilda avlöningstillfällen inom viss tidsperiod.

Beviljas införsel till gäldande av bidrag åt flera underhållsberättigade, och förslår ej därtill det belopp, som må innehållas, varder detta belopp fördelat mellan de underhållsberättigade i förhållande till bidragens storlek.

Till ledning för utmätningssmännen vid bestämmande av belopp, som vid införsel bör undantagas för den underhållsskyldiges och hans familjs behov, låte Kungl. Maj:t efter socialstyrelsens hörande utfärda uppgift å levnadskostnaden inom olika orter i landet.

8 §.

Yppas efter det förordnande om införsel givits anledning till jämkning i de därvid meddelade bestämmelserna, äge utmätningssmannen utan hinder av det förra beslutet förordna om sådan jämkning.

Hava — — — — — upphävt.

Sedan — — — — — underhållsbidrag.

21 §.

Häftar någon för oguldna utskylder eller allmänna avgifter, skola beträffande sådana utskylder eller avgifter jämte stadgad indrivningsavgift eller uppboordsprovision denna lags bestämmelser om införsel för underhållsbidrag i tillämpliga delar lända till efterrättelse med följande tillägg och undantag:

Om ändring i
införsellagen.
(Forts.)

1. I 3 § omförmälta underrättelse och föreläggande skola tillställas de skattskyldiga genom deras avsändande med posten i tjänsteförsändelse, varom av utmätningssmannen bör föras särskild bok; beslut om införsel må ej meddelas förr än skälig tid, minst åtta dagar, förflutit från underrättelsens avsändande till den skattskyldige.

2. Sedan — — — — tillämpning.

3. Beviljas — — — — betalning.

4. Vad i 10 § andra punkten och 17 § är föreskrivet skall ej äga tillämpning, dock skall underrättelse om beslut, varigenom införsel beviljats eller jämkats, med posten avsändas till den skattskyldige.

5. För den del av utskylderna eller avgifterna, som motsvaras av innehållet belopp, skall gäldenären ej vidare häfta, ändå att på grund av arbetsgivarens obestånd det innehållna icke kan utfås hos denne.

6. Arbetsgivaren vare pliktig att varje gång avlöning utbetalas utan särskild begäran lämna gäldenären skriftligt intyg om vad av avlöningen må hava innehållits.

7. I fråga om redovisning för influtna medel skola tillämpas de i sådant avseende i gällande författningen angående uppörd och indrivning av utskylder och allmänna avgifter meddelade bestämmelser.

Denna lag skall träda i kraft den 1 juli 1925; och

2) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om framläggande snarast möjligt av sådana ändringar i gällande lagstiftning, att för av arbetsgivare enligt införsellagen innehållet belopp skulle i händelse av arbetsgivarens konkurs åtnjutas förmånsrätt jämlikt 17 kap. 3 § handelsbalken eller annat lagrum i samma kapitel.

I den av herr *Molander* väckta motionen hade hemställts, att riksdagen måtte för sin del antaga i motionen intaget förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1917 om införsel å avlöning, pension eller livränta.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick godkännas, måtte för sin del antaga följande

Lag

om ändrad lydelse av 6, 7, 8 och 21 §§ i lagen den 14 juni 1917 (nr 380) om införsel i avlöning, pension eller livränta.

Härigenom förordnas, att 6, 7, 8 och 21 §§ i lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta, 8 § i dess lydelse enligt lagen den 27 juni 1924 (nr 370) och 21 § i dess lydelse enligt lagen den 31 december 1918 (nr 1038), skola, 8 och 21 §§ i nedan angivna delar, erhålla följande ändrade lydelse:

6 §.

Införsel må ej beviljas till gäldande av bidragsbelopp, som förfallit till betalning tidigare än ett år, innan beslutet meddelas. Ej heller må bestämmelse givas, enligt vilken avlöning skulle komma att innehållas för annat bidragsbelopp än sådant, som är förfallet, då innehållandet skall äga rum, eller som näst därefter förfaller.

7 §.

Varder införsel beviljad, förordne utmätningssmannen, huru stort belopp av avlöningen skall, i den mån densamma förfaller, innehållas till gäldande av

underhållsbidraget, med föreskrift tillika att vid varje avlöningstillfälle visst angivet belopp, motsvarande vad den underhållsskyldige kan anses behöva till underhåll för sig själv och för make och oförsörjda barn eller adoptivbarn, som icke av honom åtnjuta underhållsbidrag, skall förbehållas den underhållsskyldige, samt att förty innehållande må ske endast i den mån avlöningen överskjuter sistnämnda belopp. Vad av berörda överskott sålunda skall innehållas må, med hänsyn till den underhållsskyldige åliggande hyresbetalning eller andra särskilda omständigheter, kunna bestämmas till olika belopp för särskilda avlöningstillfällen inom viss tidsperiod.

*Om ändring i
införsellagen.
(Forts.)*

Beviljas införsel till gäldande av bidrag åt flera underhållsberättigade, och förslår ej därtill det belopp, som må innehållas, varde detta belopp fördelat mellan de underhållsberättigade i förhållande till bidragens storlek.

8 §.

Yppas, efter det förordnande om införsel givits, anledning till jämkning i de därvid meddelade bestämmelser, äge utmätningsmannen utan hinder av det förra beslutet förordna om sådan jämkning.

Hava — — — — — upphävt.

Sedan — — — — — underhållsbidrag.

21 §.

Häftar någon för oguldna utskylder eller allmänna avgifter, skola beträffande sådana utskylder eller avgifter jämte stadgad indrivningsavgift eller uppboordsprovision denna lags bestämmelser om införsel för underhållsbidrag i tillämpliga delar lända till efter rättelse med följande tillägg och undantag:

1) Vad i 3 § stadgas skall ej gälla, men varde, där ej utmätningsmannens kännedom om gäldenärens förhållanden gör sådant obehövt eller eljest särskilda omständigheter föranleda undantag, genom tjänstebrev eller annorledes underrättelse gäldenären meddelad om att indrivning påkallats och att han, där han har något att invända mot införsel eller att andraga beträffande de bestämmelser, som vid beviljande av införsel böra meddelas, äger att inom viss kort tid muntligen eller skriftligen avgiva yttrande.

2) Sedan — — — — — tillämpning.

3) Beviljas — — — — — betalning.

4) Vad i 10 § andra punkten och 17 § är föreskrivet skall ej äga tillämpning.

5) För den del av utskylderna eller avgifterna, som motsvaras av innehållet belopp, skall gäldenären ej vidare häfta, ändå att på grund av arbetsgivarens obestånd det innehållna icke kan utfås hos denne.

6) Arbetsgivaren vare pliktig att varje gång avlöning utbetalas lämna gäldenären skriftligt intyg om vad av avlöningen må hava innehållits.

7) I fråga om redovisning för influtna medel skola tillämpas de i sådant avseende i gällande författningar angående uppboord och indrivning av utskylder och allmänna avgifter meddelade bestämmelser.

Denna lag skall träda i kraft den 1 juli 1925; och

2) att de i anledning av propositionen väckta motionerna, i vad de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under 1), ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herr *Rogberg*, som förklarar, att han inom utskottet hemställt, att utskottet måtte föreslå, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition och de i ärendet väckta motionerna icke måtte av riksdagen bifallas; samt

Om ändring i av herr *Christenson* i Södertälje, som, med instämmande av herrar *Rogberg* och införsellagen. *Nilsson* i Antnäs, hemställt,

(Forts.)

1) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick godkännas, måtte för sin del antaga följande förslag till

Lag

om ändrad lydelse av 6, 7, 8 och 21 §§ i lagen den 14 juni 1917 (nr 380) om införsel i avlöning, pension eller livränta.

Härigenom förordnas etc. (se propositionen) — — — — — följande ändrade lydelse:

6 §.

Lika med propositionen.

7 §.

Lika med propositionen.

8 §.

Lika med propositionen.

21 §.

Häftar någon etc. (se propositionen) — — — — — tillägg och undantag:

1) Vad i 3 §, 10 § andra punkten och 17 § stadgas skall ej gälla (= nu gällande lag).

2) Sedan — — — — — tillämpning.

3) Beviljas — — — — — betalning.

4) Lika med mom. 5 i propositionen.

5) Lika med mom. 6 i propositionen.

6) Lika med mom. 7 i propositionen.

Denna lag skall träda i kraft den 1 juli 1925; och

2) att de i anledning av propositionen väckta motionerna, i vad de icke kunde anses besvarade genom reservantens hemställan under 1), ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr **Lindley**, som yttrade: Herr talman! Jag ber att få i fråga om föredragningen av första lagutskottets utlåtande, nr 12, föreslå,

att utlåtandet må föredragas punktvis;

att punkten 1) företages till avgörande på det sätt, att först föredrages utskottets i punkten framlagda lagförslag paragrafvis, med ingress och rubrik sist, samt därefter utskottets hemställan;

att lagtext ej må behöva uppläsas; samt

att vid föredragning av den paragraf i lagförslaget, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet.

Denna hemställan bifölls.

Punkten 1).

Det av utskottet framlagda lagförslaget.

Efter föredragning av 6 § anförde:

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Nothin**: Herr talman, mina herrar! Med sin nuvarande avfattning har lagen om införsel i avlöning, pension eller livränta avsett att fastslå den principen, att ett existensminimum skall lämnas fritt från införsel. Emellertid har det visat sig, att lagen vid tillämpningen i många fall medfört svåra obilligheter. Anledningen därtill är det sätt, varpå den för närvarande tillämpas. Det går så till, att vederbörande utmättningsman fastställer ett visst belopp, som skall innehållas. I fall sedan arbetarens eller löntagarens avlöning på grund av hans sjukdom eller av annan anledning sjunker mer eller mindre under den inkomst, han hade, när införseln beviljades, går det helt ut över honom. Det har hänt, att en gäldenär endast fått helt obetydligt eller knappast något över vid avlöningens utbetalande. Givet är, att detta måste avhjälpas. Det finnes icke heller, såvitt jag fattat saken, någon principiell meningsskiljaktighet härom, utan de olika meningar, som framkommit, hava avsett endast det lämpligaste sättet, den lämpligaste vägen, att nå fram till denna humanisering.

Om ändring i införsellagen.
(Forts.)

I den kungl. propositionen har man valt den vägen, att när införsel beviljades, skulle tillika fastställas en viss procent av avlöningen, som icke finge överskridas vid innehållandet. En dylik föreskrift komme att verka automatiskt på det sättet, att ju mera avlöningen sjönke på grund av sjukdom eller andra liknande anledningar, desto mindre bleve också det belopp, som innehölles. Fördelen med denna anordning vore dess enkelhet och rent automatiska verkan. Bristen åter ligger däri, att om avlöningen sjönke allt för lågt, ned under existensminimum, bleve i alla fall ett visst belopp innehållet; den enda rättelsen i sådant fall bleve att begära jämkning, vilken utväg lagen redan nu anvisar.

Innan jag går in på att omnämna utskottets linje, vill jag emellertid med ett par ord beröra det sätt, varpå i ett par motioner rests erinran eller gensagor mot denna Kungl. Maj:ts linje. I motionen nr 262 framhålles såsom exempel det fall, att en viss procent förklarats skola innehållas och att avlöningen därefter går ned under ett antaget existensminimum; i motionen användas därvid synnerligen starka ord om det system, som blivit valt i propositionen. Går jag emellertid till motionen nr 190 vid förra riksdagen, så uttala sig samma motionärer där på följande sätt: »I åtskilliga städer har man åter insett nödvändigheten av att låta införselbeloppet utgå i viss procent av den vid varje tid utbetalda avlöningen. Denna senare praxis är uppenbart den enda riktiga. Därför föreslås i 21 § att denna praxis lagfästes.» Senare i denna motion framhålles visserligen, att man i alla fall måste se till ett visst existensminimum; men i lagtexten hava motionärerna föreslagit detsamma som Kungl. Maj:tt, dock med den olikheten, att motionärernas förslag i följd dessutom upptog vissa maxiprocent olika allt efter avlöningens storlek. Denna olikhet förmodar jag, att motionärerna icke så mycket hålla på, eftersom de i år icke ifrågasatt en sådan lagbestämd procentbegränsning, utan i stället tänkt sig, liksom jag vid propositionens avfattande, att denna fråga kunde ordnas genom administrativa anvisningar.

Jag har velat säga detta för att visa rätta halten och innebörden av den kritik, som har framförts av motionärerna i år. Även i avseende på sättet för utredningens verkställande har i ett par motioner framställts kritik. I samma motion, nr 262, säges det: »Man har hört huvudsakligen länsstyrelserna, och dessa hava i sin ordning inhämtat yttrande från sina underordnade myndigheter, just dem som gjort sig skyldiga till de påtalade felaktigheterna.» I en annan motion yttrar motionären: »Det är ju tämligen förklarligt, att större delen av de myndigheter, som anmodats yttra sig över förslaget, finner att lagändring ej är behöfvig. Det är nämligen överståthållarämbetet och länsstyrelserna, som avgivit utlåtanden. Därjämte ha bl. a. korporationer, föreningen

Om ändring i
införsellagen.
(Forts.)

Sveriges stadsfogdar, svenska exekutionsmännens riksförbund samt föreningen Sveriges landsfiskaler erhållit tillfälle att yttra sig. Länsstyrelserna ha även i ett flertal fall vid sina utlåtanden fogat yttrande av vederbörande utmätningsmän. Alltså de myndigheter, som på ett eller annat sätt ha med lagens tillämpning att göra.» Man har alltså i dessa motioner velat påstå, att utlåtanden inforderats endast från den ena sidan, och att de hörda låtit sitt omdöme färgas av en ensidig uppfattning. Man har emellertid förtigit vad som framgår av propositionen, nämligen att även landsorganisationen fått tillfälle att yttra sig. Man har förtigit att landssekreteriatet inkommit med yttrande och att landssekreteriatet lämnat samtliga därtill anslutna arbetareförbund tillfälle att avgiva yttrande. Jag vill fråga: hur skulle saken vidare hava utretts?

Jag skall nu återkomma till huvudsaken. Kungl. Maj:ts linje har jag redan omnämnt. Den fördel, jag trots mig finna i den, var, att den skulle verka enkelt och automatiskt. Bristen har jag också påpekat. Utskottet har valt en annan linje, nämligen att ett visst existensminimum skulle fastställas och att införsel skulle beviljas endast i överskjutande lönebelopp. Jag erkänner utan vidare, att den vägen är den teoretiskt riktigare. De betänkligheter, som kunna resas mot densamma, äro, att på grund av det stora antalet ärenden, som vederbörande befattningshavare har att handlägga, det skulle kunna utbilda sig en viss schablonmässig behandling och att antingen existensminimum skulle ställas för lågt, vilket skulle gå ut över vederbörande löntagare, eller också att, sedan existensminimum fastställts, man skulle innehålla hela den överskjutande avlöningen, vilket också skulle innebära väsentliga svårigheter för dem, det gällde. Av motiveringen framgår, att utskottet beaktat dessa möjligheter och tagit avstånd från desamma. Då nu första kammaren fattat beslut i överensstämmelse med utskottets hemställan, och, då det är viktigt att något göres för att här bringa lättnad till dem det gäller, vill jag icke förlänga diskussionen utan hemställer, att denna kammare för vinnandet av ett positivt resultat måtte ansluta sig till utskottets uppfattning.

Herr Dahlén: Herr talman! Såsom varande en av motionärerna i denna fråga skall jag be att få anföra ett par synpunkter. Det är ju känt, att det är synnerligen svårt att få till stånd den allra minsta reform här i landet, även om det visat sig att den är aldrig så berättigad. Och även om det sitter en socialdemokratisk regering vid styret tvekar också den i vissa fall, och försöker rent av hålla igen för att på så sätt förfuska resultatet. Ett typiskt exempel på detta påstående är Kungl. Maj:ts proposition i det föreliggande ärendet.

Redan vid 1923 års riksdag framfördes av vår partikamrat Kilbom en interpellation här i kammaren, där det påvisades med en rad exempel, hur vettlöst och godtyckligt införsellagen tillämpades av utmätningsmännen, och hur orättvist i många fall arbetarna behandlades. Hos dåvarande justitieministern begärdes därför en första hjälp och rättelse i godtycket. Vi ha sedan ingenting hört av saken annat än att den har hänskjutits till länsstyrelserna för uttalanden, och länsstyrelserna ha för sin del meddelat, att de anse, att det är rätt bra som det är.

Jag och mina partikamrater framförde då 1924 en motion, däri vi framlade ett lagförslag, som vi ansågo, därest det antagits, skulle ha bidragit att, så långt möjligt, förbättra just dessa missförhållanden. Vi avsågo i första hand med denna motion att skydda arbetarna från att vid innehållandet av lönen berövas ett existensminimum, och att tillförsäkra arbetarna rätten att bli hörda i ärendet innan införselbesluten fattades. Lagutskottet och riksdagen ställde sig också mycket välvilliga till förslaget, men de föreslog ingalunda riksda-

gen att antaga detsamma, utan det avläts en skrivelse till Kungl. Maj:t däri det krävdes ett lagförslag i angiven riktning. Detta har i år framlagts av regeringen. Men, som det framgår av utskottets utlåtande, är det endast ett par högermän i utskottet, som ansett sig kunna gå med på regeringens förslag i detta fall. Redan av den omständigheten kan man dra den slutsatsen, åtminstone jag utifrån mina utgångspunkter, att Kungl. Maj:ts förslag ur *säkerhetssynpunkt* för arbetarna hade synnerligen litet värde. Regeringen tillmötesgår, såvitt jag kan fatta, byråkratiens och utmätningsmännens intressen, men den tillvaratar inte arbetarnas intressen i detta fall. Och det är deras intressen saken närmast gäller. Till all lycka har nu emellertid detta regeringsförslag inte fått större anslutning i utskottet än från några högermän, något som jag för min personliga del vill uttala min tillfredsställelse över. Utskottet har däremot visat sig inse behovet av att någonting göres för att det godtycke och den schablonmässighet, som har varit åtminstone nästan regel i många fall vid införsellagens tillämpande, stävjas. Emot den formulering som utskottet föreslår i § 7 har jag ingenting nämnvärt att invända. Men jag tror, att om den formulering, som föreslagits av oss, hade antagits, så hade det inneburit en större säkerhet för dem det här gäller att skydda.

Vad angår frågan om gäldenärens underrättelse om införselbeslut har utskottet självt genom sitt förslag visat, att justitieministerns förslag i det fallet var oantagbart. Utskottet har därför delvis tillmötesgått vårt förslag, men enligt mitt förmenande inte i tillräcklig utsträckning. Rättssäkerheten och billigheten från arbetarklassens synpunkt kräver, att alla, som äro utsatta för att införsellagen skall på dem äga tillämpning, böra upplysas om den saken på förhand. Det får, enligt mitt förmenande, inte på något sätt lämnas några kryphål öppna för utmätningsmännen. Det har visats genom en mängd praktiska exempel att de ha missbrukat just denna del av införsellagen. Det är också fara värt, att med den formulering, som utskottet har kommit till, lagen i viss mån kommer att även i framtiden missbrukas. Vi ha i vårt förslag i år inryckt underrättelsebestämmelser, och jag kommer senare, herr talman, att yrka bifall till vårt förslag i det avseendet, nämligen i § 3 och § 21.

Vad reservanterna anfört mot utskottets förslag är lätt att gendriva. De anföra som huvudsakligt skäl emot utskottsforlaget, att det bleve en synnerligen grannlaga och svår uppgift för utmätningsmännen att fastställa ett existensminimum. Men det torde dock i alla fall för herrar reservanter vara klart, att även under nuvarande omständigheter åligger det utmätningsmännen att fastställa ett existensminimum. Och det är just därför att denna fråga är så grannlaga, och för att undvika godtycklighet, som vi ha föreslagit att det skall fastställas ett existensminimum innan införsel kan verkställas. Jag är ock övertygad om, att för en noggrann och rättvis utmätningsman skulle det vara till fördel, om det föreläge föreskrifter, absoluta föreskrifter så långt det går att fastställa dem, som han hade att rätta sig efter.

Vad beträffar herr Rogbergs reservation påstår han, att det endast i undantagsfall på landsbygden förekommer, att utmätningsmännen gjort sig skyldiga till misstag i detta fall. Det torde då vara tillräckligt att påpeka, att i den stad, där herr Rogberg numera bor, nämligen Jönköping, som räknar närmare 30.000 invånare, har det upplysts om att stadsfogden gått så hårdhänt fram, att arbetarkommunen varit tvungen att ingripa. Det var endast efter kraftiga framställningar hos magistraten och dennas anmaning till stadsfogden som det kunde ske någon rättelse i detta fall. Det synes av detta framgå, att missgreppen inte endast ha förekommit på landsbygden utan även förekommit i städerna.

Jag skall inte upptaga tiden längre med denna fråga. Jag skall endast be, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag, med den förändringen, att

Om ändring i
införsellagen.
(Forts.)

Om ändring i
införsellagen.
(Forts.)

§ 3 och § 21 i den form vi ha föreslagit i motionen nr 262 i andra kammaren måtte antagas. Jag gör detta yrkande, ehuru jag vet, att det finns mycket små utsikter att få det igenom. Men jag är övertygad om att även med den formulering som föreligger i utskottets förslag, blir man nödsakad att förr eller senare taga upp frågan på nytt till behandling.

Herr Christenson i Södertälje: Herr talman! Ehuru tiden är långt framskriden, anser jag mig dock, med hänsyn till den stora vikt förevarande fråga enligt min uppfattning har, böra med några ord ytterligare motivera min reservation mot utskottets utlåtande.

Jag har varit skiljaktig från utskottet beträffande dels innehållet av det beslut, utmätningssmannen har att meddela vid fastställande av införsel, såväl då fråga är om underhållsbidrag som då det gäller utskylder och avgifter, och dels frågan, huruvida bestämmelser böra införas om ett underrättelseförfarande att föregå införselbeslut för utskylder och avgifter.

Vad den första frågan, om innehållet av införselbeslutet, angår, stadgar nu gällande lag, att, om införsel beviljas, utmätningssmannen skall förordna, huru stort belopp av avlöningen som skall innehållas, vilket belopp inte får sättas så högt, att den underhålls- eller skattskyldige kommer att sakna medel till underhåll för sig och de sina. Genom denna bestämmelse och genom stadgandet om rätt för utmätningssmannen att, om anledning därtill yppas, förordna om jämkning i meddelat införselbeslut, borde gäldenären hava erforderlig trygghet för att ej genom införseln bliva blottställd på medel till sitt och sin familjs uppehälle. Emellertid har anförts dels i en interpellation av herr Kilbom vid 1923 års riksdag, och dels i motioner vid 1924 års riksdag av herr Winberg i första kammaren samt herr Kilbom m. fl. i andra kammaren, att införsellagen på sina håll tillämpats så strängt, att en arbetare på avlöningsdagen haft endast helt obetydligt, ja, ibland endast några ören att lyfta till sin egen och sin familjs försörjning. Det är ju uppenbart, att, om dylika fall inträffat, rättelse skulle hava vunnits genom klagomål hos vederbörande överexekutor. Av de yttranden, som bifogats nu förevarande proposition, synes ej framgå, att beträffande tillämpningen av införsellagen råda missförhållanden av beskaffenhet att påkalla lagändring. Tvärtom har flertalet länsstyrelser och övriga myndigheter, som yttrat sig i ärendet, avstyrkt åtgärder i den riktning som motionärerna år 1924 föreslog. Jag vill härvid särskilt påpeka ett uttalande av Svenska grov- och fabriksarbetareförbundet, vari anfördes, att av yttranden, som inkommit från ett flertal av förbundets avdelningar, framginge, att på de flesta platser myndigheterna vid införsel gått humant och hänsynsfullt till väga, och att någon anmärkning mot lagen och dess handhavande icke framställdes. Endast på vissa orter hade — enligt förbundet — lagen tillämpats med onödigt stränghet och utan tillbörligt hänsynstagande till lagens paragraf 6. I detta sammanhang må erinras, att det missnöje som avhörts säkerligen till stor del berott på de höga skatter, som debiterades under krisåren, särskilt 1920 och 1921. Dessa skatter hänförde sig till höga avlöningar under åren 1919 och 1920. Nu är det ju så, att åtminstone kommunalskatten förfaller till betalning först omkring två år efter avlöningens intjänande, och då skatterna för 1919 och 1920 års stora inkomstbelopp skulle betalas 1921 och 1922 hade situationen avsevärt förändrats. En omfattande arbetslöshet hade inträtt och avlöningarna hade börjat nedgå. Det är ju uppenbart, att svårigheter härigenom uppkommo vid indrivning av skatterna. Möjligen ansåg sig då en och annan utmätningssman, för att kunna få in utskylderna, nödsakad fastställa väl höga införselbelopp. Nu äro förhållandena förändrade. De skatter, som debiterats 1920 och 1921, kunna i huvudsak icke längre uttagas genom införsel, då detta förfarande icke kan äga rum sedan tre år förflutit från det skatten förfallit till betalning. Se-

nare debiterade skatter äro avsevärt lägre. Till belysande härav kan jag meddela, att i Södertälje med ej fullt 15,000 invånare restlängderna uppgingo för 1920 års kommunalutskylder till 715,700 kronor men för år 1923 års kommunalutskylder till endast 356,200 kronor, eller sålunda mindre än hälften. Vidare har arbetslösheten till stor del upphört. Allt detta gör, att svårigheter för skattebeloppens uttagande genom införsel, tillämpad på humant och hänsynsfullt sätt, icke längre förefinnas.

Vid nu angivna förhållanden torde det starkt kunna ifrågasättas, huruvida någon lagändring i ifrågavarande avseende är påkallad. Då emellertid Kungl. Maj:ts förslag till § 7, enligt vilket vid införsels fastställande skall angivas, att det vid varje avlöningstillfälle innehållna beloppet ej må överstiga viss angiven procent av då förfallande avlöning, är ägnat att bereda ökad trygghet åt gäldenären utan att lagens effektivitet äventyras, har jag ansett mig kunna biträda detta förslag. Procentbestämningen, som redan nu tillämpas på många håll, verkar synnerligen fördelaktigt, då därigenom införselbeloppet automatiskt anpassas efter avlöningen. Däremot anser jag, att det skulle vara synnerligen betänkligt att, som utskottet föreslagit, i samband med införselbeloppets fastställande bestämma ett visst existensminimum motsvarande, fast angivet belopp, som vid varje avlöningstillfälle skulle vara fritt från införsel. Att fastställa ett sådant existensminimum för var och en av den mycket stora mängden skattskyldiga, på många håll uppgående till åtskilliga tusen, som här är ifråga, skulle säkerligen bereda utmätningsmännen hart när oöverstigliga svårigheter. Somliga av de skattskyldiga åtnjuta utöver den arbetsinkomst, som är föremål för införsel, även annan inkomst. Andra hava jämte sin kontanta avlöning även naturaförmåner. Åtskilliga arbetare eller andra befattningshavare hava hustrur, som hava egen arbetsförtjänst. I alla sådana och flera andra fall borde ju existensminimum bestämmas lägre än för en annan löntagare med alldeles samma inkomst. Detta skulle te sig egendomligt och föranleda klagomål, i synnerhet som säkerligen många fall skulle förekomma, då alltför högt existensminimum bleve bestämt på den grund, att alla de förhållanden, som inverka på saken, icke vore kända för utmätningsmannen, exempelvis om inkomst från annat håll, om hustrus arbetsförtjänst m. m.

Men framför allt skulle genom fastställande av ett vid varje avlöningstillfälle införselfritt belopp lagens effektivitet i hög grad äventyras. Jag skall be att få taga ett exemel. En fränskild hustru söker införsel i sin f. d. mans avlöning för uttagande av utdömt underhållsbidrag för två barn med 30 kronor i månaden för varje barn eller tillhoppa 60 kronor i månaden. Mannen har en avlöning av 50 kronor i veckan. Utmätningssmannen fastställer då införsel till belopp av 15 kronor i veckan och bestämmer, att 35 kronor i veckan av mannens avlöning skall vara införselfritt. Mannen får då ett större ackordsarbete. Han uttager då exempelvis endast 35 kronor i veckan och låter resten stå inne för att lyftas, då ackordsarbetet är färdigt. Efter två månader utfår mannen ett ackordsöverskott å t. ex. 200 kronor. Vad får nu den fränskilda hustrun till sina barn? Jo, för åtta veckor ingenting och för den nionde veckan, då det stora överskottet utfaller, 15 kronor, såvida ej utmätningsmannen, vilket ingalunda är säkert, kan få kännedom om ackordsbeloppet och fastställa ett högre belopp för det sista avlöningstillfället. I varje fall får hustrun under lång tid sakna varje understöd från mannen. Kan detta vara rimligt? Man skulle tycka, att, då man vet, huru stora svårigheter det möter för underhållsberättigade att få ut sitt underhåll, det snarare vore skäl att åt dem bereda ökat skydd i detta avseende än att åt de underhållsskyldiga lämna tillfälle att komma ifrån sina förpliktelser. Jag tror, att det är många fattigvårdsstyrelser i landet, som kunna vittna om hur svårt det nu är att få underhållsbidrag av försunliga familjeförsörjare och

Om ändring i
införsellagen.
(Forts.)

Om ändring i barnafäder. Det kan ju då ej vara skäl att ytterligare öka dessa svårigheter.

(Forts.)

Även på annat sätt än det av mig nu angivna kan en dylik lagbestämmelse, på sätt jag påpekat i reservationen, leda till att en gäldenär kan undkomma såväl underhållsbidrag som skatter. Säkerligen kommer bestämmelsen att med stor fördel utnyttjas av notoriska skatteskokkare, under det att lojala skattskyldiga knappast torde hava större fördel därav än av ett stadgande enligt Kungl. Maj:ts förslag. Skulle i något fall avlöningen gå ned så mycket, att ej något därav bör uttagas genom införsel, möter säkerligen ej hinder att genom en enkel hänvändelse till utmätningsmannen snabbt vinna erforderlig rättelse eller uppskov tills vidare med införsel.

Med avseende å skatterna vill jag särskilt framhålla, att många kommuner i vårt land fortfarande befinna sig i ekonomiskt betryck efter de stora förluster och utgifter, som krigs- och krisåren fört med sig. Det är därför av synnerlig vikt för kommunerna att i största möjliga utsträckning få in sina skatter. Ja, även för staten torde det vara ett intresse av största betydelse att restförda kronoutskylder inflyta utan alltför stora avkortningar. Det kan då icke vara välbetänkt att i förevarande avseende vidtaga en lagändring, som med säkerhet kan antagas medföra nedgång i indrivningsresultatet. Införsellagen har hittills visat sig effektiv vid skatteindrivning, och är det allt skäl se till, att den blir så även i fortsättningen. Det förtjänar framhållas, att det var i samband med röstretsreformen 1918, som införsellagen gjordes tillämplig även för utskylder, och torde även häri ligga ett skäl mot sådan förändring, att det resultat, som då avsågs, äventyras.

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet har nu förklarat sig acceptera utskottets förslag i dess helhet och sålunda även den del, som jag nu har uppehållit mig vid, d. v. s. 7 §. Men då jag icke genom vad som härutinnan anförts blivit övertygad om att Kungl. Maj:ts förslag i denna del är sämre än utskottets förslag, utan jag fortfarande anser, att Kungl. Maj:ts förslag är vida att föredraga, kommer jag, när den paragrafen kommer under behandling, att yrka bifall till min reservation i denna del.

Vad därefter angår bestämmelsen i 21 § 1 mom. om införande av bestämmelser angående underrättelse till gäldenären före fastställande av införsel även för utskylder och avgifter, har Kungl. Maj:t härutinnan föreslagit, att underrättelse skall meddelas gäldenären, där ej på grund av utmätningsmannens kännedom om gäldenärens förhållanden eller eljest sådant finnes vara behövt eller ej lämpligen eller utan avsevärd tidsutdräkt kunna äga rum. Detta stadgande, vars formulering föreslagits av lagrådet, har utskottet skärpt så, att underrättelse skall ske, där ej utmätningsmannens kännedom om gäldenärens förhållanden gör sådant obehövt eller eljest särskilda omständigheter föranleda undantag. Med avseende å införande av ett underrättelseförfarande har framhållits, att underrättelse redan nu på sina håll meddelas skattskyldiga före fastställande av införsel. Det är riktigt, att i viss utsträckning så sker på åtskilliga platser. Men detta meddelande innehåller i regel endast ett krav på utskylderna med eller utan tillkännagivande, att underlåtenhet att betala medför påföljd av införsel eller annan exekutiv åtgärd. Det är en helt annan underrättelse, varom nu är fråga. I denna skall enligt såväl Kungl. Maj:ts som utskottets förslag gäldenären erhålla meddelande, att han, där han har något att invända mot införsel eller att andra beträffande de bestämmelser, som vid beviljande av införsel böra meddelas, äger att inom viss kort tid muntligen eller skriftligen avgiva yttrande. En sådan uppfordran till den skattskyldige kan väntas medföra ett mycket stort antal besök hos utmätningsmannen, ägnat att fullständigt förrycka de arbetsuppgifter, som eljest åligga

onom. Skatteindrivningen skulle komma att i hög grad förseñas till men för både stat och kommun. Det gäller ju en ofantlig mängd poster. I Södertälje utgjorde exempelvis det antal poster utskylder och avgifter, för vilka indrivning hos stadsfogden under år 1924 begärdes, mer än 12,000, av vilka en stor del blivit föremål för införsel. Det är uppenbart, att, då de flesta underrättelser torde komma att meddelas genom tjänstebrev, postverket kommer att bli i hög grad betungat med de hundratusentals brev, som i hela landet komma att utsändas. Enligt utskottets förslag skall, såsom förut nämnts, underrättelse meddelas i alla fall, där ej utmätningsmannens kännedom om gäldenärens förhållanden gör sådant obehövt eller eljest särskilda omständigheter föranleda undantag. Hur pass ingående skall den kännedom om gäldenärens förhållanden vara, som kan föranleda undantag från underrättelseskyldighet? Nu brukar utmätningsmannen inhämta upplysning om den skattskyldiges arbetsinkomst och försörjningsskyldighet, antal barn m. m. Det förefaller, som om kännedomen om dessa gäldenärens förhållanden skulle vara tillräcklig för att grundlägga ett beslut om införsel. Men detta är uppenbarligen icke utskottets mening, då dessa upplysningar ju kunna erhållas utan gäldenärens hörande. Med avseende å de särskilda omständigheter, som skola kunna föranleda undantag, framgår av utskottets motivering, att härmed åsyftas sådant fall, att utmätningsmannen har skälig anledning antaga, att gäldenären skall begagna sig av underrättelsen allenast till att byta arbetsplats för att sålunda undgå införsel. Nu är det att märka, att sådana fall ej i allmänhet torde inträffa med den bofasta befolkningen, som är känd för utmätningsmannen eller hans underlydande. Dessa skattesolkare torde huvudsakligen vara att finna bland dem, som flytta från den ena platsen till den andra i syfte att undgå skatt. Men dessa äro givetvis, då de flytta till en ny plats, okända för exekutionspersonalen där och måste sålunda få underrättelse, sedan de anträffats, vilket ofta tager lång tid, varefter de kanske omedelbart begiva sig iväg till en annan arbetsplats, där de åter kunna under lång tid undandraga sig skattskyldighet. Resultatet blir sålunda, att de, som icke borde underrättas, i regel få underrättelse, som de kunna utnyttja till att komma ifrån skattebetalningen. De utskylder och avgifter, för vilka handräckning från annan ort sökes, uppgå till ett betydande antal poster. Under år 1924 utgjorde i Södertälje antalet 1,831.

Jag vill även påpeka ett annat förhållande med avseende å det föreslagna underrättelseförfarandet. Det förekommer i mycket stor utsträckning, mycket mer än man säkerligen i allmänhet tror, att pensionsavgifterna å 3 kronor, de s. k. grundavgifterna, komma på restlängd. I Södertälje upptog 1924 års restlängd därå mer än 4,000 personer. En stor del av dessa avgifter måste uttagas genom införsel. Enligt utskottets förslag kan utmätningsmannen icke hava rätt att generellt underlåta att lämna underrättelse till dem, som äro uppförda på restlängd för pensionsavgifter och komma i fråga till införsel. Möjligen kan en sådan befohenhet anses ingå under Kungl. Maj:ts mindre begränsade formulering. Men kan det verkligen anses lämpligt och erforderligt eller ens rimligt, att, innan införsel för ett belopp å 3 kronor kan fastställas, underrättelse skall meddelas gäldenären med tillkännagivande, att, där han har något att invända mot införsel eller att andraga beträffande de omständigheter, som vid beviljande av införsel kunna komma ifråga, han äger att inom viss kort tid muntligen eller skriftligen avgiva yttrande?

Jag vill slutligen understryka, vad jag i reservationen framhållit därom, att för utmätning för skatter ej erfordras föregående underrättelse, och att det då borde kunna gå för sig att även fastställa införsel utan underrättelse.

Om ändring i
införsellagen.
(Forts.)

Om ändring i införsellagen.
(Ports.) Av vad jag nu anfört torde framgå, att det underrättelseförfarande, som här föreslagits, är både onödigt och ägnat att försena och förhindra indrivningsarbetet samt även äventyra införsellagens effektivitet.

Herr talman! Jag vidhåller, vad jag anfört i min reservation och kommer vid vederbörande paragrafer att framställa yrkanden i enlighet därmed.

I detta yttrande instämde herr *Nilsson* i Antnäs.

Herr **Brännström**: Herr talman! Vid denna sena timme skall jag icke uppehålla tiden mer än ett par minuter. Jag kan göra det så mycket hellre, som jag i stort sett kan instämma i den motivering och det anförande, som hållits av den närmast föregående talaren. Jag kan dock icke instämma i det slut, vartill han kom, utan anser, att han med den motiveringen borde hava kommit till ett avslagsyrkande.

Han nämnde i sitt anförande, att han var något förvånad över att det kommit fram förslag om lagändring i denna fråga. När jag läste den kungliga propositionen, förvånade det också mig, att den av riksdagen i fjol begärda utredningen hade givit till resultat, att denna proposition kom fram. Av propositionen framgår ju, att de allra flesta länsstyrelser och andra, som enligt propositionen hava hörts, avstyrkt lagändring i förevarande syfte. Jag vill ingalunda klandra Kungl. Maj:t för att icke denna utredning varit tillräckligt effektiv eller vittgående. Men när det i stort sett endast är sekretariatet för landsorganisationen, som ifrågasatt och tillstyrkt lagändring på detta område, och detta även med den betydelsefulla reservation, som angivits av den näst föregående talaren, nämligen att den nu gällande lagen på de flesta håll har tillämpats på ett humant sätt, så anser jag, att någon lagändring i detta fall är fullständigt överflödigt nu. Denna lag om införsel enligt förordningen den 31 december 1918 ansågs ju böra vara liksom en säkerhetsventil, när man tog bort skattestrecket vid den allmänna rösträttens införande. Det har också antytts av den näst föregående talaren. Jag anser i likhet med reservanten, herr *Rogberg*, att i de fall, där något kan vara att anmärka i fråga om tillämpningen av denna lag, kan man vinna rättelse på administrativ väg. Herr *Rogberg* har också i sin reservation angivit vissa vägar, som jag för min del anser vara tillfyllest, och detta kan, som sagt, ske på administrativ väg.

Utan att alltså närmare ingå på detaljer i frågan skall jag, herr talman, tillåta mig yrka avslag såväl på den kungliga propositionen som på utskottets förevarande utlåtande.

Med herr *Brännström* förenade sig herr *Bengtsson* i Kullen.

Herr **Molander**: Herr talman! På grund av den sena timmen skall jag, ehuru motionär i ämnet, icke yttra mig alltför länge. Jag skall fullständigt förbigå vad som framförts i motionerna om att det borde företagas en bättre utredning rörande de omständigheter, som kunna vara av betydelse för prövning av införselbeslut. Och jag skall också gå förbi frågan om den obligatoriska delgivningens berättigande eller icke.

Jag skall i stället försöka, i den mån det nu går, att i något avseende lugna herr *Brännström*, därför att jag tror, att den formulering, som utskottet ifråga om § 7 här har kommit till, är den gamla sillen i ny kapprock. I lagen, sådan den nu är formulerad, står det, att det belopp, som skall innehållas, ej må sättas så högt, att gäldenären kommer att sakna medel till underhåll för sig själv eller sin make, oförsörjda barn eller adoptivbarn, som icke av honom åtnjuta underhållsbidrag. Det är alltså utmätningsmännen, som redan nu skola bestämma ett existensminimum för gäldenären; det kan man icke komma ifrån. Nu föreslås i paragraf 7, att det vid varje avlöningstillfälle skall anges ett visst belopp,

motsvarande vad den underhållsskyldige kan anses behöva till underhåll för sig själv och för make och oförsörjda barn eller adoptivbarn, som icke av honom åtnjuta underhållsbidrag. Såvitt jag kan förstå, är det precis samma sak. Herr Dahlén fann sig ju ändå ganska gott i detta, men herr Brännström blev mycket förskräckt över denna formulering. Men kan någon säga, vari den egentliga skillnaden ligger? Det är bara en annan formulering. Förut har det stått, att utmätningsmännen fingo icke taga mera, än att det blev så mycket kvar, att gäldenären kunde leva på det, och nu står det ungefär detsamma, fastän med den skillnaden, att det skall lämnas kvar ett belopp, som skall bestämmas för varje avlöningstillfälle. Så har det också varit förut ungefär. Det skall bli roligt att se, om det i verkligheten blir någon ändring. För min del tror jag det icke. Förut har det varit ungefär lika många tillämpningar av denna lag, som det varit utmätningsmän i landet, och så blir det nog också hädanefter. Kan någon säga, huru man rättvist skall kunna bedöma ett existensminimum för en människa? Är det någon här närvarande i kammaren, som just nu kan stiga upp och säga, att så och så stort bör en människas existensminimum vara? Nej, det överlåter man åt landsfiskalerna att göra; och man har sett med vilket resultat. Jag vill icke vara någon olycksprofet, men jag vågar tro, att det blir precis samma tillämpning hädanefter, som det varit hittills.

För min del vågar jag uttala den förhoppningen, ehuru den kanske är överdriven, att utmätningsmännen icke bestämma mindre existensminimum, än vad som åtgår för folk, som äro intagna på ålderdomshem eller allmänna försörjningsinrättningar. För tre veckor sedan var jag i min hemsocken. Det kom en pojke till mig, vilken bor hemma hos sin mor, som är änka. Han hade haft 20—21 kronor i avlöning och man hade dragit av till skatt 10 kronor. Jag ringde på till landsfiskalskontoret, men jag fick varken svar på, huruvida det avdragna var för mycket eller för litet, huruvida det kvarlämnade beloppet var en människas existensminimum eller icke. Så kommer det också att bli i fortsättningen.

Herr talman! Jag skall icke tillkrängla voteringspropositionen genom att yrka bifall till det förslag, som jag har väckt; det lär knappast gå för sig, därför att i så fall skulle hela det förslag, som jag väckt, ställas gent emot utskottets förslag. Skall lagförslaget föredragas paragrafvis, lär detta ju icke vara möjligt, och jag har därför intet yrkande att göra.

Herr Leo: Herr talman! Även jag lovar att yttra mig mycket kort. Jag skall inskränka mig till att säga några ord ifrån utskottsmajoritetens sida.

Jag vill först säga det till herr Brännström, att då han uttalade sin förvåning över, att detta lagförslag har kommit fram, så beror nog det därpå, att herr Brännström inte följde med, vad justitieministern yttrade i sitt anförande. Ty statsrådet upplyste ju om att vi hade många kända fall, där utmätningsmännen hade gått så hårt fram med sina utmätningar för förfallna skatter, att de endast hade lämnat några få ören kvar av den avlöning, som arbetaren hade att lyfta och som han skulle leva på under en viss tid, kanske fjorton dagar eller tre veckor framåt. Och när man sålunda har sådana klara fakta att peka på, så må det väl inte förvåna, att den, som har aldrig så litet av social ansvarskänsla och förmåga att känna socialt, vill förhindra, att man på detta sätt utblottar en arbetare och berövar honom möjligheten att försörja sig och de sina.

Jag begärde annars ordet närmast för att uttala *min* förvåning över det något egendomliga sätt, varpå herr Dahlén å kommunistiska gruppens vägnar tackade justitieministern, för att han tillmötesgått dem och tagit upp deras krav på en reform i detta avseende. Herr Dahlén ansåg, att justitieministern hade förfarit ytterst byråkratiskt och visat sig vara blottad på all verklig medkänsla med dem, som det här var fråga om.

Om ändring i
införsellagen.
(Forts.)

Jag kan inte förklara detta uttalande ifrån herr Dahléns sida på annat sätt än att herr Dahléns dels har läst sin egen motion från i fjol för litet och dels för mycket läst den ledarartikel, som i dag stod införd i Folkets Dagblad Politiken. Om man tittar på kommunistiska gruppens motion av i fjol, så finner man nämligen, att justitieministern har låtit sig angeläget vara att taga upp de goda uppslag, som funnits i den, och gallra bort de mindre kloka bestämmelser, som funnos däri. Jag kunde ju exempelvis nämna för herr Dahléns, att kommunisternas motion från i fjol, skulle, ifall den hade kommit att gå igenom, knappast förbättrat ställningen för de skattebetalare, varom det här är fråga. Man yrkade visserligen i denna motion, att avdraget skulle ske procentuellt på avlöningen, men dels ställde man inte någon minimigräns, utan man lät den föreslagna procentsatsen verka på hur låg avlöning som helst, dels ansåg man, att när man hade kommit upp till en avlöning av över 300 kronor i månaden, skulle utmätningssmannen få mäta ut på det gamla vanliga sättet och få taga alltihop, om han ville. Nu har ju statsrådet gallrat bort alla dessa oriktigheter och som sagt tagit upp, vad som fanns av värde i kommunisternas motion från i fjol.

Sedan är det en annan sak, att kommunistiska gruppen i år har lämnat fram en motion, som var avsevärt mycket bättre skriven än den i fjol, men de kunde ju inte gärna begära, att den motion, som de lämnade fram i år, skulle ha legat till grund för den utredning justitieministern har föranstaltat om. Som ett bevis på hur herr Dahléns har missuppfattat det hela, kan jag nämna, att han i sitt anförande förklarade, att han ingenting hade emot utskottets förslag till formulering av § 7 men däremot fann den kungl. propositionen i denna paragraf fullständigt undermålig. Jag vill upplysa herr Dahléns om att i sak betydande beträffande § 7 den kungl. propositionen och utskottsutlåtandet precis detsamma. Såväl Kungl. Maj:t som utskottet hava ansett, att från utmätning skall tagas undan så mycket, som gäldenären behöver för att kunna försörja sig och sin familj. Man skall icke beröva honom hans existensminimum. Den saken har Kungl. Maj:t haft lika öppen blick för som utskottet, men utskottet har bara uttryckt saken i andra ordalag; vi hava vänt en liten smula på formuleringen och uttryckt det på ett annat sätt. I sak är det precis detsamma.

Ja, därmed skulle jag ju kunna anse, att jag ifrån utskottets sida i någon mån även besvarat ved reservanten, herr Christenson från Södertälje, har yttrat. Han har ju anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag. Som kammaren har hört, har justitieministern förklarat, att han för sin del inte har någonting emot att ansluta sig till utskottets förslag. I sak betyder det precis detsamma, och de förefaller mig således, som om den ärade reservanten nu skulle komma att stå alldeles isolerad.

Sedan yttrade herr Dahléns någonting om att kommunisterna skulle bibehålla sitt krav på att underrättelse beträffande införsel i lön även för oguldna utskylder eller allmänna avgifter, alltså underrättelse, sådan den omtalas i 21 §, *alltid* skulle meddelas gäldenären. Ja, det vore naturligtvis önskvärt, om så kunde ske, och vi hava inom utskottet mycket resonerat om den saken, men vi inhämtade den upplysningen från Stockholms stad — jag skall nämna det som ett exempel — att här beviljas det införsel i lön i omkring 100,000 fall årligen. Man upplyste oss vidare om att i Stockholms stad tar man genom införsel i lön ut bortåt 60, 70 % av hela den förfallna skatten.

Det betyder med andra ord sagt, att allmänheten i mycket stor utsträckning begagnar indrivningsväsendet som en fullt legal skatteuppbördsinstitution. Vi ha det ju dåligt ordnat med skatteinbetalningsterminerna i vårt land. Vi hava för få terminer; det är för stor summa, som på en gång skall erläggas, och detta gör det svårt för de mindre bemedlade att gälda sin skatt. Men då inrät-

tar man sig därefter. Arbetarna på fabriker, tjänstemännen i verken och andra ställa om att de få en indrivning, och så går utmätningsmannen regelbundet och hämtar ur vecko- eller månadslönen den del, som erfordras. På det sättet slippa de på mindre kännbart sätt undan med sin skatt. Det är sålunda inte någon nyhet för dessa människor, att införsel beviljas. De leva sitt liv i vana och medvetande om att de betala sin skatt på det sättet, och under sådana förhållanden skulle det i många, många fall vara fullständigt meningslöst att ställa till med hela den stora apparat, som ett obligatoriskt meddelande till alla och envar skulle innebära. Därför frångingo vi det yrkandet.

Om ändring i införsellagen.
(Forts.)

Den formulering, som utskottet har gjort i denna punkt, den betyder heller inte i sak någon avvikelse ifrån Kungl. Maj:ts förslag. Vi ha kanske litet bestämdare uttalat, att ett sådant meddelande skall ske, när inga särskilda omständigheter till annat föranleda, men i sak är det detsamma som den kungl. propositionen.

Ja, herr talman, med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr Spångberg: Herr talman, ärade kammarledamöter! Herr Christenson och herr Brännström sökte framhålla, att myndigheterna hava gått synnerligen milt till väga, då de hava gått att indriva skatten, och påstod, att om de än förr hava gått något hårdhänt fram, så har det dock blivit bättre, betydligt bättre, på sista tiden. Jag har en hel mängd bevis på att det inte förhåller sig på det sättet, och det är med anledning därav och utav herrar Christensons och Brännströms yttranden, som jag har begärt ordet. Jag skall inte mera uppehålla mig vid den principiella sidan utav denna fråga, utan jag ansluter mig därutinnan till de synpunkter, som här hava framförts av herr Dahlén.

Hur myndigheterna däremot hava handlat, det borde för envar, som har velat göra undersökningar i den saken, vara mycket lätt att konstatera. Jag har här några exempel härför ifrån ett stort bruk uppe i Värmland, Hagfors' bruk, där en omfattande arbetslöshet har rått under de senare åren. Under slutet av förra året erhöles där några stycken utav de arbetslösa sysselsättning med skogsarbete. Hela förtjänsten på detta arbete varierade mellan 40 och 47 kronor per man. Arbetet varade till jul, och man väntade sig givetvis att erhålla pengarna. I början utav januari erhöles arbetarna förskott vardera på omkring 30 kronor. Resten skulle utbetalas under förra månaden. Det är således vid ganska sent datum detta inträffat. Dessa arbetare, som förut hava gått arbetslösa en lång tid, voro ju i stort behov av pengar och väntade alltså på att avlöningen skulle komma. När den kom, visade det sig emellertid, att fjärdingsmannen på platsen lagt beslag på största delen av avlöningen. En arbetare hade inestående 10 kronor och 20 öre. Utav detta hade fjärdingsmannen tagit i skatt 9 kr. 16 öre. En annan hade 16 kr. 20 öre inestående, varav togs för skatt 15 kr. 70 öre; en tredje hade 17 kr. 40 öre inestående, utav detta hade tagits 4 kr. 77 öre; en fjärde hade även inestående 17 kr. 40 öre, skatten blev 9 kr. 35 öre; en femte hade likaså inestående 17 kr. 40 öre, varifrån avgick för skatt 4 kr.

Jag skall inte giva flera exempel beträffande dessa skogsarbetare, men jag vill säga, att det bör vara ganska lätt för var och en att konstatera, att ingen människa överhuvud taget kan leva på sådana belopp, som här hava lämnats kvar, sedan fjärdingsmannen har tagit sitt. Jag skulle tro, att fjärdingsmannen själv inte ens skulle kunnat försörja en katt på det beloppet — hur skall då en människa kunna leva på det? Till den saken kommer dessutom, att fjärdingsmannen i fråga var socialdemokrat och skulle sitta inne med en viss kännedom om svårigheterna bland de arbetslösa.

Om ändring i
införsellagen.
(Forts.)

Ett annat exempel lämnas från samma socken, nämligen från en plats vid namn Mjönäs: En arbetare på denna plats fullgjorde under förra sommaren sin värnplikt. Sedan den var fullgjord, fick han gå arbetslös till den 19 januari i år, då han emellertid fick ett arbete. Den 11 februari erhöll han ett förskott på 20 kronor för detta arbete, som han utfört. Återstoden skulle betalas ut den 20 februari. Hela avlöningen uppgick till 58 kronor 67 öre, vilket sålunda var den enda inkomst ifrågavarande person hade fått på över ett halvt års tid. Utav detta belopp hade fjärdingsmannen lagt beslag på 15 kronor och 75 öre, varför han erhöll endast 22 kronor 92 öre. Till den indrivningshistorien hör, att ifrågavarande arbetare förut hade talat med skatteindrivaren om att han skulle slippa att erlägga skatten, då han varit arbetslös så länge, då dessutom hans far var arbetslös och då han därtill hade tre yngre bröder att försörja.

Från Forsbacka bruk i Gästrikland skulle vi kunna nämna en mängd andra exempel. Jag skall bara taga ett enda: Vid Forsbacka bruk hade man en lång arbetslöshet under år 1922. Det var nämligen lockout. Arbetarna kunde givetvis inte betala sina skatter. Sedan de på nytt erhållit arbete, har man börjat en indrivning, som kan betecknas som allt annat än human. En arbetare erhöll sålunda vid ett tillfälle under slutet av förra månaden, då han skulle hämta sin avlöning, ett kuvert, innehållande ett kvitto på 10 kronor som avbetalning på utskylder. Detta var allt. Nu visade det sig emellertid, att denne arbetares förtjänst hade uppgått till 135 kronor. Vidare visade det sig, att när avdrag hade gjorts för mjölk, hyra och ved, så hade det uppstått en skuld på 6 kronor. Till denna skuld hade man ytterligare lagt en skuld på 10 kronor, som bolaget hade utbetalt i skatt och som arbetaren fick såsom kvitto, då han skulle hämta sin avlöning. Den avlöningsskvällen, berättar ifrågavarande arbetare, fingo man, hustru och fem barn lägga sig utan en matbit. Då arbetaren dagen därpå skulle gå till arbetet, var han för matt för att kunna fortsätta detta, utan han fick fullständigt utsliten och uthungrad återvända till sitt hem, där sedan kamrater fingo hjälpa honom.

Jag skall slutligen giva ett enda exempel till. Jag skall göra det ur två synpunkter, dels för att visa, huru man går till väga, då man drivit in skattebeloppen, dels ock för att visa, huru man försöker att pressa arbetarna att utbetala skatt och att ändå inte klaga, då denna har uttagits i för stor utsträckning. Jag skall alltså spara namn vid detta tillfälle, då det har uttalats, att man skulle kunna utkräva en viss hämnd på ifrågavarande person. Det var f. ö. en kvinna, vilket väl näppeligen förbättrar saken, med två minderåriga barn att försörja. Hon hade som regelbunden inkomst 20 à 22 kronor i veckan, varav man regelbundet tog ungefär 4 kronor i skatt. Vid ett tillfälle blev hon sjuk och låg så sjuk i ungefär tre månaders tid och hade under tiden en sjukavlöning på 2 kronor per dag. Efter tillfrisknandet fick hon den första avlöningen med en förtjänst av 5 kronor. Därav hade tagits 80 öre i pensionsavgift, och av de återstående 4 kr. 20 öre hade utmätts 3 kronor i skatt. Efter tre månaders sjukdom ansågo myndigheterna alltså, att hon skulle kunna leva på en avlöning som belöpte sig till 1 kr. 40 öre och därmed också försörja sina barn. En ledamot av kommunalfullmäktige på platsen besökte då, efter anmaning av nämnda person, landsfiskalen och framhöll för honom det orättvisa i att behandla kvinnan med sina barn på det sättet. Det lovades då, att vid nästa avlöning skulle man inte avdraga någon skatt, men när nämnda avlöning kom — den gick till 22 kronor — hade man för vissa utgifter avdragit 2 kr. 50 öre samt för skatt 4 kr.; och detta nu trots lagens bestämmelser, att det skall lämnas tillräckliga medel åt den skattebetalande för hans eller hennes och familjens uppehälle och trots löftet, som landsfiskalen hade givit. Jag skulle kunna lämna en mängd exempel; jag har nämligen fått

Om ändring i införsellagen.
(Forts.)

mig tillställda från åtskilliga personer en mängd skattepåsar, där dels inkomsten dels ock skatten finnas antecknade, och därav framgår, att det är ett helt annat än humant tillvägagångssätt, som tillämpas.

Jag skall emellertid ej uppehålla tiden längre. Jag vågar dock säga, att så länge det finnes ett kryphål för de olika myndigheterna att tillgripa, har jag intet som helst förtroende för att de skola underlåta att begagna sig av detsamma. Framför allt om regeringens förslag antages, men även om utskottets förslag blir antaget, anser jag, att kryphål för ett visst godtycke alltjämt finnes kvar.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till det förslag, som här framställts av herr Dahlén.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av förevarande paragraf, dels ock på avslag å såväl utskottets förslag till berörda paragraf som utskottets lagförslag i övrigt; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes emellertid av herr Brännström, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren godkänner 6 § i första lagutskottets förevarande förslag till lag om ändrad lydelse av 6, 7, 8 och 21 §§ i lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets förslag till berörda paragraf som utskottets lagförslag i övrigt.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkände paragrafen.

Vid härpå skedd föredragning av 7 § anförde:

Herr **Christenson** i Södertälje: Herr talman! Jag anhåller att få yrka bifall till min reservation, d. v. s. bifall till Kungl. Maj:ts förslag beträffande 7 §.

Herr **Leo**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag i denna punkt.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av förevarande paragraf enligt utskottets förslag, dels ock på godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i Kungl. Maj:ts i ämnet avgivna proposition; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid av herr Christenson i Södertälje, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren godkänner 7 § i första lagutskottets förevarande förslag till lag om ändrad lydelse av 6, 7, 8 och 21 §§ i lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta, röstar

Ja;

Om ändring i
införelsen.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt nämnda § i den lydelse, som föreslagits i Kungl. Maj:ts i ämnet avgivna proposition.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt paragrafen enligt utskottets förslag.

8 § föredrogs nu; och yttrade därvid:

Herr **Christenson** i Södertälje: Herr talman! Jag yrkar även vid denna paragraf bifall till min reservation.

Herr **Leo**: Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag i denna punkt.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner i ämnet godkändes paragrafen enligt utskottets förslag.

21 §.

Godkändes.

Härefter gav herr talmannen propositioner beträffande det av herr Dahlén under överläggningen om 6 § framställda yrkandet om införande i lagförslaget av ett nytt såsom 3 § betecknat stadgande, nämligen dels på bifall till berörda yrkande, dels ock på avslag därå; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

Slutstadgandet; ingressen; rubriken.

Godkändes.

Utskottets hemställan förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslaget.

Punkten 2).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

Ang. avskaffande av riksdagens första kammare. Härefter upptogs till behandling konstitutionsutskottets utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion om avskaffande av riksdagens första kammare och införande av enkamarsystem.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 6, hade herr *Spångberg m. fl.* föreslagit, att riksdagen måtte besluta uttala sig för avskaffande av första kammaren och införande av ett enkamarsystem samt hos regeringen begära förslag till de ändringar i grundlagen, som på grund av detta beslut erfordrades.

Konstitutionsutskottet, till vars behandling ifrågavarande motion hänvisats, hemställde, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr Spångberg: Ärade kammarledamöter! Konstitutionsutskottet har ju avfärdat denna motion synnerligen enkelt med en mycket intetsägande motivering. Det heter nämligen, att »konstitutionsutskottet, som senast vid 1924 års riksdag avstyrkt förslag om införande av enkammersystem, har ej funnit skäl att ändra denna sin ståndpunkt». Något skäl, varför utskottet kommit till denna ståndpunkt, har jag inte kunnat upptäcka, och jag tror, att något sådant icke heller anfördes föregående år.

Vad nu beträffar partier sådana som högern, liberalerna o. s. v., partier, som äro typiska för överklassen, så förstår jag mycket väl, att deras representanter i utskottet gått på avslag å motionen. Men då socialdemokraterna gjort detta, är det visserligen sant, att de gjort så även föregående år; men det är inte mindre sanning, att däri ligger ett fullständigt avståndstagande från det program, som man förut har fört fram, och från de programpunkter, på vilka man från socialdemokratiskt håll, såvida de icke alldeles nyligen ha strukits från programmet, söker att värva röster.

Man måste fråga sig, vad det är som gjort, att socialdemokraterna här och alltid numera, då det gäller sådana frågor, bilda enhetsfront med högern. Har det inträffat någonting, som från arbetarsynpunkt motiverar en förändrad ställning beträffande kravet på första kammarens avskaffande? Jag tror inte, att det skall lyckas någon att driva upp några sådana bärande skäl. Det har ju ofta framhållits, då det varit tal om tvåkammersystemet i Sverige, att första kammaren skulle vara till för att utgöra en slags karaktärsskillnad mot andra kammaren; den skulle nämligen besitta någon slags påstådd högre bildning, någon påstådd högre sakkunskap och därjämte representera en opartiskhet och en objektivitet som en motvikt mot andra kammarens mera omogna sammansättning. Denna karakteristik av första kammaren är emellertid, såvitt jag kan förstå, fullständigt oriktig, och jag är icke ensam om den åsikten; det har också förts fram många gånger förr, att första kammaren icke besitter denna opartiskhet och givetvis av naturliga skäl icke kan besitta en sådan. Redan Adolf Hedin, den borgerlige politikern, konstaterade mer än en gång, att första kammaren var en representation för överklassen. Vid något tillfälle yttrade han beträffande första kammaren, att man aldrig sett ett parlament eller avdelning därav *fullständigare* förgäta eller förakta den äminnelsen, att det är icke representantens uppgift att vara målsman för vissa klasser utan för allas intressen. Ja, vi från kommunistiskt håll vilja icke heller begära, att första kammaren skulle vara någon representation för allas intressen, väl förstående, att den icke kan vara detta. Vi ha heller icke fått någon anledning att ändra oss beträffande den uppfattning, som Adolf Hedin vid nämnda tillfälle gav uttryck åt. Första kammaren är alltså fortfarande en typisk representantförsamling för överklassen.

Inom ett kapitalistiskt samhällssystem ha ju kapitalisterna alla möjligheter att trots en formell demokrati bli tongivande. Beträffande första kammaren, har man skaffat sig ytterligare sådana garantier: man har där de indirekta valen, som företagas av valmän, vilka i sin tur äro valda av personer, som uppnått en ålder av minst 27 år. Här är således ungdomen helt utestängd från att deltaga i dessa val. Den långa valperioden på åtta år, för vilken första kammarens representanter äro valda, giver ytterligare liknande garantier, likaså den höga levnadsåldern av 35 år, som fordras för att kunna väljas till ledamot av första kammaren. Ytterligare garantier ha givits kapitalisterna i bestämmelsen, att det, för att man skall vara valbar till första kammaren, dessutom fordras, att man äger och minst tre år näst före valet ägt fastighet till

Ang.
avskaffande
av riksdagens
första
kammare.
(Forts.)

Ang.
avskaffande
av riksdagens
första
kammare.
(Forts.)

minst 50,000 kronors taxeringsvärde eller skattat för samma tid för minst 3,000 kronors årlig inkomst.

Detta gör nu, att överklassen givetvis har all anledning att försöka behålla första kammaren kvar. Men för arbetarklassen är det lika viktigt, att den avskaffas; inte därför att vi ifrån kommunistiskt håll tro, att om första kammaren blir avskaffad, skulle arbetarna få det så synnerligen mycket bättre. Vi hysa ingen överdriven tro till vare sig andra kammarens vilja eller förmåga att kunna skapa så synnerligen omfattande bättre förhållanden på det ekonomiska området, men vi anse, att första kammaren dock är ett hinder, som bör röjas ur vägen.

Att inte socialdemokraterna vilja vara med numera att ta bort första kammaren, kan jag inte förstå ur någon annan synpunkt, än att första kammaren möjligen skall vara bra att ha för att skylla vissa saker på ute bland valmännen. Det är ju ett sätt, som användes, att man skjuter skulden på första kammaren. Första kammaren blir då icke bara en säkerhetsborg för kapitalisterna och deras intressen, utan den blir också ett räddningshem för vissa reaktionära anslag mot arbetarna, som man inte kan acceptera i andra kammaren. Vi komma ihåg, att förra gången den socialdemokratiska regeringen föll, skedde detta på grund av ett beslut i första kammaren. Då detta första kammarens beslut meddelades här i andra kammaren, så var det en ledamot av samma kammare, en medlem av det dåvarande regeringspartiet, av socialdemokraterna, som ropade — helt spontant för övrigt — den av socialdemokraterna så många gånger utslungade satsen: »ner med första kammaren!» Socialdemokraterna i utskottet ha, som sagt, tagit avstånd från detta krav, och jag skall här icke upptaga tiden längre med att ytterligare söka efter skälen härför.

Jag skall i stället våga mig på att begära votering, och det skall bli intressant att se, om socialdemokraterna i det här fallet komma att rösta med oss, rösta med de synpunkter, som de själva förr ha arbetat för, eller om de komma att rösta med högern även här.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till motionen.

Herr Sävström: Herr talman! Med hänsyn till den långt framskridna tiden skall jag kort och gott be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, framställde herr talman propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talman den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid av herr Spångberg, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 8.

Föredrogs vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av väckta motioner om åvägabringande av en undersökning av verkningarna av det i Amerikas Förenta stater gällande rusdrycksförbudet, och

nr 28, i anledning av väckt motion om ersättning åt Gällivare och Överluleå socknar för vissa av en förutvarande landsfiskal förskingrade medel.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9.

Å föredragningslistan var vidare upptaget bevillningsutskottets betänkande, nr 13, i anledning av väckta motioner angående höjning av tullen å färska päron och äpplen. Ang. höjning
av tullen
å färska päron
och äpplen.

I två likalydande, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, nr 59 i första kammaren av herr *Boberg m. fl.* och nr 88 i andra kammaren av herr *Norman m. fl.*, hade föreslagits, att tullen å färska päron (stat. nr 107 D) och å färska äpplen (stat. nr 107 E i tulltaxan) måtte höjas med 20 öre per kilogram för tiden 1 september—1 januari varje år.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motioner icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Wohlin, Boman, Lithander, Olsson* i Golvvasta, *Bengtsson* i Kullen, *Jonas Andersson, Clemedtson* och *Brännström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av ovanberörda motioner besluta, att under rubriken 107 a i gällande tulltaxa skulle införas följande anmärkning:

Anm. För päron och äpplen, hänförliga till rubriken 107 a, tillkommer under tiden 1 september—31 december 1925 en tilläggstull av 20 öre per kilogram.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr Lithander: Herr talman! Jag skall be att under hänvisning till att tidigare upprepade motioner väckts i denna fråga, vari det hemställdes om att riksdagen skulle ge den svenska fruktodlingen ett stöd, och under framhållande av att enligt föreliggande yrkande skyddet är avsett att gälla endast några månader under innevarande år, få yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Röing: Herr talman! Jag ber att med hänvisning till den motivering, som är given i föreliggande utskottsbetänkande, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Magnusson i Skövde: Herr talman! Jag ber att få yttra endast ett par ord i denna fråga. Utskottet har liksom vid föregående tillfällen yrkat avslag på de framlagda motionerna, och man har såsom motivering härvidlag åberopat, att de svårigheter, som förefinnas för försäljning av den svenska frukten och de låga priserna på densamma, bero därpå, att den svenska frukten lämnas i handeln i sämre förpackningar och sämre sorteringar än den utländska. Jag ber gent emot detta få erinra om, att på grund av den starka konkurrensen med den utländska frukten, särskilt under de sista höstmånaderna, bliva prisen på den svenska frukten ofta så låga, att de inte ens betalade pack-

Ang. höjning
av tullen
å färska päron
och äpplen.
(Forts.)

ningskostnaderna. Under sådana förhållanden lär det inte gärna vara rimligt att skylla de otillfredsställande prisen enbart på de dåliga förpackningarna. Jag ber att få erinra om, att för ett par år sedan var det faktiskt omöjligt att till rimliga pris sälja ens den allra bästa, den bäst sorterade och bäst förpackade svenska frukt, t. ex. den allra finaste gravensteiner från Kalmar län och andra håll, medan det överflödade av sämre importfrukt. Man tycker då, att vår fruktodling, som i regel sysselsätter just de små stugornas och de små hemmens folk, borde ha rätt att fordra ett skydd gentemot en sådan övermäktig utländsk konkurrens.

När vidare utskottet säger, att det här gäller en fraktkostnadsfråga mer än något annat, ber jag att få erinra om, att vid förra årets riksdag sökte man uppnå en lindring av fraktkostnaderna för svensk frukt, men att förslag härom avvisades av riksdagen. Det är under sådana förhållanden tröstlöst för svenska fruktodlare, för svenska producenter, för dem som söka avvinna jorden dess frukter; när det blir en rik skörd, kan man inte få något betalt, därför att det importerats massor av frukt, varigenom prisen nedbringas. Och när skörden är dålig, blir det naturligtvis inte heller någon vidare förtjänst. Vare sig vår Herre benådar fruktodlaren med en god skörd eller det blir en felslagen sådan, är det lika illa. Men böra vi ändå inte tänka mera på oss själva än på utlandet och böra vi inte söka stödja de svenska odlarna. Här gäller det endast att under den tid, då tillgången på frukt i vårt land är rikligast, i någon mån söka hejda den överväldigande och onödiga utländska importen och bereda möjligheter för odlarna att sälja svensk frukt till pris, som för konsumenterna säkerligen äro fullt acceptabla men som dock äro sådana, att det är möjligt för odlarna att sälja sin frukt. Jag ber av denna anledning att få yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

I detta anförande instämde herr *Persson* i Fritorp.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid betänkandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10.

Föredrogos vart efter annat:

bevillningsutskottets betänkande, nr 14, i anledning av väckta motioner om tullfrihet för konstgjorda garvningsmedel;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av väckta motioner om vissa ersättningar i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring;

nr 16, i anledning av väckta motioner angående beredande av rätt till pension åt adoptivbarn till statstjänstemän;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare jämte en i ämnet väckt motion, i vad avser elfte huvudtiteln;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionering av vissa icke-ordinarie befattningshavare vid Flyinge hingstdepå och stuteri samt Strömsholms hingstdepå;

nr 19, i anledning av väckta motioner om pensioner eller understöd åt vissa i riksdagens tjänst anställda befattningshavare samt änkor efter sådana befattningshavare; och

nr 20, i anledning av väckt motion angående beredande av möjlighet för obotligt sjuk prästman att före 65-årsåldern komma i åtnjutande av emeritilön; samt andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion angående statens övertagande av omsorgen om folkförsörjningen beträffande tillgodoseende av landets behov av brödsäd.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkande och utlåtanden hemställt.

§ 11.

Herr *Bengtsson* i Norup avlämnade en av honom och herr *Carlström* under-tecknad motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 50, angående försvarsväsendets ordnande.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 283, bordlades.

§ 12.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av väckt motion om avskaffande av den ärftliga konungamakten och införande av republik; och

nr 6, i anledning av väckt motion om beredande av möjlighet att i större landskommuner överflytta vårdandet av folk- och fortsättningsskoleväsendet till den borgerliga kommunen;

statsutskottets utlåtande, nr 2, angående regleringen för budgetåret 1925—1926 av utgifterna under riksstatens *andra* huvudtitel, innefattande anslagen till justitiedepartementet;

första lagutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av väckta motioner om förnyad utredning angående inrättande av en hovrätt för de fyra nordligaste länen; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion angående beredande åt Privatbankens insättare av ersättning för förluster till följd av bankens konkurs.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

§ 14.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr af <i>Ekenstam</i>	under	3 dagar fr. o. m. den	9 mars,
» <i>Anderson</i> i Råstock	» 2	» » »	» 9 »
» <i>Lindskog</i>	» 3	» » »	» 10 »
» <i>Hedlund</i> i Häste	» 8	» » »	» 8 »
» <i>Adler</i>	» 6	» » »	» 9 »
» <i>Svensson</i> i Betingetorp	» 4	» » »	» 10 »
» <i>Heiding</i>	» 4	» » »	» 9 »
» <i>Johansson</i> i Kullersta	» 6	» » »	» 10 »
» <i>Wagnsson</i>	» 4	» » »	» 8 »
» <i>Björnberg</i>	»	den 9 mars,	

Andra kammarens protokoll 1925. Nr 18.

herr <i>Olsson</i> i Golvvasta	under	2	dagar fr. o. m. den	8	mars,	
» <i>Jensen</i>	»	2	»	»	9	»
» <i>Olsson</i> i Broddbo	»	5	»	»	9	»
» <i>Jeppsson</i>	»	3	»	»	8	»
» <i>Lindgren</i>	»	3	»	»	8	» och
» <i>Hage</i>	»	5	»	»	9	» .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12,20 på natten.

In fidem
Per Cronvall.